VISIE RUIMTE EN MOBILITEIT

Programma ruimte

Geconsolideerde versie

Bijgewerkt tot en met Actualisering 2016
Provinciale Staten, 14 december 2016

Geconsolideerde versie

Met daarin verwerkt de volgende besluiten:

- **Vaststellingsbesluit Provinciale Staten 9 juli 2014**
  In werking getreden op 1 augustus 2014
- **Wijzigingsbesluit Provinciale Staten 16 december 2015**
  (partiële wijziging Verordening ruimte 2014 en Programma ruimte inzake stedelijke ontwikkelingen groter dan 3 ha buiten bestaand stads- en dorpsgebied en andere ontwikkelingen)
  In werking getreden op 4 februari 2016
- **Wijzigingsbesluit Provinciale Staten 29 juni 2016**
  (partiële wijziging Programma ruimte inzake Ambachtsezoom)
  In werking getreden op 15 juli 2016
- **Wijzigingsbesluit Provinciale Staten 14 december 2016**
  (actualisering 2016: partiële wijziging Visie ruimte en mobiliteit, Programma ruimte, Verordening ruimte 2014 en Cultuurhistorische Hoofdstructuur)
  In werking getreden op 12 januari 2017

Programma ruimte

Voor u ligt het Programma ruimte, behorend bij de Visie ruimte en mobiliteit.
In dit Programma ruimte is het strategische beleid uit de visie doorvertaald naar operationeel beleid en is aangegeven welke mix aan instrumenten de provincie voornemens is om in te zetten en aan wil bieden om deze doelen te realiseren. Daarbij is de inzet om stapsgewijs een nieuwe balans tussen flexibiliteit voor maatschappelijke initiatieven en duidelijkheid over provinciale kaders en spelregels te bereiken.

In het verlengde van de nieuwe sturingsfilosofie wil de provincie meer ruimte geven aan initiatieven vanuit de markt en de samenleving. Naast de geboden ruimte, kan directe betrokkenheid van de provincie in concrete coalities wenselijk en noodzakelijk zijn om ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken (zodat de provinciale doelen worden gerealiseerd).

Dit programma biedt daarom ook zoveel mogelijk de ruimte om kansen, vernieuwende ideeën en plannen uit de samenleving, gezamenlijk door te vertalen naar concrete handelingsperspectieven. Door bijvoorbeeld het proces van gebiedsgerichte verkenningen, kennisontwikkeling, strategisch onderzoek en beleidsinformatie op onderdelen meer in samenwerking met partners in de regio te organiseren, schept de provincie belangrijke voorwaarden voor het (laten) ontstaan van nieuwe vitale coalities van partijen en initiatieven uit de samenleving.

1 Inleiding

Het Programma ruimte is parallel aan de Visie ruimte en mobiliteit, het Programma mobiliteit en de Verordening ruimte opgesteld. De Visie ruimte en mobiliteit bevat het strategische beleid. Het ruimtelijk-relevante, operationele beleid is opgenomen in het Programma ruimte. Dit programma kent, net als de Visie ruimte en Mmobiliteit, de status van structuurvisie. Beiden worden vastgesteld door Provinciale Staten. Gezamenlijk beschrijven ze het integrale ruimtelijk beleid. De vier rode draden die beschreven zijn in de Visie ruimte en mobiliteit en die richting geven aan de gewenste ontwikkeling en het handelen van de provincie, komen ook terug in dit Programma ruimte. Het gaat om:

1. beter benutten en opwaarderen van wat er is
2. vergroten van de agglomeratiekracht
3. verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit
4. bevorderen van de transitie naar een water- en energie-efficiënte samenleving.

Programma ruimte.
De realisatiemix uit het Programma ruimte bestaat uit juridische, financiële en bestuurlijke instrumenten en nader uit te werken beleid. In de praktijk worden deze vrijwel altijd gecombineerd ingezet.

Realisatiestrategie:

Operationeel doel	Wat willen we bereiken?
Realisatiemix	Hoe gaan we dit bereiken?

Het juridisch instrumentarium vloeit voort uit de Wet ruimtelijke ordening. Het gaat daarbij onder meer om de Verordening ruimte, het provinciaal inpassingsplan en de (proactieve en reactieve) aanwijzing. De provincie kan deze instrumenten inzetten als er sprake is van een provinciaal belang. De provincie beschouwt in ieder geval van provinciaal belang de in de visie opgenomen doelen en de uitwerking daarvan in het Programma ruimte. Bij de inzet van financiële instrumenten gaat het om subsidieverlening, om (een bijdrage aan) procesgeld of in geval van mobiliteit om de Brede Doeluitkering (BDU) en het Meerjaren Programma Infrastructuur (MPI). Bij het bestuurlijk instrumentarium gaat het om bestuurlijke afspraken. Een bijzondere categorie is nader uit te werken beleid.

De regio's
In het Programma ruimte wordt het begrip 'regio' frequent gebruikt. Dit begrip kan in twee opzichten worden gebruikt: in functioneel en in bestuurlijk opzicht.

In functioneel opzicht wordt het begrip bijvoorbeeld gebruikt waar sprake is van afstemming van programma's op de regionale behoefte. Voor verschillende thema's zal de schaal waarop de regionale behoefte moet worden afgestemd verschillen. Bepalend daarvoor is de mate waarin er sprake is van een regionale markt. De woningmarkt heeft een andere regionale schaal dan de kantorenmarkt, of die voor bedrijventerreinen. Het is zaak dat bij programmering, maar ook bij afstemming van concrete plannen steeds in het oog te houden. In dit programma wordt dat bij de verschillende thema's ook gedaan.

Functionele regio's verschillen dus van schaal en komen alleen daarom al niet per definitie overeen met bestuurlijke regio's.

Voor de provincie is het noodzakelijk om afspraken te kunnen maken op bovenlokaal en bovenregionaal niveau over de provinciale ambities. De bovenlokale vraagstukken op het gebied van wonen, werken en ruimtelijke ordening worden door de samenwerkende gemeenten op verschillende schaalniveaus opgepakt. Er is daarbij een onderscheid te maken tussen strategisch niveau en operationeel niveau:

Op strategisch niveau geldt dat de indeling in Zuidvleugel, Groene Hart en Zuidwestelijke Delta de meest logische indeling is. In voorkomende gevallen zal de provincie op dat niveau overleg entameren. Op operationeel niveau zullen wij ons voor het overleg verstaan met de regio's zoals gemeenten die verkiezen in stand te houden. Aanknopingspunt voor de inhoudelijke gesprekken vormen per thema de functionele regio's. In sommige bestuurlijke regio's zullen meerdere

woningmarktgebieden zijn en dus meerdere functionele regio's voor het thema wonen. Het is aan de regio om in dergelijke gevallen te bepalen of er overlegd wordt op het niveau van de bestuurlijke of de functionele regio. Dit kan per onderwerp verschillend zijn.

Relatie met andere beleidsprogramma's
Zowel de Visie ruimte en mobiliteit als het Programma ruimte bevat integraal ruimtelijk beleid. Voor de herkenbaarheid en aansluiting tussen deze beleidsdocumenten is een uniforme hoofdstukindeling gehanteerd.
De operationele beleidsuitspraken op het gebied van mobiliteit, wonen, economie, groen, water en energie landen in het Programma ruimte voor zover ze ruimtelijk van aard zijn. Het niet-ruimtelijke beleid staat in zelfstandige sectorale programma's. Deze programma's zijn nevengeschikt, er is geen sprake van een hiërarchie.

2 Mobiliteit en bebouwde ruimte

2.1 Inleiding

Een intensiever gebruik van steden en dorpen vergroot het draagvlak voor openbaar vervoer en draagt daardoor bij aan de keuzemogelijkheid voor reizigers en vervoerders. Andersom kan de capaciteit op het infrastructuurnetwerk helpen om keuzes te maken waar en wanneer er verdicht en geconcentreerd kan worden. De provincie streeft er naar de agglomeratiekracht te vergroten.

De provincie Zuid-Holland heeft de volgende strategische doelen voor de ontwikkeling van mobiliteit en de bebouwde ruimte:

- *Kansen creëren voor een gevarieerde en innovatieve economie, zodat een hoog welvaartsniveau behouden blijft en de beroepsbevolking passend werk kan worden geboden.*
- *Verder ontwikkelen van een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied zodat voorzien kan worden in de veranderde maatschappelijke en economische vraag naar woon- en werkmilieus.*
- *Beter aansluiten van het aanbod van woningen, bedrijventerreinen, kantoren en winkelruimte bij de maatschappelijke vraag.*

In het Programma ruimte worden deze strategische doelen verder geoperationaliseerd.

2.2 Bebouwde ruimte

2.2.1 Beter benutten bestaand stads- en dorpsgebied

In lijn met de maatschappelijke behoefte zet de provincie in op het beter benutten van het bestaand stads- en dorpsgebied.
Indien een gemeente een ruimtelijke ontwikkeling wil realiseren, wordt de Ladder voor duurzame verstedelijking doorlopen. De provincie wil bevorderen dat de ladder op (sub)regionaal niveau wordt toegepast en dat samenwerkende gemeenten een gezamenlijk beeld ontwikkelen van de ontwikkelmogelijkheden binnen en buiten bestaand stads- en dorpsgebied. De gemeenten stemmen de geplande opgave met behulp van actuele regionale visies voor in ieder geval wonen en kantoren af met andere gemeenten in de regio. Het is aan gemeenten zelf om te bepalen of zij ook behoefte hebben aan regionale visies ter afstemming van het beleid met betrekking tot bedrijventerreinen en detailhandel, of aan regionale ruimtelijke visies. De provincie laat die keus aan hen.

De onderbouwing van de eerste trede van de Ladder gebeurt met regionale visies, op basis van behoefteonderzoek. Voor wonen is voor de provincie de Woningmarktverkenning Zuid-Holland uitgangspunt voor gesprek over de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte. Dit woningbehoefte onderzoek wordt iedere drie jaar geactualiseerd. Voor kantoren gelden in het Programma ruimte vastgestelde totalen als behoefteraming per gebied.

Net als voor wonen, zal de provincie een driejaarstermijn hanteren voor de actualisatie van de behoefteramingen voor kantoren. De regio's worden in het voortraject nauw betrokken bij het opstellen van de uitvraag voor het opstellen van de behoefteramingen voor kantoren. De provincie acht het wenselijk dat regionale visies voor kantoren afgestemd worden op door de provincie vastgestelde behoefteramingen. Bij het bepalen van de regionale behoefte voor kantoren gelden de

kwantitatieve gegevens van de actuele behoefteramingtotalen per gebied die worden beschreven in paragraaf 2.3.3 van het Programma ruimte. Deze geven de nieuwbouwvraagramingen kantoren aan voor 2013-2020 en 2020-2030 volgens het EIB.

Aanvullend kan het Programma ruimte ook kwalitatieve- en locatiecriteria formuleren als uitgangspunten voor de regionale visies.

De provincie heeft de Ladder voor duurzame verstedelijking ook opgenomen in de Verordening ruimte. De Ladder voor duurzame verstedelijking vormt een belangrijk handvat in de fase van regionale visievorming. Als de visies voor wonen en kantoren voldoen aan de behoefteramingen, de locatiekeuzes en kwalitatieve uitgangspunten, zullen GS de visies formeel aanvaarden en beoordeelt de provincie niet langer individuele bestemmingsplannen die overeenkomen met deze regionale visies. Als het plan qua regionale behoefteraming past in een actuele regionale visie die de instemming heeft van GS, is daarmee voldaan aan de eerste trede van de ladder. Gedeputeerde Staten kunnen bij de aanvaarding van een regionale visie aangeven in hoeverre de Ladder voor duurzame verstedelijking op regionaal niveau geheel of gedeeltelijk is doorlopen.

Nieuwe verstedelijking past in regionale visies en de kwaliteitskaart van de Visie ruimte en mobiliteit en andere in de visie en verordening aangegeven ruimtelijke kaders. Tevens moet nieuwe verstedelijking passen binnen wettelijke voorschriften.

Naast het toepassen van de Ladder voor duurzame verstedelijking wil de provincie de ruimte beter benutten door in te zetten op transformeren, herstructureren en verdichten bij voorkeur binnen de invloedsgebieden van de stations en haltes van Stedenbaan. ~~Met de partners van Stedenbaan zijn bestuurlijke afspraken gemaakt over ruimtelijke ontwikkelingen rond de stations en haltes van Stedenbaan.~~

Operationeel doel	In overleg met de regio's opstellen van regionale visies voor wonen en kantoren, waarbij herprogrammering op basis van behoefteramingen als onderdeel van de visies wordt uitgewerkt.
Realisatiemix	Afspraken met de regio's over regionale visies en herprogrammering. Verordening ruimte: artikel, Ladder voor duurzame verstedelijking

Regionale visies
Met regionale visies voor wonen en kantoren stemmen gemeenten in regionaal verband het planaanbod af op de vraag. De schaal van deze regionale visies is afgestemd op de markt voor de desbetreffende functie. De regionale visies zijn afgestemd op behoefteonderzoek dat door de provincie is vastgesteld. De provincie is betrokken bij de totstandkoming van deze visies en committeert zich aan de afspraken in de door haar aanvaarde regionale visies.

Het is gewenst de regionale visies actueel te houden. De provincie vraagt daarom aan de regio's om de regionale woonvisies eens per jaar te monitoren en eens per drie jaar te actualiseren op basis van actueel behoefteonderzoek. De eerstvolgende actualisering wordt gevraagd voor 1 juli 2017.

De provincie verwacht van de regio's dat ze ook de regionale kantorenvisies eens per drie jaar actualiseren. Op de huidige kantorenvisies is door Gedeputeerde Staten gereageerd met aanvaardingsbrieven die tot 1 juli 2018 gelden.

Regionale visies kunnen leiden tot het faseren van bestemmingsplannen. Heroverweging van een plan is aan de orde als het structureel niet meer nodig is, dat wil zeggen dat regionaal is vastgesteld dat het niet voor 2030 (planhorizon van de VRM) tot ontwikkeling zal komen. Het vastleggen van de verwerking van de regionale visies in bestemmingsplannen is een verantwoordelijkheid voor de gemeente.

Stedelijke ontwikkelingen buiten BSD groter dan 3 hectare
Volgens de Verordening ruimte moeten nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen buiten BSD van meer dan 3 ha in het door Provinciale Staten (PS) vastgestelde Programma ruimte staan. Daarmee ligt het eindoordeel over omvangrijke verstedelijking buiten BSD bij PS. Indien in regionale visies of bestemmingsplannen locaties worden opgenomen buiten bestaand stads- en dorpsgebied die groter zijn dan 3 hectare, dienen die dus door PS in het Programma ruimte te worden opgenomen, voorzover zij

daar al niet in opgenomen zijn. Bij een verschil tussen het Programma ruimte en de regionale visie, is het programma leidend.

Kaart woningbouwlocaties, bedrijventerreinen en andere stedelijke ontwikkelingen
In dit Programma ruimte staan kaarten en tabellen met woningbouwlocaties en plannen/reserveringen voor bedrijventerreinen buiten BSD groter dan 3 ha. Het betreft zowel “harde” als “zachte” capaciteit. De kaart is voorzien van een overzicht met de namen van de plaatsen en plannen en met de oppervlaktes van de locaties.

Woningbouwlocaties
Op de kaart zijn, indicatief, woningbouwlocaties weergegeven die gelegen zijn buiten het bestaand stads- en dorpsgebied en meer dan 3 hectare groot zijn. Op de kaart staat zowel harde als zachte capaciteit buiten BSD. Met deze toevoeging wordt invulling gegeven aan bestuurlijke continuïteit.

De mogelijke locaties voor Greenportwoningen in de Duin- en Bollenstreek zijn niet bij voorbaat aangewezen. Het is mogelijk dat er ook clusterlocaties worden ontwikkeld groter dan 3 ha. Dit soort clusterlocaties zijn niet opgenomen op onderstaande kaart maar zijn wel toegestaan.

Ook de mogelijke locaties voor compensatiewoningen volgens het principe ‘ruimte voor ruimte’ zijn niet bij voorbaat aangewezen. Het is mogelijk dat er clusterlocaties worden ontwikkeld groter dan 3 hectare, als dit vanuit een oogpunt van ruimtelijke kwaliteit de voorkeur verdient boven meerdere kleinere locaties. Dit soort clusterlocaties zijn niet opgenomen op onderstaande kaart, maar zijn wel toegestaan.

Bedrijventerreinen
De provincie vindt het belangrijk dat er voldoende ruimte wordt geboden voor bedrijventerreinen met de hoogst mogelijke milieucategorie en watergebonden bedrijventerreinen. In de Verordening ruimte is dit nader uitgewerkt.

Onderstaande kaart geeft ruimtelijke reserveringen aan voor zowel het harde als het zachte aanbod. De zachte locaties wil de provincie garanderen voor een volgende planperiode (2021-2030). Dat zijn locaties voor HMC- en watergebonden bedrijventerreinen, maar ook voor kennisintensieve bedrijventerreinen.

Om deze terreinen te garanderen geldt er voor de zachte plannen vrijwaring. De regio Hoeksche Waard heeft zijn programmering in 2015 naar beneden bijgesteld. In Goeree-Overflakkee is herprogrammering momenteel aan de orde.

In 2016 worden de provinciale behoefteramingen kwantitatief geactualiseerd, daarnaast krijgen deze behoefteramingen ook de benodigde kwaliteit in zich. Voor de regio Rotterdam zal dan blijken of het tekort aan bedrijventerreinen nog zo aanzienlijk is als bij de huidige behoefteramingen en wat de noodzaak ervan is om deze in de naburige regio’s op te vangen.

Andere stedelijke ontwikkelingen
Ook andere stedelijke ontwikkelingen groter dan 3 ha zijn in dit Programma ruimte opgenomen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan over sportvelden, begraafplaatsen en accommodaties voor onderwijs, zorg, cultuur, bestuur en indoor sport en leisure. Als dergelijke voorzieningen onderdeel zijn van een op de kaarten en in de tabellen aangegeven woningbouwlocatie of bedrijventerrein is geen afzonderlijke vermelding opgenomen. Zelfstandige voorzieningen zijn wel als zodanig op de kaarten en in de tabellen opgenomen.

Woningbouwlocaties, bedrijventerreinen en andere stedelijke ontwikkelingen

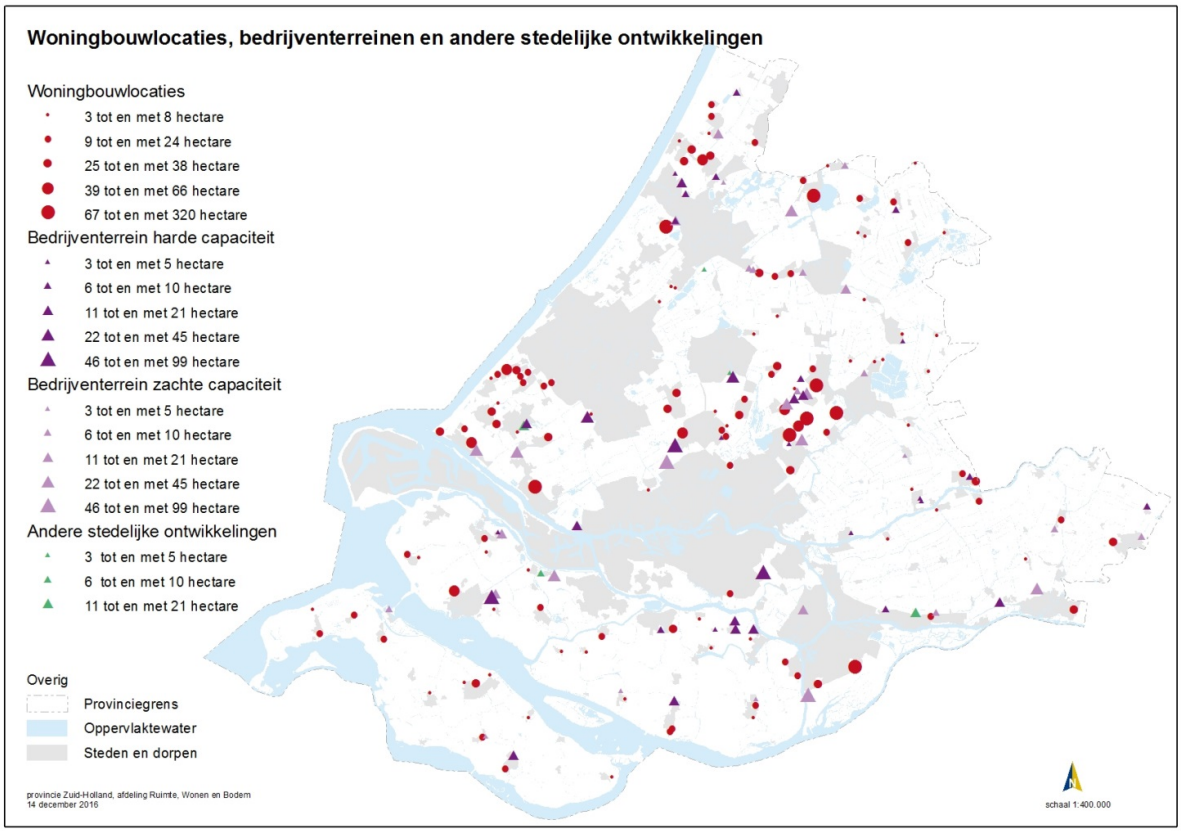

Tabel 1 Woningbouwlocaties			
gemeente	plaats	naam locatie	bruto opp in ha
Holland Rijnland			
Alphen aan den Rijn	Benthuizen	Bentlanden II	7
Alphen aan den Rijn	Hazerswoude	De Weidelanden	8
Alphen aan den Rijn	Hazerswoude-Rijndijk	Oostvaartpark	9
Alphen aan den Rijn	Hazerswoude-Rijndijk	Westvaartpark	15
Alphen aan den Rijn	Rijnwoude	Groenendijk oost	36
Alphen aan den Rijn	Zwammerdam	Limes	5
Kaag en Braassem	Leimuiden	Leimuiden-West	7
Kaag en Braassem	Roelofarendsveen	Braassemerland (Westend, Veilingvaart, Centrum, GEM en Waterrijck	119
Kaag en Braassem	Roelofarendsveen	Nieuwe Wetering	17
Katwijk	Katwijk	Locatie Valkenburg	318

Lisse	Lisse	Geestwater of Poelpolder	11
Nieuwkoop	Langeraar	Langeraar noordwest	10
Nieuwkoop	Nieuwkoop	Buytewech noord	17
Nieuwkoop	Nieuwkoop	Vrouwenakker	3
Nieuwkoop	Nieuwveen	De Verwondering of Hazeweg	21
Nieuwkoop	Noorden	Land van Koppen	6
Nieuwkoop	Ter Aar	Ter Aar west	4
Nieuwkoop	Ter Aar	Ter Aar zuidoost	6
Noordwijk	Noordwijk	Bronsgeest	27
Noordwijk	Noordwijk	De Nes	6
Noordwijk	Noordwijk	Offem-Zuid	27
Noordwijk / Noordwijkerhout	Noordwijk	Sancta Maria	19
Noordwijkerhout	Noordwijkerhout	Molenweg	3
Noordwijkerhout	Noordwijkerhout	St. Bavo	14
Teylingen	Voorhout	Hooghkamer	35
Teylingen	Voorhout	Nieuw Boekhorst of Voorhout	56
Voorschoten (en Leidschendam-Voorburg)	Voorschoten	Duivenvoordecorridor	33 (bebouwing 5)
Voorschoten	Voorschoten	Starrenburg III	5
Haaglanden			
Den Haag	Den Haag	Haagse Tuinen II	15
Den Haag	Den Haag	Haagse Tuinen (Madestein)	15
Den Haag	Den Haag	Vroonlaan	26
Leidschendam-Voorburg (en Voorschoten)	Voorburg	Duivenvoordecorridor	33 (bebouwing 5)
Midden-Delfland	Den Hoorn	Kreekzone	4
Pijnacker-Nootdorp	Pijnacker	Ackerswoude / De Wig	31
Pijnacker-Nootdorp	Pijnacker	Tuindershof / Keijzershof	34
Westland	De Lier	Molensloot	27
Westland	Kwintsheul	Holle Watering	16
Westland	Monster	De Duinen	15
Westland	Monster	Monster noord	5
Westland	Monster	Westmade	66
Westland	Naaldwijk	Hoogeland	7

Westland	Poeldijk	Poeldijk Westhof	21
Westland	's-Gravenzande	Gantel De Baak	5
Westland	's-Gravenzande	Poelkade / Het Nieuwe Water	29
Westland	's-Gravenzande	Poelpolder / Het Nieuwe Water	30
Westland	Wateringen	Erasmuszone / Wippolder	23
Regio Rotterdam			
Barendrecht	Barendrecht	Lagewei - Vrouwepolder	24
Brielle	Brielle	Oude Goote	19
Brielle	Vierpolders	Vierpolders	3
Hellevoetsluis	Hellevoetsluis	Boomgaard / Noordwest	56
Lansingerland	Bergschenhoek	Driehoek Oosteindseweg-Emmastraat	24
Lansingerland	Bergschenhoek	Hoeksekade noord	4
Lansingerland	Bergschenhoek	Hoeksekade noord	9
Lansingerland	Berkel	Driehoek Berkel noord	5
Lansingerland	Berkel	Westpolder / Bolwerk	53
Lansingerland	Bleiswijk	De Hoefslag / Korenmolenweg	10
Lansingerland	Bleiswijk	Schil om Bleiswijk / Merenweg	28
Maassluis	Maassluis	Dijkpolder / Wilgenrijk	91
Nissewaard	Zuidland	Kreken van Nibbeland	16
Nissewaard	Heenvliet	Heerlijk Heenvliet	4
Nissewaard	Oudenhoorn	De Akkerranden	6
Rotterdam	Hoek van Holland	Buitengebied noord en oost II	47
Rotterdam	Hoek van Holland	Dick van den Burgweg	19
Rotterdam	Hoek van Holland	Zuidelijk strand	32
Rotterdam	Rotterdam	Terbregge oost	11
Schiedam	Schiedam	Spaanse Polder – ‘s-Gravenland	3
Westvoorne	Rockanje	De Drenkeling	22
Westvoorne	Rockanje	Nieuwe Achterweg	7
Drechtsteden			
Dordrecht	Dordrecht	Belthurepark	113
Dordrecht	Dordrecht	Smitsweg	33
Midden-Holland			
Bodegraven-Reeuwijk	Bodegraven	Weideveld 2	6
Bodegraven-Reeuwijk	Driebruggen	Groendijck-Oost	3
Bodegraven-Reeuwijk	Nieuwerbrug	De Wijde Wiericke	3

Bodegraven-Reeuwijk	Reeuwijk	De Steupel	4
Bodegraven-Reeuwijk	Reeuwijk-Brug	Breevaart, Oude Tol fase III	3
Bodegraven-Reeuwijk	Reeuwijk-Dorp	Reesvelt II	4
Gouda	Gouda	Westergouwe	144
Krimpenerwaard	Bergambacht	Bergambacht	4
Krimpenerwaard	Haastrecht	Bos en Water	3
Krimpenerwaard	Schoonhoven	Schoonhoven noord	9
Krimpenerwaard	Schoonhoven	Thiendenland II	29
Waddinxveen	Waddinxveen	De Triangel	100
Waddinxveen	Waddinxveen	Glasparel+	7
Waddinxveen	Waddinxveen	't Suyt / Plan Nooitgedacht	11
Zuidplas	Moerkapelle	Moerkapelle noord	28
Zuidplas	Moerkapelle	Moerkapelle zuid	14
Zuidplas	Moordrecht	De Brinckhorst / Moordrecht west	14
Zuidplas	Nieuwerkerk	Esse Zoom / Groene Zoom	30
Zuidplas	Nieuwerkerk	Nieuwerkerk noord	183
Zuidplas	Zevenhuizen	Zevenhuizen zuid	56
Zuidplas	Zuidplas	Rode Waterparel	140
Zuidplas	Zuidplas	Rode Waterparel Westlob	53
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden			
Giessenlanden	Hoornaar	Hoornaar west	5
Gorinchem	Gorinchem	Hoog Dalem	29
Hardinxveld-Giessendam	Giessendam	De Blauwe Zoom	10
Leerdam	Leerdam	Broekgraaf	37
Molenwaard	Groot-Ammers	Onbekend	4
Molenwaard	Langerak	Woonleefhart	12
Molenwaard	Streefkerk	Kooikerspad	4
Zederik	Meerkerk	Weide II	16
Hoeksche Waard			
Binnenmaas	Heinenoord	Oosteinde fase 2b/3	6
Binnenmaas	Mijnsheerenland	Hofwijk fase 1 en 2	3
Binnenmaas	Puttershoek	Rustenburg	6
Binnenmaas	's-Gravendeel	's-Gravendeel west	18
Binnenmaas	's-Gravendeel	Tuinzigt v/h Evides	11
Cromstrijen	Numansdorp	Torensteepolder fase 1	15

Cromstrijen	Numansdorp	Torensteepolder fase 2	10
Korendijk	Goudswaard	Goudswaard oost	3
Korendijk	Nieuw-Beijerland	Nieuw-Beijerland oost	10
Korendijk	Piershil	Piershil zuidoost	3
Korendijk	Zuid-Beijerland	Zuid-Beijerland oost	5
Oud-Beijerland	Oud-Beijerland	Stougjesdijk oost	38
Strijen	Strijen	Kleine Loo / Land van Essche III	6
Strijen	Strijen	Strijen Oost	22
Goeree-Overflakkee			
Goeree-Overflakkee	-	De Nieuwe Marke	-
Goeree-Overflakkee	Dirksland	Kleine Boezem	8
Goeree-Overflakkee	Goedereede	Onbekend	9
Goeree-Overflakkee	Nieuwe Tonge	Nieuwe Tonge	9
Goeree-Overflakkee	Ooltgensplaat	Onbekend	6
Goeree-Overflakkee	Ouddorp	Grond van Breen	9
Goerree-Overflakkee	Ouddorp	Ouddorp Bad	6
Goeree-Overflakkee	Oude-Tonge	Oude Tonge	11
Goeree-Overflakkee	Sommelsdijk	Everdinapolder	5
Goeree-Overflakkee	Middelharnis	uitbreiding Westplaat/ 2e haven	35
Goeree-Overflakkee	Stad aan 't Haringvliet	Onbekend	6
Goeree-Overflakkee	Stellendam	Dorpsgebied Stellendam	13

Bruto opp in ha: Oppervlakte van gehele bestemmingsplan waarin de woningbouwlocatie is gelegen c.q. oppervlakte van het als woningbouwlocatie aangeduide gebied in een andersoortig gemeentelijk document. De vermelde oppervlakte kan deels ook groene ruimte en/of bestaand stads- en dorpsgebied betreffen.

Tabel 2 Bedrijventerreinen zachte capaciteit

gemeente	plaats	naam terrein	uitgeefbaar opp in ha
Holland Rijnland			
Alphen aan den Rijn	Alphen aan den Rijn	Steekterpoort II	15
Alphen aan den Rijn	Groenendijk	Groenendijk oost	9

Alphen aan den Rijn	Hazerswoude-Rijndijk	Prinsenschouw	10
Kaag en Braassem	Leimuiden	Drechthoek II	8
Kaag en Braassem	Roelofarendsveen	Veenderveld 2	29
Katwijk	Valkenburg	Werkpark 1 (zuid van Tjalmaweg)	11
Noordwijkerhout	Noordwijkerhout	‘s-Gravendam oost	15
Zoeterwoude	Zoeterwoude	Groenendijk west	7
Teylingen	Warmond	Greenib	4
Haaglanden			
Westland	Maasdijk	Honderdland fase 2	35
Regio Rotterdam			
Brielle	~~Brielle~~ Vierpolders	Seggelant ~~III~~ 3	20
Hellevoetsluis	Hellevoetsluis	Kickersbloem 3 (4e kwadrant)	17
Nissewaard	Geervliet	Geervliet oost (Bernissester)	40
Rotterdam	Hoek van Holland	Haak-Kulkweg (waterweg noord)	30
Rotterdam	Rotterdam	Science en Business Park	80
Drechtsteden			
Dordrecht	Dordrecht	Dordtse Kil IV	65
Hendrik-Ido-Ambacht	Hendrik-Ido-Ambacht	Ambachtsezoom	15
Midden-Holland			
Bodegraven-Reeuwijk	Reeuwijk-Brug	Zoutman west	9
Krimpenerwaard	Stolwijk	Zuidelijke Entree	3
Waddinxveen	Waddinxveen	Logistiek Park A12 (2e fase)	9
Waddinxveen	Waddinxveen	Milieupark A12 noord	30
Zuidplas	Nieuwerkerk aan den IJssel	A20 noord en zuid	41
Zuidplas	Zevenhuizen	Knibbelweg oost	23
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden			
Gorinchem	Gorinchem	Groote Haar (Gorinchem noord)	37
Hardinxveld-Giessendam	Hardinxveld	Het Oog	10
Leerdam	Leerdam	Nieuw Schaijk, uitbreiding	5
Zederik	Meerkerk	Meerkerk IV, uitbreiding	5
Hoeksche Waard			

Korendijk	Zuid-Beijerland	Zuid-Beijerland uitbreiding	3
Strijen	Strijen	Verlengde Edisonlaan	4
Goeree-Overflakkee			
Goeree-Overflakkee	Nieuwe Tonge	De Tram uitbreiding	5
Goeree-Overflakkee	Stellendam	Noordereiland	6

Tabel 3 Bedrijventerreinen harde capaciteit

gemeente	plaats	naam terrein	uitgeefbaar opp in ha
Holland Rijnland			
Nieuwkoop	Nieuwveen	Schoterhoek II	7
Noordwijk	Noordwijk	’s-Gravendijck	3-5
Noordwijkerhout	Noordwijkerhout	Delfweg uitbreiding Bulb Trade Park	7
Katwijk	Rijnsburg	Klei-Oost-Zuid	15
Katwijk	Rijnsburg	Vinkenwegzone	4-6
Katwijk	Valkenburg	Werkpark 2 (noord van Tjalmaweg)	8
Teylingen	Sassenheim	Oosthoutlaan	6
Haaglanden			
Midden-Delfland	Den Hoorn	Harnaschpolder	39
Westland	Naaldwijk	Trade Park Westland Mars	11
Regio Rotterdam			
Hellevoetsluis	Hellevoetsluis	Kickersbloem 3	54
Lansingerland	Bergschenhoek	Leeuwenhoekweg	5
Lansingerland	Berkel	Oudeland	53
Lansingerland	Bleiswijk	Bedrijventerrein Bleizo / Hoefweg zuid	35
Ridderkerk	Ridderkerk	Nieuw Reijerwaard	95
Brielle	Brielle	Seggelant 2	5
Vlaardingen	Vlaardingen	De Vergulde Hand west	15
Drechtsteden			
Sliedrecht	Sliedrecht	De Driehoek	7
Midden-Holland			
Bodegraven-Reeuwijk	Bodegraven	Groote Wetering II	5
Krimpenerwaard	Bergambacht	Nieuwe Wetering	4

Krimpenerwaard	Bergambacht	Nieuwe Wetering Kruiswijk	3-5
Krimpenerwaard	Lekkerkerk	Lekkerkerk Oost	3-5
Krimpenerwaard	Schoonhoven	Zevender	7
Waddinxveen	Waddinxveen	Businesspark Vredenburg	7
Waddinxveen	Waddinxveen	Logistiek Park A12 (1e fase)	16
Zuidplas	Nieuwerkerk aan den IJssel	Hooge Veenen III, fase 2	3
Zuidplas	Zevenhuizen	Plantagekwadrant (Het Nieuwe Midden)	20
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden			
Giessenlanden	Schelluinen	Schelluinen west	12
Leerdam	Schoonrewoerd	Schoonrewoerd	6-10
Hoeksche Waard			
Binnenmaas	Binnenmaas	Reedijk uitbreiding	4
Binnenmaas	Blaaksedijk	Regionaal bedrijventerrein Hoeksche Waard 2e fase	20
Binnenmaas	Blaaksedijk	Regionaal bedrijventerrein Hoeksche Waard 3e fase	20
Binnenmaas	Puttershoek	Suikeruinie (voormalige)	14
Cromstrijen	Numansdorp	Proeftuin	11
Oud-Beijerland	Oud-Beijerland	De Hoogerwerf Oost	8
Goeree-Overflakkee			
Goeree-Overflakkee	Oude-Tonge	Bedrijvenpark Oostflakkee	20

Tabel 4 Andere stedelijke ontwikkelingen

gemeente	plaats	naam terrein	uitgeefbaar opp in ha
Drechtsteden			
Sliedrecht	Sliedrecht	Recreatief Knooppunt Sliedrecht	20
Haaglanden			
Westland	Honselersdijk	Horti Campus	20
Holland Rijnland			
Leiden	Leiden	Volkstuinen Oostvlietpolder	3
Regio Rotterdam			
Lansingerland	Bleiswijk	Bleizo ontwikkeling stationsgebied	10

Nissewaard	Heenvliet / Geervliet	Sportvelden Bernisse Noord	7

2.2.2 Transformeren, herstructureren en verdichten

Verdichting, herstructurering en transformatie zijn een financieel zware opgave. Rijkssubsidies voor verstedelijking en stedelijke vernieuwing zijn c.q. worden afgebouwd en het investeringsvermogen van woningcorporaties is verminderd.

Transformeren

Operationeel doel	Transformeren van gebieden naar een andere functie, daar waar die functie meer passend is zowel vanuit kwaliteit als vanuit behoefte
Realisatiemix	Afspraken met gemeenten over transformatiegebieden Verordening ruimte

Diverse locaties in en nabij het stedelijk gebied zullen een andere functie krijgen die op die plek passender is, zowel vanuit behoefte als vanuit kwaliteit. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de Vlietzone, de Binckhorst in Den Haag of Stadshavens in Rotterdam. Dit past bij de provinciale ambitie voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Op een beperkt aantal plekken richt de transformatie zich vooral op de herontwikkeling naar gemengd stedelijk gebied. Dit gaat gepaard met een meer intensieve benutting van de ruimte rekening houdend met de ligging ten opzichte van het openbaar vervoernetwerk. Aan de rand van de steden gaat het vooral om het combineren van stedelijke functies met recreatieve en groene functies.

De provincie wil ook ruimte bieden aan organische ontwikkeling en functiemenging vanuit een oogpunt van betere benutting en kwaliteitsverbetering van het bestaand stads- en dorpsgebied. Met name bedrijventerreinen met milieucategorie 1 en 2 lenen zich voor functiemenging. In de monitor van de Visie ruimte en mobiliteit zal worden bijgehouden in hoeverre er op deze terreinen verdringing plaatsvindt.

In mindere mate is functiemenging ook mogelijk op bedrijventerreinen met milieucategorie 3, mits de belangen van bedrijven niet geschaad worden. Bedrijventerreinen met milieucategorie 4 en hoger verdragen zich niet met functiemenging, zeker niet met gevoelige functies zoals wonen.

Bij transformatie van terreinen met categorie 3 en hoger alsmede watergebonden bedrijventerreinen dient de gemeente in het bestemmingsplan aan te geven of het, gelet op de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte, noodzakelijk is binnen de regio te voorzien in compensatie van het bedrijventerrein, en zo ja, waar die compensatie zal plaatsvinden.

Belangrijke transformatiegebieden:

Bedrijventerrein Binckhorst, gemeente Den Haag
Bedrijventerrein Binckhorst is een gemengd bedrijventerrein, waar enkele watergebonden bedrijven gevestigd zijn. Het gaat om het afvaloverslagstation van de AVR en om twee beton-metselzandcentrales. De Binckhorst wordt getransformeerd naar gemengd stedelijk gebied, waar een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit voorop staat. Het voormalige Stadsgewest Haaglanden heeft een onderzoek verricht naar alternatieven voor de uit te plaatsen milieuhinderlijke en watergebonden bedrijvigheid. Dit onderzoek heeft vooralsnog geen haalbare alternatieven opgeleverd. Daarom ligt het accent nu op optimale inpassing. Hierbij geldt het provinciale doel om voldoende ruimte voor watergebonden bedrijven en in milieucategorie 4 en hoger te houden. Woningbouw binnen de milieucontour van de betoncentrale is niet uitgesloten, mits de betoncentrale niet wordt beperkt in haar functioneren.

Vlietzone, gemeente Den Haag
Voor de Vlietzone heeft de gemeente in overleg met Rijswijk en Leidschendam-Voorburg een

gebiedsperspectief vastgesteld. In dit perspectief wordt ingegaan op de verbetering van de groene kwaliteiten van de Vlietzone en op de reservering voor een mogelijk toekomstige verstedelijking, passend bij de uitgangspunten van de verschillende deelgebieden. De provincie hecht aan de groene kwaliteiten. In het perspectief wordt ook ingegaan op de wijze waarop initiatieven en ontwikkelingen door de betrokken gemeentebesturen in procedure worden genomen.

Stadshavens – gemeente Rotterdam
Als de kavels op de Tweede Maasvlakte worden uitgegeven, ontstaat ruimte voor een herverkaveling van het havenindustrieelcomplex. Er vinden verschuivingen van functies plaats, onder andere binnen Stadshavens. Deze gebieden worden getransformeerd naar de beoogde gemengde, stedelijke woonwerkmilieus in delen van het havengebied. Voor de provincie is het belangrijk dat de transformatie bijdraagt aan de bundeling van verstedelijking, infrastructuur, voorzieningen en economische activiteiten gericht op concentratie, waarbij rekening wordt gehouden met kwalitatieve vraagontwikkelingen op de regionale woningmarkt en het versterken van de mainportfunctie.

BleiZo
Nu duidelijk is dat er geen factory outlet center wordt gerealiseerd, is het van belang Bleizo op een andere manier te ontwikkelen. In 2018 zal station Bleizo gerealiseerd worden. De kantorencapaciteit van Bleizo is in programmatische zin overgeheveld naar de regio Haaglanden en is daarbij in de regionale visie opgenomen als kantorenlocatie. De provincie beschouwt Prisma als een deel van Bleizo en uitplaatsing van het Woonhart Zoetermeer naar een deel van Prisma wordt niet op voorhand uitgesloten. Leisure ziet de provincie als een positieve ontwikkeling.

Recreatief knooppunt Sliedrecht
De Merwedezone biedt een ontwikkelingskader voor het regiopark met recreatieve knooppunten. Ten behoeve van het recreatief knooppunt Sliedrecht moeten sportvelden worden uitgeplaatst van een bedrijventerrein naar een locatie buiten bestaand stads- en dorpsgebied. De uitplaatsing van de sportvelden moet plaatsvinden in combinatie met de knooppuntontwikkeling Sliedrecht.

Uitgangspunt bij de ontwikkeling van het regiopark moet zijn dat de verrommeling wordt tegengegaan, dat de agrarische bedrijfsvoering wordt gerespecteerd en dat de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het gebied worden behouden en versterkt.

Plaspoelpolder
Een deel van het bedrijventerrein Plaspoelpolder wordt getransformeerd naar een meer gemengd gebied. Het gebied aan de haven en de vliet bieden volgens de toekomstvisie Plaspoelpolder van de gemeente Rijswijk grote kansen om een prettig verblijfsgebied (o.a. wonen, horeca, werken) te realiseren. De provincie houdt voor de percelen die een directe ligging hebben aan het water vast aan de aanduiding watergebonden bedrijventerrein. Dit betekent dat een bestemmingsplan dat betrekking heeft op een watergebonden bedrijventerrein in hoofdzaak watergebonden bedrijven toelaat. Het enige perceel met, op dit moment, een hoge milieucategorie op het watergebonden bedrijventerreindeel is het perceel van de voormalige betoncentrale. Inmiddels is de centrale ontmanteld. Feitelijk is de locatie te klein (3.000 m²) voor een betoncentrale. Dit perceel blijft vanwege de ligging aan het water wel gehandhaafd als watergebonden bedrijventerrein. Bij het bepalen van de hoogst mogelijke milieucategorie in het bestemmingsplan kan rekening worden gehouden met de toekomstige ontwikkeling van andere delen van de Plaspoelpolder tot een gemengder gebied.

Transformatie van glastuinbouwgebieden
Naast bovengenoemde transformatiegebieden is er nog een aantal niet duurzame (of verouderde) glastuinbouwgebieden waar transformatie zal gaan plaatsvinden. Deze transformatiegebieden met niet duurzaam glas hebben de aanduiding transformatie op kaart 1 “Transformeren, herstructureren en verdichten” van het Programma ruimte:

- Erasmuszone Wateringen: van glastuinbouwgebied naar gemengd stedelijk milieu wonen plus werken
- Glastuinbouwgebieden in Aar- en Amstelzone van glastuinbouw naar gemengde functies (wonen, recreatie, agrarisch en natuur)
- Glastuinbouwgebied Lansingerland, Hoekeindsche weg: van glas naar stedelijk gebied
- Gemeente Katwijk, de Woerd: van glastuinbouw naar stedelijk milieu.

Deze gebieden kunnen transformeren naar een andere functie. De nog aanwezige glastuinbouwbedrijven vallen op grond van de Verordening ruimte 2014 onder de regeling voor verspreid glas, dit houdt in dat per bedrijf een oppervlakte van maximaal 2 ha glas mogelijk is.

2.2.3 Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor woonlocaties

Wonen en woonmilieus

Operationeel doel	Voorzien in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woningen en woonmilieus
Realisatiemix	Afspraken met regio's over regionale woonvisies

Dit doel wordt hierna uitgewerkt op zes punten:

1. ontwikkelingen woningbehoefte;
2. regionale woonvisies: aanduiding van punten waarmee regio's rekening moeten houden bij het maken/actualiseren van regionale woonvisies;
3. terugvalopties: beschrijving van handelingskader voor het geval er geen actuele regionale woonvisie door Gedeputeerde Staten is aanvaard;
4. planreductie: beschrijving van handelingskader indien een plan structureel niet meer nodig is;
5. bestuurlijke afspraken: beschrijving van bestuurlijke afspraken die de provincie met gemeenten en regio's heeft gemaakt over locatie, kwantiteit, kwaliteit en tempo van woningbouw;
6. samenwerking aan realisatie stedelijke woonmilieus.

1. Ontwikkelingen woningbehoefte

De Woningmarktverkenning Zuid-Holland is voor de provincie uitgangspunt voor gesprek over de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte met de regio's. Dit woningbehoefte onderzoek wordt iedere drie jaar geactualiseerd. De Woningmarktverkenning is gebaseerd op het landelijke woningbehoefteonderzoek (het WoON) en de provinciale Bevolkingsprognose (BP). De Bevolkingsprognose geeft inzicht in de verwachte huishoudensgroei op (sub)regionaal niveau. In de Woningmarktverkenning wordt vanuit de BP een doorvertaling gemaakt naar kwalitatieve behoefte, onder andere woonmilieus en prijsklassen.

Naast de Bevolkingsprognose voert de provincie iedere drie jaar een onderzoek uit naar de woningbehoefte op basis van binnenlands migratiesaldo nul. Dit is de Woningbehoefteraming (WBR). De WBR kan als aanvulling worden gebruikt op de BP, om inzicht te geven in het aantal woningen dat gebouwd zou moeten worden voor de eigen bevolking van een gemeente (lokale behoefte).

2. Regionale woonvisies

Gemeenten stellen in regionaal verband woonvisies vast. Hierin bepalen gemeenten de gewenste gezamenlijke ontwikkelrichting voor woningbouw en de woonkwaliteiten. De provincie vraagt aan de regio's om de regionale woonvisies eens per jaar te monitoren en eens per drie jaar te actualiseren op basis van nieuw woningbehoefteonderzoek. Regionale woonvisies worden gemaakt voor één of meerdere woningmarktgebieden. Hierbij vraagt de provincie te voldoen aan onderstaande punten:

1. een realistisch kwalitatief en kwantitatief onderbouwd woningbouwprogramma;
2. een passend aanbod voor de doelgroepen van het huurbeleid;
3. een kader voor de toepassing van de Ladder voor duurzame verstedelijking in bestemmingsplannen.

Een realistisch kwalitatief en kwantitatief onderbouwd woningbouwprogramma

Een regionale woonvisie dient een onderbouwing te geven van een regionaal woningbouwprogramma, op basis van kwaliteit en kwantiteit. Voor de provincie is de Woningmarktverkenning Zuid-Holland hierbij het uitgangspunt voor gesprek. Voor een kwalitatieve onderbouwing wordt in ieder geval een onderbouwing gegeven voor woonmilieus en prijsklassen.

De provincie stelt de Woningmarktverkenning Zuid-Holland vast als uitgangspunt voor de woningbehoefte in de regionale woonvisies. Dit betekent dat de provincie in de eerste plaats een regionale woonvisie zal beoordelen op basis van de Woningmarktverkenning. De Woningmarktverkenning is daarmee in principe leidend voor het oordeel van de provincie. Ander onderzoek kan worden gebruikt als aanvulling en/of nuancering. Wanneer de provincie het aannemelijk acht dat lokaal of regionaal onderzoek beter inzicht geeft in (onderdelen) van de vraag dan de Woningmarktverkenning zal de provincie bij een tegenstrijdigheid met de Woningmarktverkenning kiezen om lokaal of regionaal onderzoek te volgen bij beoordeling van een regionale woonvisie. De provincie past de Woningmarktverkenning toe op (sub)regionaal niveau, waarmee wordt aangesloten op de schaal van de woningmarkt.

Voor woonmilieus gaat de provincie uit van de indeling in woonmilieus uit de Woningmarktverkenning Zuid-Holland. Regio's kunnen daarnaast een eigen woonmilieu-indeling hanteren. Daarbij kunnen ze gebruik maken van bijvoorbeeld de Rosettamethode. De regio onderbouwt de woonmilieus door een vergelijking tussen vraag en aanbod aan woonmilieus op (sub) regionaal niveau. Dit kan met een woonmilieubalans, waarin per woonmilieu vraag en aanbod tegen elkaar worden afgewogen. Deze geeft inzicht in welke aanpassingen of toevoegingen in woonmilieus gewenst zijn. Voor een volledig beeld van de vraag is het wenselijk om deze in de context van de bestaande voorraad te zien. Ook aanpassingen in de bestaande voorraad kunnen eraan bijdragen dat vraag en aanbod meer in balans komen.

Vooral de realisatie van stedelijke woonmilieus is een opgave in Zuid-Holland; er is veel vraag naar ten opzichte van het aanbod. De provincie vraagt om deze reden aan stedelijke regio's om in de regionale woonvisie toe te lichten hoe wordt voorzien in stedelijke woonbehoefte. De uitwerking op gebiedsniveau speelt hierbij een bepalende rol. Dit is verder toegelicht onder punt 6 van deze paragraaf 'samenwerken aan realisatie stedelijke woonmilieus'.
Voor prijsklassen wordt in ieder geval voor de doelgroepen van het huurbeleid een onderbouwing gevraagd, zoals in de volgende paragraaf is beschreven.

Een passend aanbod voor de doelgroepen van het huurbeleid
Een regionale woonvisie beschrijft gemeentelijk en (indien van toepassing) regionaal beleid met betrekking tot de woningvoorraad onder de liberalisatiegrens. Hierbij wordt door middel van een concreet programma van maatregelen onderbouwd hoe deze voorraad wordt afgestemd op de omvang van de doelgroepen van het huurbeleid van het Rijk. Indien in een of meer gemeenten in de regio het instrument van de Huisvestingsverordening heeft ingezet, en dus heeft aangetoond dat er sprake is van schaarste in de goedkope huurwoningvoorraad, dan dient in de regionale woonvisie te worden beschreven hoe het concrete programma van maatregelen bijdraagt aan het beperken van de schaarste van de woningvoorraad onder de liberalisatiegrens en op welke termijn deze schaarste geheel zal zijn weggewerkt.

De prestatieafspraken die gemeenten maken met woningcorporaties zijn bepalend voor een passend aanbod voor de doelgroepen. Gemeenten maken met corporaties afspraken over voorraadontwikkeling door huurprijsbeleid, sloop, nieuwbouw, verkoop en aankoop. Ook worden veelal afspraken gemaakt over renovatie, onderhoud, duurzaamheid en de huisvesting van bijzondere doelgroepen. In regionale woonvisies geven regio's aan hoe, mede op basis van de prestatieafspraken, wordt gezorgd voor een passend aanbod voor de doelgroepen van het huurbeleid van het Rijk. In de regionale woonvisie dient in ieder geval aandacht besteed te worden aan het voorzien in de huisvesting van vergunninghouders en arbeidsmigranten.

Een kader voor de toepassing van de Ladder voor duurzame verstedelijking in bestemmingsplannen
Op grond van het Besluit ruimtelijke ordening van het Rijk en de provinciale Verordening ruimte moet voor een stedelijke ontwikkeling de Ladder voor duurzame verstedelijking worden doorlopen. Dit moet worden onderbouwd in de toelichting bij het bestemmingsplan. De eerste trede van de Ladder houdt in dat wordt aangetoond dat er regionale behoefte is. De regionale woonvisie kan voor meerdere plannen tegelijk in deze onderbouwing voorzien.

Conform de Ladder voor duurzame verstedelijking krijgen plannen voor gebiedstransformatie of transformatie van leegstaand vastgoed, indien deze uitvoerbaar zijn, voorrang ten opzichte van plannen buiten bestaand stads- en dorpsgebied. Voor locaties buiten bestaand stads- en dorpsgebied geldt dat deze voorrang krijgen wanneer een multimodale ontsluiting aanwezig is, t.o.v. locaties waar dat niet het geval is.

Als een regionale woonvisie is aanvaard op basis van een regionaal woningbouwprogramma waarin bovengenoemde niet opgaat, dan dient het woningbouwprogramma alsnog hierop te worden aangepast. Aangezien kansen voor gebieds- en gebouwtransformatie niet altijd op voorhand helder zijn, kan een plan voor transformatie tussentijds aanvullend aan het bestaande woningbouwprogramma worden opgenomen. De eventuele gevolgen voor de rest van het woningbouwprogramma kunnen in de jaarlijkse monitoring worden bezien.

Aanbevolen wordt om in de regionale woonvisie rekening te houden met het overige beleid uit de Visie ruimte en mobiliteit, het Programma ruimte en de Verordening ruimte, in het bijzonder met de kwaliteitskaart, de kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur en de concentratie bij Stedenbaan of (met name in het landelijk gebied) locaties waar sprake is van onderbenutte OV-capaciteit. Als dat conform die richtlijnen is gebeurd, dan voldoen de bestemmingsplannen die binnen de woonvisie vallen op deze onderdelen al aan het provinciaal beleid. Dat maakt de beoordeling van bestemmingsplannen eenvoudiger en vergroot bovendien de kwaliteit van de planvorming.

3. Terugvalopties
In dien nodig hanteert de provincie de volgende terugvaloptie:

Bij het ontbreken van een door GS aanvaarde regionale woonvisie beoordeelt de provincie per (bestemmings)plan of de eerste trede van de Ladder voor duurzame verstedelijking is doorlopen. Dit oordeel komt tot stand op basis van de Woningmarktverkenning. Wanneer kwalitatief (in een bepaald woonmilieu of prijsklasse) of kwantitatief (in het geheel) al meer dan voldoende plancapaciteit aanwezig is in de gemeente of regio, is er geen aantoonbare behoefte voor het plan.

4. Planreductie
Uit een regionale woonvisie of bij gebreke daarvan de toepassing van de terugvaloptie kan blijken dat een plan structureel niet meer nodig is. Dan is planreductie aan de orde. De provincie zal dan in overleg gaan met de betreffende gemeente op welke wijze en termijn het betreffende plan een andere bestemming kan krijgen. Uiteraard is daarbij ook relevant of er al een woonbestemming is gevestigd of nog niet. Voorts ligt het voor de hand dat de aanduiding op de kaart met uitleglocaties van meer dan 3 ha in het Programma ruimte (indien van toepassing) dan wordt verwijderd.

Aanvaarding van de regionale woonvisie waarin een bestemde locatie niet meer is opgenomen leidt op zichzelf niet tot een uit de verordening voortvloeiende verplichting om het bestemmingsplan te herzien. Dat gegeven biedt ruimte voor maatwerkafspraken tussen provincie en gemeente.

5. Bestuurlijke afspraken
De provincie heeft met een aantal gemeenten en regio's bestuurlijke afspraken gemaakt over locatie, kwantiteit, kwaliteit en tempo van woningbouw. Dit neemt niet weg dat bestemmingsplannen voor locaties waarvoor bestuurlijke afspraken met de provincie zijn gemaakt op het gebied van wonen moeten voldoen aan de Verordening ruimte (waaronder de Ladder voor duurzame verstedelijking) en het Programma ruimte (waaronder de stappen die in deze paragraaf beschreven staan onder 1 en 2). De afspraken met de gemeente Nieuwkoop in het kader van de Noordse Buurt vormen hier ten aanzien van de verstedelijkingsafspraken een uitzondering op voor wat betreft het hanteren van de bestaande bovenregionale verstedelijkingsafspraken.

Afspraken van lokale of regionale aard betreffen bijvoorbeeld W4 en de Oude Rijnzone. Deze afspraken blijven uitgangspunt voor de provincie, maar gewijzigde omstandigheden kunnen voor alle partijen aanleiding geven voor heroverweging. Dit gebeurt bij voorkeur in het kader van (actualisering van) regionale woonvisies.

In de gemeente Nieuwkoop wordt de verouderde glastuinbouwlocatie Noordse Buurt gesaneerd. Dit vindt plaats om de kwaliteit van het landschap, de waterhuishouding, de waterkwaliteit en de ecologische structuur rondom het Natura2000-gebied de Nieuwkoopse Plassen te verbeteren. Om de glassanering in de Noordse Buurt te financieren, is met de gemeente Nieuwkoop overeengekomen 430 woningen boven de behoefteraming te realiseren, aansluitend aan een vijftal kernen.

In de gemeente Maassluis biedt de locatie Dijkpolder de mogelijkheid om invulling te geven aan een woningvraag die in deze subregio slechts in uitleglocaties gerealiseerd kan worden. In de Dijkpolder kan woningbouw ontwikkeld worden die aansluit bij de verhoudingen 80% binnenstedelijk bouwen en 20% in uitleglocaties, zoals in de Verstedelijkingsstrategie Zuidvleugel is opgenomen.

Met de gemeente Zoeterwoude is in het kader van de bestuursovereenkomst inzake het HOV-Net Zuid Holland Noord van 17 mei 2013 de afspraak gemaakt dat zij minimaal 300 woningen zal realiseren. De provincie gaat akkoord met een woningbouwprogramma van 325 woningen in Meerburg.

Met de gemeente Voorschoten en Leidschendam Voorburg zijn bestuurlijke afspraken gemaakt voor de ruimtelijke invulling van de Duivenvoordecorridor. De afspraken zijn gericht op het realiseren van een duurzame landschappelijke structuur en het waarborgen van een duurzame recreatiefunctie in een overwegend groen landschap. Dit betekent dat, ondanks dat de Duivenvoordecorridor gelegen is in een gebied met beschermingscategorie 1, waar aanpassing en transformatie niet is toegestaan, deze afspraken wel uitgevoerd kunnen worden. Voorwaarden hiervoor zijn:

- De ruimtelijke kwaliteit van dit gebied dient verbeterd te worden door het vervangen van de kassen en bedrijfsgebouwen die een oppervlak van 33 hectare innemen. Maximaal 15% van het oppervlak van de gesloopte opstallen mag voor woongebouwen worden bestemd. De rest van de gronden wordt benut voor het realiseren van groendoelstellingen.
- Woningbouw is toegestaan mits de realisatie van de groenopgave en de recreatieve functie zich gelijktijdig zullen voltrekken.
- De glastuinbouw wordt gesaneerd, buitenplaatsen en bosschages worden hersteld en ontwikkeld en er wordt voorzien in recreatieve faciliteiten.
- Verrommeling van het landschap moet voorkomen worden. Stimuleren van ruimtelijke functies die bijdragen aan de openheid en het groene landelijk gebied, waarbij als doelstelling het saneren van ongewenste bebouwing geldt.
- Het beleid is erop gericht om dit gebied te transformeren tot relatief grootschalig, groen gebied met diverse recreatiemogelijkheden.

6. Samenwerken aan realisatie stedelijke woonmilieus

De vraag naar stedelijk wonen neemt toe. Verdichting, herstructurering en transformatie van bestaand stedelijk gebied is essentieel om in die vraag te kunnen voorzien. Hiermee wordt de stedelijke economie verder versterkt en wordt beter gebruik gemaakt van de investeringen die zijn gedaan in voorzieningen en infrastructuur. Op deze wijze kan het stedelijk gebied aan kwaliteit winnen. Dit is een opgave die ruimtelijk en financieel niet eenvoudig is en die geen van de spelers alleen kan klaren.

Samen met andere partijen wil de provincie de vraag naar stedelijk wonen faciliteren en de realisatie van stedelijke woonmilieus stimuleren. De provincie doet dit door enerzijds de onderlinge samenwerking en kennisontwikkeling te stimuleren. Anderzijds door meer opgavegericht te werken (thematisch en/of gebiedsgericht) met de inzet van het eigen beleidsinstrumentarium waardoor de juiste condities worden gecreëerd en eventuele belemmeringen worden weggenomen. Voorbeelden van deze samenwerking (tussen overheden en partijen uit het veld) zijn het MIRT-onderzoek Stimuleren Stedelijk Wonen, het vervolg daarop en het sluiten van de City Deal Binnenstedelijk Bouwen en Transformatie.

Een voorbeeld van thematisch beleidsinstrumentarium is de handreiking *Transit Oriented Development*, die tot stand is gekomen in het kader van het MIRT-onderzoek Stimuleren Stedelijk Wonen. Deze handreiking is gericht op het realiseren van stedelijk woonmilieus in de nabijheid van stedelijke voorzieningen, op locaties die multimodaal zijn ontsloten. Daarbij is de inrichting van het gebied van belang om daadwerkelijk een stedelijk woonmilieu te realiseren. De provincie past deze handreiking toe bij het gesprek over het gewenste woonmilieu voor dit type locaties als uitwerking van de regionale woonvisies.

Om de vraag naar stedelijk wonen te realiseren is naast kennisontwikkeling en thematisch instrumentarium een gebiedsgerichte benadering gewenst. In samenwerking met andere (lokale) partijen kan kennis en instrumentarium worden ingezet om de gewenste stedelijke kwaliteit te realiseren. Dit wil de provincie samen met partners uitwerken aan de hand van een gezamenlijke agenda of strategie voor verstedelijking.

Huisvesting voor arbeidsmigranten

Operationeel doel	Voorzien in huisvesting voor kort- en lang verblijvende arbeidsmigranten
Realisatiemix	Regionale woonvisies

Arbeidsmigranten zijn belangrijk voor de Nederlandse economie. Niet alleen in de greenports en de Rotterdamse haven werken veel arbeidsmigranten, maar ook in diverse andere sectoren, zoals bouw, zorg en schoonmaak. Hun huisvesting vraagt om specifieke oplossingen. Arbeidsmigranten die zich slechts voor kortere tijd in Nederland vestigen, kunnen tijdelijke woonruimte vinden in de vorm van short stay of logies. Deze accommodaties kunnen gerealiseerd worden in tijdelijke en permanente bouwwerken. Uitgangspunt is dat het hier gaat om normale stedelijke functies waarop de Ladder voor duurzame verstedelijking van toepassing is. Een uitzondering kan worden gemaakt voor tijdelijke huisvesting van arbeidsmigranten bij agrarische bedrijven voor een korte piekperiode in het teeltseizoen.

De provincie nodigt (samenwerkende) gemeenten met veel arbeidsmigranten uit om inzicht te geven in de manier waarop zij de huisvesting van arbeidsmigranten ruimtelijk willen faciliteren. Op deze manier kunnen gemeenten en provincie in een vroeg stadium overeenstemming bereiken over de manier waarop de huisvesting van arbeidsmigranten in een gebied vorm zal krijgen in het licht van de Ladder voor duurzame verstedelijking. De provincie faciliteert bij knelpunten, binnen de uitgangspunten van de VRM.

600 greenportwoningen Duin en Bollenstreek.

Operationeel doel	Realiseren van de 600 greenportwoningen zoals afgesproken in de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek. Deze 600 woningen maken onderdeel uit van de verstedelijkingsafspraken voor de Duin- en Bollenstreek. De opbrengsten van deze woningen komen ten goede aan de GOM.
Realisatiemix	Afspraken met de Duin- en Bollenstreek

In het kader van de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek heeft de provincie afspraken gemaakt over de realisering van 600 greenportwoningen in de Duin- en Bollenstreek. Aan deze afspraak zijn onderstaande voorwaarden verbonden:

- de woningen mogen niet gerealiseerd worden binnen het Kroonjuweel Landgoed Keukenhof;

- de opbrengst van de bouw van de woningen wordt afgedragen aan de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) ten behoeve van de projecten uit het meerjarenprogramma.

Bovenregionale woningbouwopgave

Operationeel doel	Realiseren van de bovenregionale woningbouwopgave conform bestuurlijke afspraken
Realisatiemix	Bestuurlijke afspraken: onder meer over de woningbouw op het voormalige vliegveld Valkenburg

De provincie heeft voor vier locaties bestuurlijke afspraken gemaakt om een bovenregionale woningbouwopgave te realiseren. Het gaat om:

1. de afspraak in het kader van de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek om tot 2030 het aantal van 4900 woningen voor de provincie Noord-Holland te realiseren in de Duin- en Bollenstreek (met inbegrip van de helft van de 600 greenportwoningen),
2. de afspraak om maximaal 5000 woningen te accommoderen op het voormalig vliegveld Valkenburg,
3. de afspraak om 7000 woningen te realiseren in de Zuidplaspolder
4. Afspraken in het kader van de Overeenkomst Knoop Leiden West

Ook voor de plannen die op basis van bestuurlijke afspraken voorzien in een bovenregionale woningbehoefte, dient conform de Ladder voor duurzame verstedelijking de behoefte te worden onderbouwd op basis van actueel onderzoek.

Duin- en Bollenstreek
De Duin- en Bollenstreek heeft tot 2030 een eigen woningbouwbehoefte van 11.000 woningen en een bovenregionale behoefte van 4600 woningen plus 600 greenportwoningen. Verdere fasering en dosering van dit woningbouwprogramma volgt in het kader van de regionale woonvisie Holland Rijnland. De Verstedelijkingsafspraak dat de 4.900 woningen tot 2030 uit de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek voor bovenregionale opvang zijn, wordt als uitgangspunt beschouwd.

Valkenburg
Ten behoeve van de ontwikkeling van locatie Valkenburg, heeft de Stuurgroep Valkenburg een Masterplan vastgesteld. Op het voormalig vliegveld wordt een woningbouwprogramma tot maximaal 5000 woningen geaccommodeerd, met bovenregionale betekenis.

Onze ambitie is een integrale gebiedsontwikkeling van het vliegveld naar duurzame woon-, werk- en recreatiemilieus. Er wordt daarbij uitgegaan van een vraaggerichte bronpunten benadering die start ten noorden van de korte landingsbaan. Een groenblauw raamwerk dient als drager voor de ontwikkeling. Inzet is om aan te sluiten bij de bestaande (landschappelijke) karakteristiek. Het topmilieu zal gerealiseerd worden in het zuidelijk deel van de locatie, waarbij gestreefd wordt om het bestaande open groene karakter van de zuidzijde van de locatie zo lang mogelijk te respecteren. Conform de wens van PS streeft de provincie naar een zo breed mogelijke groene buffer om zo een passende tegenhanger te ontwikkelen van de stedelijke dynamiek rondom. Indien uit de behoefteraming naar voren komt dat er minder woningen in het topmilieu nodig zijn dan de geplande 500, dan wordt de grond die hierdoor niet bebouwd wordt toegevoegd aan de Groene Bufferzone. In elke fase van de ontwikkeling is er bijzondere aandacht voor de vormgeving van de stadsranden en de mogelijkheid van doorgaande routes. Tijdelijk gebruik van de locatie tijdens de gefaseerde ontwikkeling wordt mogelijk gemaakt.

Gezien de nieuwe situatie op de woningmarkt is een vraaggestuurde aanpak waarbij het programma gedoseerd en gefaseerd wordt ontwikkeld noodzakelijk. Hierbij is afstemming over de woningbehoefte binnen de regio en met regio-overstijgende woningmarkten een voorwaarde. Wij gaan er vanuit dat eventuele ongewenste concurrentie tussen locaties in het kader van de woningbouwprogrammering van Holland Rijnland c.q. de Leidse regio inzichtelijk wordt.

De provincie wil graag met de Stuurgroep Valkenburg en andere stakeholders in overleg treden om tot een gedeelde uitvoeringsstrategie te komen.

De ontwikkeling van Valkenburg zal nader worden beoordeeld in het kader van het bestemmingsplan, inclusief een bij het bestemmingsplan te voegen ruimtelijk kwaliteitsbeeld, dat is aangesloten op het ruimtelijke kwaliteitskader zoals geformuleerd in de Verordening ruimte. Daarnaast is een met Holland Rijnland c.q. de Leidse regio afgestemd woningbouwprogramma voor Valkenburg van belang.

Zuidplaspolder
De Zuidplaspolder is een strategisch duurzame reservering voor woningbouw. Het accommoderen van de marktvraag en ontwikkelen op het juiste moment staan centraal. De Ladder voor duurzame verstedelijking wordt toegepast, wanneer het locaties betreft die buiten het bestaande stads- en dorpsgebied liggen. Voor zover deze locaties in bestemmingsplannen zijn vastgelegd behoeft de Ladder voor duurzame verstedelijking niet meer doorlopen te worden. Er wordt vanuit gegaan dat de meeste woonmilieus in voldoende mate binnen het bestaande stads- en dorpsgebied kunnen worden opgevangen. Volgens de huidige inzichten is er onvoldoende ruimte elders in de Zuidvleugel om de vraag naar dorpse en landelijke woonmilieus te kunnen accommoderen. Nieuwe dorpse woonmilieus worden in eerste instantie ontwikkeld in aansluiting op de bestaande kernen van Moerkapelle en Zevenhuizen. Landelijke woonmilieus kunnen ontwikkeld worden in de Rode Waterparel/ Nieuwerkerk-Noord en het Nieuwe Midden.

De planning zoals opgenomen in de Herijkingsstudie (7.000 woningen tot 2030 in dorpse en landelijke woonmilieus) wordt als basis gehanteerd. Het gaat daarbij om een indicatie, niet om een streefaantal of ambitie.

Knoop Leiden West
In de Overeenkomst Knoop Leiden West is een stelsel van bestuurlijke afspraken gemaakt voor een integrale ontwikkeling van de “Knoop” in samenhang met andere projecten in de As Leiden-Katwijk. De afspraken voor de ontwikkeling van woningen op de locaties Rijnfront-Noord, Rijnoevers, Frederiksoord Zuid (Oegstgeestse deel), de locatie Rijnoevers (meest zuidelijke eiland) en Rijnfront Zuid. De provincie gaat er vanuit dat deze ontwikkeling ook wordt verwerkt in de regionale woonvisie voor Holland Rijnland en zal zonodig in overleg treden over de fasering en dosering van de ruimtelijke ontwikkelingen.

Topmilieus
Voor het leveren van een bijdrage aan een (internationaal) vestigingsklimaat zijn ruimtelijke reserveringen essentieel voor wonen in het zogeheten ‘topmilieu’. Het gaat om woningbouw met een lage dichtheid van 5 tot 10 woningen per hectare, gekoppeld aan investeringen in het landschap. De woningen hebben een verkoopprijs (vrij op naam) van meer dan 600.000 euro (prijspeil 2013). In het portefeuillehoudersoverleg Wonen en Verstedelijking is afgesproken dat vier locaties voor deze categorie hun ruimtelijke reservering behouden. Dit zijn: Dordrecht Belthurepark, Zuidplas Rode Waterparel, een deel van Valkenburg en een deel van de Westlandse Zoom.

Woningen vergunninghouders

Operationeel doel	Vergunninghouders krijgen tijdig een passende woning aangeboden
Realisatiemix	Huisvestingswet Gemeentelijke huisvestingsverordening Regionale woonvisies

De provincie heeft op basis van de Huisvestingswet een wettelijke toezichthoudende taak op de huisvesting van vergunninghouders (veelal in de sociale woningbouw). Het Rijk stelt de taakstelling vast per gemeente. Vergunninghouders worden door het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) toegewezen aan gemeenten. De provincie ziet erop toe dat de gemeenten deze taak goed en adequaat uitvoeren. De taakstelling om vergunninghouders te huisvesten brengt een vraag naar goedkope woningen en woonruimten met zich mee. Deze maakt onderdeel uit van de woningbehoefte in een regio, waarover in regionaal verband afspraken worden gemaakt in het kader van de regionale woonvisie. De provincie faciliteert waar mogelijk bij knelpunten en voert overleg en maakt afspraken

met de betrokken partijen, waaronder de ministeries van Binnenlandse Zaken en Veiligheid en Justitie en het COA.

Vrije vestiging in Zuid-Holland

Operationeel doel	Woningzoekenden kunnen zich vrij vestigen in Zuid-Holland
Realisatiemix	Huisvestingsverordening Regionale woonvisies

De provincie heeft op basis van de Huisvestingswet een wettelijke toezichthoudende taak op de inhoud van lokale huisvestingsverordeningen. Het uitgangspunt van de provincie is vrije vestiging in Zuid-Holland. Dat betekent dat eventuele lokale vestigingsbeperkingen moeten worden afgebouwd, onder andere door het afbouwen van schaarste in de sociale woningvoorraad. Onderbouwing is nodig van de noodzaak om een huisvestingsverordening vast te stellen voor maximaal vier jaar. Regio's of gemeenten die een Huisvestingsverordening toepassen, onderbouwen in de regionale woonvisie de noodzaak om regels te stellen ten aanzien van woonruimteverdeling en geven daarbij aan in welk segment van de woningmarkt sprake is van schaarste. Daarbij beschrijft de regio hoe en binnen welk tijdsbestek deze schaarste wordt afgebouwd.

2.2.4 Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor bedrijventerreinen

Voorzien in bedrijventerreinen

Operationeel doel	Voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor bedrijventerreinen in 2030
Realisatiemix	Verordening ruimte Van kwantitatief programmeren naar kwalitatief programmeren. Komende periode wordt verkend hoe deze verandering te maken. Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

De provincie streeft naar een concurrerend vestigingsklimaat. Daarvoor dienen bedrijven voldoende passende ruimte tot hun beschikking te hebben om te kunnen ondernemen. Door afnemende vraag naar ruimte is het aanbod van bedrijventerreinen tot 2030 over het algemeen voldoende. Tegelijkertijd voldoet het bestaande aanbod niet altijd aan de gewenste kwaliteit. Dat vraagt om een aanpak gericht op kwaliteit van het aanbod in plaats van kwantiteit en het beter benutten van het bestaande aanbod van bedrijventerreinen.

De focus op kwaliteit vraagt tevens om een andere houding van de provincie. Elk gebied kent andere opgaven, andere spelers en andere coalities. De opgave wordt om ruimte te geven aan lokale en regionale initiatieven die bijdragen aan de gewenste kwaliteit. Daarbij passen maatwerk, flexibiliteit en een verbindende rol van de provincie. Dat heeft gevolgen voor de programmeringsopgaven en de ruimtelijke reserveringen voor bedrijventerreinen in de verschillende regio's.

De provincie wil ook meer flexibiliteit voor gemeenten mogelijk maken. Voor binnenstedelijk gelegen bedrijventerreinen met milieucategorie 1 en 2 schept de provincie de mogelijkheid om te transformeren, om beter te kunnen inspelen op de vraag. Voor binnenstedelijk gelegen bedrijventerreinen met milieucategorie 3 is functiemenging alleen mogelijk wanneer de belangen van bedrijven niet worden geschaad.
Bedrijventerreinen waar bedrijven gevestigd zijn van categorie 3 en hoger (HMC) en watergebonden bedrijven, mogen worden getransformeerd naar een andere functie. Het aantal hectare dat wordt getransformeerd, moet door de gemeente wel worden gecompenseerd, tenzij aangetoond kan worden dat er geen behoefte is. Deze behoefte moet zijn afgestemd in regionaal verband en aangegeven moet worden waar de eventuele compensatie zal plaatsvinden.

Programmeren
In de kolom T + IJV (transformatie en ijzeren voorraad) in de onderstaande tabel is onder andere de vervangingsvraag opgenomen. De vraag voor de vervanging en transformatie bedraagt voor de periode

2021 tot 2030 2% tot 2,5% van de totale voorraad. In de behoefteramingen wordt daarnaast een zogenaamde 'ijzeren voorraad' gehanteerd. Het gaat hier om de voorraad die direct uitgeefbaar is en daarom op voorhand beschikbaar moet zijn. De omvang hiervan is bepaald op de vraagbehoefte voor drie tot vijf jaar.
Deze totale vraag per regio is overgenomen uit de beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015, maar aangepast op basis van de nog resterende looptijd. Voor de subregio's is de transformatievraag niet bekend.
De kolom 'hard aanbod' omvat het aanbod waarvoor een bestemmingsplan van kracht is[1]; de kolom 'zacht aanbod' het aanbod waarvoor in het provinciaal beleid (Provinciale structuurvisie 2020) een aanduiding bedrijventerrein was vastgelegd, maar nog geen bestemmingsplan is vastgesteld.

De regionale behoefteramingen voor bedrijventerreinen laten over het algemeen een minder grote behoefte aan ruimte zien dan in het verleden. De huidige (in 2012 geactualiseerde) ramingen liggen voor 2030 op provinciaal niveau circa 30% lager dan de ramingen uit 2009. Onderstaande tabellen geven de confrontatie weer tussen de behoefteramingen op korte termijn (tot 2020) en het harde aanbod, alsmede tussen de behoefteramingen op lange termijn en het harde én zachte aanbod. Deze gegevens zijn relevant om te kunnen beoordelen welke bestemmingsplannen moeten worden doorgezet.

Actualisatie vraag naar en aanbod van bedrijventerreinen tot 2020 naar regio's (netto ha) PR 2014[2]

regio	vraag 2016-2020	transformatie en ijzerenvoorraad	totaal vraag tot 2020	hard aanbod binnen en buiten bsd	vraag - hard aanbod
Haaglanden	50	26,5	76,5	96	-20
Holland Rijnland	25	40	65	191	-126
Midden-Holland	13	14	27	101	-74
regio Rotterdam	197,5	99,5	297	407	-110
Zuid-Holland Zuid	55	36,5	91,5	217	-126
Zuid-Holland	340,5	216,5	557	1013	-456

Actualisatie vraag naar en aanbod van bedrijventerreinen tot 2030 naar regio's (netto ha)

regio	vraag 2016-2030	transformatie en ijzerenvoorraad	totaal vraag tot 2030	hard aanbod binnen en buiten bsd	zacht aanbod	vraag - hard aanbod

[1] Er is een aantal, vaak verouderde, terreinen dat na herontwikkeling en herstructurering nieuwe ruimte biedt voor bedrijvigheid. Deze terreinen liggen meestal binnen bsd en zijn daarom niet in één van bovenstaande tabellen opgenomen, maar bieden dus nog wel aanbod. Voor zover bekend in de digitale systemen zijn dergelijke bestaande bedrijventerreinen met hernieuwde uitgifte mogelijkheden opgenomen in de vraag-aanbodconfrontatie als beschikbaar aanbod op de korte termijn (in de kolom hard aanbod). Het kan zijn dat voor deze terreinen nieuwe bestemmingsplannen moeten worden opgesteld. Deze moeten dan voldoen aan het huidige vigerend provinciaal beleid en dus o.a. een motivatie voor de Ladder voor Duurzame Verstedelijking bevatten. Omdat de tweede trede van de Ladder juist bedoeld is om bestaande bedrijventerreinen beter te kunnen benutten, is het van belang dat dit soort terreinen eerder ontwikkeld kunnen worden dan geheel nieuwe terreinen, vandaar dat deze bij het aanbod hoort voor de korte termijn.

In onderstaande tabellen is het Afsprakenkader Bedrijventerreinprogrammering Hoeksche Waard 2014-2030[2] nog niet verwerkt omdat dit op het moment van schrijven op onderdelen nog verder wordt geconcretiseerd. In het afsprakenkader zijn afspraken gemaakt over de fasering en het terugdringen van de overcapaciteit aan bedrijventerreinen in de Hoeksche Waard.

Haaglanden	143	101	243	96	35	112
Holland Rijnland	64	96	159	191	108	-140
Midden-Holland	31	37	68	101	138	-171
regio Rotterdam	589	329	917	407	183	327
Zuid-Holland Zuid	146	122	268	217	160	-109
Zuid-Holland	972	683	1655	1013	624	18

De behoefte voor de regio Rotterdam is door Ecorys bepaald binnen een bandbreedte. In onderstaande tabel is voor de regio Rotterdam de hoge behoefteraming opgenomen die gezien de economische ontwikkeling minder opportuun lijkt.

	Vraag tot 2030	T + IJV	totaal behoefte tot 2030	hard aanbod	zacht aanbod	Vraag – aanbod tot 2030	
regio Rotterdam hoog	865	479	1344	441	291	612	Tekort

Belangrijkste conclusie van bovenstaande tabellen is een stevig overaanbod aan bedrijventerreinen op de middellange termijn (tot 2020) en een balanssituatie op de lange termijn (tot 2030). Deze tabellen zijn gebaseerd op de vraagprognose zoals opgesteld in de Visie Ruimte en Mobiliteit 2014.
Door de crisis en een structureel veranderde economie is echter de daadwerkelijke vraag naar bedrijventerreinen de afgelopen jaren fors minder geweest dan geprognosticeerd in de VRM. Over de afgelopen periode bedroeg de daadwerkelijk uitgifte gemiddeld ca. 40 ha per jaar over de afgelopen vijf jaar, ruim onder de gemiddelde ruimtebehoefte (111 ha) die berekend was voor de periode 2010-2020 (incl. de vraag voor transformatie en ijzeren voorraad). Naast dreigend kwantitatief overaanbod lijkt er ook een kwalitatieve mismatch te ontstaan; aangeboden kavels en terreinen voldoen niet altijd aan de vraag van de sectoren.
Het type vraag, de kwalitatieve kant van de benodigde hectares, verandert komende jaren, onder invloed van maatschappelijke trends, waarschijnlijk nog verder.

Actualisatie van de vraagprognoses is geboden en dit voornemen is ook besproken in de Statencommissie Ruimte&Leefomgeving (april 2016) in het kader van de bespreking van de notitie vraaggericht bedrijventerreinenbeleid. Op moment van schrijven zijn hiertoe al stappen gezet. De nieuwe vraagprognose zal verwerkt worden in de actualisatie van het programma in 2017. Voor de regio Rotterdam zal dan blijken of het tekort aan bedrijventerreinen nog zo aanzienlijk is als bij de huidige behoefteramingen en wat de noodzaak ervan is om deze in de naburige regio's op te vangen. De regio Hoeksche Waard heeft zijn programmering in 2015 naar beneden bijgesteld. In Goeree-Overflakkee is herprogrammering momenteel aan de orde.

De weidevogelcompensatie voor Veenderveld 2 moet nog in het op te stellen bestemmingsplan voor Veenderveld 2 geregeld worden.

Kwaliteit
Zoals eerder gememoreerd worden in 2016 de kwalitatieve en kwantitatieve behoefteramingen geactualiseerd. Herstructurering van bedrijventerreinen blijft een belangrijke opgave voor gemeenten en het is wenselijk dat prioriteit te geven boven nieuwe uitleg. Tegelijkertijd voldoet het aanbod niet aan de juiste kwaliteit. Er is sprake van een kwalitatieve mismatch. De zeer diverse economische structuur van Zuid-Holland vraagt om een gedifferentieerd en kwaliteitsrijk aanbod van bedrijventerreinen. Het Havenindustrieel Complex (HIC), de greenports en de kennisintensieve bedrijvigheid stellen specifieke eisen aan bedrijventerreinen. Om deze sectoren ook in de toekomst vestigingsmogelijkheden te kunnen bieden, is een voldoende groot areaal HMC-bedrijventerreinen en watergebonden bedrijventerreinen nodig.

Toch blijkt het niet goed mogelijk om met de huidige behoefteramingen op sector niveau de (kwalitatieve) behoefte inzichtelijk te krijgen. Bij de in de tabellen weergegeven vraagcijfers wordt nog uitgegaan van een kwantitatieve benadering van de vraag. De nieuwe behoefteramingen dienen ook antwoord te geven op de kwalitatieve behoeften.

2.2.5 Behouden en versterken van de leefkwaliteit in BSD

Goed woon- en leefklimaat

Operationeel doel	Realiseren van een beter woon- en leefklimaat door te voldoen aan wettelijke normen
Realisatiemix	Wetgeving

De ambitie is om verdichting, herstructurering en transformatie in steden en dorpen samen te laten gaan met behoud en zo mogelijk versterking van de milieukwaliteit en het woon- en leefklimaat.

Milieu
De provincie zal aan de wettelijke milieueisen voor lucht, geluid en externe veiligheid moeten voldoen. Milieueisen worden steeds meer door de Europese Unie bepaald en worden eerder strenger en uitgebreider dan omgekeerd. Zo is sinds 1 januari 2014 voor personen- en vrachtauto's de scherpere Euro V1 norm voor luchtkwaliteit van toepassing. Verder zal ter verbetering van de gezondheid en luchtkwaliteit in 2015 een Europese norm gaan gelden voor ultrafijn stof (Pm 2,5), die in 2020 zal worden aangescherpt. Naarmate het schoner, stiller en veiliger is, valt er beter te verdichten, intensiveren en herstructureren, zijn functies beter te mengen en transformeren en is het doorgaans aangenamer vertoeven. Hiermee draagt een hoge milieukwaliteit zowel bij aan de gebruikswaarde als de belevingswaarde van de ruimte. Primair zet de provincie in op bronbeleid. Voor het verbeteren van de luchtkwaliteit is de provincie partner in het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, dat er op is gericht om tijdig de door de Europese Unie vastgelegde kwaliteiten te bereiken. De provincie wil in voorkomende gevallen meezoeken naar oplossingen en maatwerk.

Externe veiligheid
De provincie zet zich in voor de bescherming van grote groepen burgers tegen ongevallen met gevaarlijke stoffen en met luchtvaart. Rond Rotterdam The Hague Airport en de veel bevaren waterwegen wordt aanvullend ruimtelijk veiligheidsbeleid gevoerd. Voor alle transportassen geldt dat zij onderdeel uitmaken van het provinciedekkend basisnet voor het vervoer van gevaarlijke stoffen. Risicovolle activiteiten worden zoveel mogelijk geclusterd op geschikte terreinen en de daarvoor geschikte transportassen. Om op lange termijn de knelpunten rond het spoorvervoer op te lossen zet de provincie in op maximaal vervoer over de Betuweroute en de aanleg van een 'dedicated' goederenlijn tussen Rotterdam en Antwerpen (RoBel) om zo de problemen bij Zwijndrecht en Dordrecht op te lossen.

Geluidruimteverdeling op bedrijventerreinen
In de provincie wordt geluidruimteverdeling op steeds grotere schaal toegepast. Dit geldt bijvoorbeeld voor de gemeente Rotterdam, die een aantal geluidruimte-verdeelplannen in haar bestemmingsplannen heeft opgenomen.
Met geluidruimteverdeling kan een efficiënt gebruik van de gronden van het industrieterrein tot stand worden gebracht. Ook kan daarmee worden voorkomen dat een industrieterrein 'op slot raakt'. Verlening van een milieuvergunning voor een inrichting op een in fysieke zin nog niet vol industrieterrein is dan niet meer mogelijk. Dit komt omdat de beschikbare geluidruimte geheel in beslag is genomen door de overige op het terrein gevestigde inrichtingen. Met geluidruimteverdeling wordt voorkomen dat een bedrijf vertrekt naar een ander industrieterrein. Geluidruimteverdeling is dus een instrument voor intensief ruimtegebruik.
Gedeputeerde Staten zijn bevoegd gezag voor een deel van de op het industrieterrein gelegen inrichtingen, welke vaak ook zijn aangemerkt als de HMC. Geluidruimteverdeling dient in juridische zin goed te zijn vormgegeven. Indien een gemeente het voornemen heeft tot geluidruimteverdeling over te gaan, moet dit worden gekoppeld aan het bestemmingsplan. De provincie heeft een model voor geluidruimteverdeling in het kader van de ruimtelijke ordening laten ontwikkelen. Dit model kan als

handreiking door gemeenten worden gebruikt. De provincie wil verder onderzoek doen naar een goede, juridisch gedragen methodiek voor geluidruimteverdeling.

Ruimtelijke kwaliteit in de groene ruimte

Operationeel doel	Realiseren en in stand houden van een stedelijke groenstructuur binnen het stedelijk gebied
Realisatiemix	Handreiking bodemafdekking Beleidsuitwerking stedelijke groen- en waterstructuur

In de stedelijke groen- en waterstructuur komen diverse doelen en opgaven bijeen, die een (boven)regionale component hebben en daarmee ook van provinciaal belang zijn. De primaire verantwoordelijkheid voor de stedelijke groen- en waterstructuur ligt in de meeste gevallen bij de gemeente en/of het waterschap. Om die reden zijn in de VRM wel de provinciale belangen met betrekking tot deze structuur benoemd en is de structuur zelf indicatief op kaart weergegeven. Daarbij is volstaan met de relatief grote groengebieden binnen het stedelijk gebied, omdat die het meest duidelijk een rol spelen in de bovenregionale groenblauwe structuur.

De provincie wil graag in samenwerking met betrokken gemeenten, regio's en waterschappen de stedelijke groen- en waterstructuur concreet benoemen, beschermen en versterken en daarbij de rol van de provincie bepalen. Tevens wil de provincie graag meedenken en zonodig participeren in initiatieven van gemeenten, regio's en waterschappen. Eén van de invalshoeken daarbij is de uitwerking van het Delta(deel)programma Nieuwbouw en Herstructurering met betrekking tot klimaatbestendigheid en de Regionale Adaptatiestrategie Haaglanden. In dit licht worden nader te bepalen onderdelen van de stedelijke groen- en waterstructuur van provinciaal belang geacht. Binnenstedelijke herstructurerings- en verdichtingsprojecten en projecten van waterschappen ter realisering van de binnenstedelijke wateropgave moeten de groenblauwe structuur respecteren en waar mogelijk bijdragen aan de verdere realisatie daarvan. Van belang is verder dat bij de planvorming rekening wordt gehouden met de geschiktheid van de bodem om water vast te houden en/of te bergen en daarnaast met het benutten van de ruimte voor waterberging.

Operationeel doel	De ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied en aan de randen van steden en dorpen verbeteren
Realisatiemix	Visie ruimte en mobiliteit: kwaliteitskaart, Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Toepassen Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit

De provincie wil meer sturen op ruimtelijke kwaliteit. De provincie wil onder meer de ruimtelijke kwaliteit verbeteren in het buitengebied en aan de randen van steden en dorpen.
De kwaliteitskaart in de Visie ruimte en mobiliteit is een eerste stap om meer te sturen op ruimtelijke kwaliteit. De kaart toont de gebiedskenmerken en kwaliteiten die de provincie belangrijk vindt en is afgestemd met decentrale overheden. De provincie vraagt bij nieuwe ontwikkelingen om rekening te houden met de bestaande kwaliteiten in een gebied zoals vastgelegd op de kwaliteitskaart.

Een nadere handreiking vormen de Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit, als verdere uitwerking van de kwaliteitskaart. Deze bieden inspiratie in het werken met ruimtelijke kwaliteit. De gebiedsprofielen benoemen de unieke elementen in een gebied en de ambities die de provincies met de gebiedskwaliteiten heeft. Ze bieden initiatiefnemers handreikingen hoe nieuwe functies het beste in het buitengebied of aan de stads- en dorpsrand kunnen worden ingepast en hoe bestaande plannen geoptimaliseerd kunnen worden. De provincie heeft de gebiedsprofielen opgesteld samen met gemeenten en waterschappen.

2.3 Vergroten agglomeratiekracht

2.3.1 Ruimtelijk reserveren en het niet onmogelijk maken van nieuwe infrastructuur

Infrastructuur

Operationeel doel	Niet onmogelijk maken van nieuwe infrastructuur door ruimtelijk reserveren
Realisatiemix	Visie ruimte en mobiliteit: kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur Programma mobiliteit

De provincie vindt het belangrijk om de ontbrekende schakels en capaciteitsverruimingen in het infrastructuurnetwerk ruimtelijk te reserveren. Onderstaand overzicht geeft deze ruimtelijke reserveringen weer, hiermee is nut en noodzaak van ieder afzonderlijk project nog niet bewezen. Het zijn niet enkel provinciale reserveringen. Er staat ook een aantal reserveringen van rijksinfrastructuur en een enkel gemeentelijk tracé op de lijst. Op de kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur van de Visie ruimte en mobiliteit zijn alleen de ontbrekende schakels opgenomen.

Hoofdwegen

1. A4 Den Haag – Leiden (2x4 rijstroken)
2. A4 Passage en Poorten & Inprikkers Haaglanden
3. A4 Hoogvliet – Klaaswaal
4. A13/16
5. A15 Papendrecht – Gorinchem: capaciteitsuitbreiding
6. A20 Knooppunt Gouwe – Nieuwerkerk aan den IJssel (2x3 rijstroken)
7. Blankenburgverbinding
8. A27 Hooipolder – Lunetten (2x3 rijstroken), verbreding Merwedebrug Gorinchem (2x4 rijstroken) en tegelijkertijd het niet onmogelijk maken van de spoorlijn Breda-Utrecht
9. Oranjeverbinding

Hoofdspoor

1. Spoorverdubbeling Den Haag – Rotterdam, viersporigheid incl. station Kethel
2. Capaciteit spoor Rotterdam – Gouda, viersporigheid incl. station Westergouwe
3. Capaciteit spoor Den Haag – Gouda, viersporigheid incl. station Bleizo
4. Capaciteit spoor Leiden – Alphen – Woerden, tweesporigheid incl. stations Hazerswoude – Koudekerk en Zoeterwoude Meerburg
5. Spoorverdubbeling Merwede-Lingelijn

Regionale wegen

1. Rijnlandroute
2. A4 Passage en Poorten & Inprikkers Haaglanden
    1. N 14, ongelijkvloerse kruisingen
    2. N211 capaciteitsvergroting
    3. Prinses Beatrixlaan Rijswijk
3. Knelpuntenaanpak Noordwestelijke Hoofdroute – Lozerlaan – Zuidelijke Randweg
4. Rotterdamsebaan
5. De westelijke verbinding N11/A12 (incl. de Bodegravenboog)
6. N57 capaciteitsvergroting Hellevoetsluis – Brielle
7. Oost – west verbinding Duin- en Bollenstreek (N206 – N205) (= studie Duinpolderweg)

8. Noordelijke Randweg Rijnsburg, tevens onderdeel van de studie Duinpolderweg
9. N207 capaciteitsverruiming Alphen – Leimuiden
10. Westelijke Randweg Waddinxveen (Bentwoudlaan) en Vredenburglaan
11. Capaciteitsvergroting Brienenoord- en Algeracorridor
12. N213 capaciteitsvergroting
13. (on)gelijkvloerse kruising N214 – N216
14. N215 Melissant – Dirksland
15. N218 capaciteitsvergroting
16. N222 Veilingroute 2x2
17. N223 aanpassing hoofdrijbaa
18. N459 capaciteitsuitbreiding + aansluiting rondweg Reeuwijk
19. N470/N471: 2x2 rijstroken
20. N480-N216
21. Verbinding Zwijndrecht - Barendrecht
22. N488 Klaaswaal

Aansluitingen hoofdwegennet en onderliggend wegennet

1. A4 Vijfsluizen
2. A4 Plaspoelpolder
3. N11 – Zoeterwoude
4. A12 – N470
5. A13 – N209
6. A13 – N470
7. A15 Reeweg
8. A15 – N3
9. A15 – N57
10. A15 – A16 Noord
11. A16 Kralingseplein
12. A16 Mijlweg
13. A16 – N3
14. A20 Schieplein
15. N59 – Goeree-Overflakkee

Regionaal openbaar vervoer

1. Stedenbaan: infrastructuur ten behoeve frequentieverhoging op de Oude Lijn en de Goudse Lijnen
2. HOV Leiden – Katwijk – Noordwijk
3. HOV Leiden – Den Haag
4. HOV Zoetermeer – Leiden
5. HOV Alphen – Schiphol
6. Netwerk RandstadRail Haaglanden, opwaardering tramnet naar light rail kwaliteit;
    1. Lijn 1 (Scheveningen Bad – Delft Tanthof)
    2. Lijn 19 (Leidsenhage – Delft Technopolis)

7. Bustangent Kijkduin – Harnaschpolder – Den Haag Zuidwest – Delft – Pijnacker – Zoetermeer
8. HOV Den Haag – Westland
9. HOV station Rijswijk – station Ypenburg
10. Doortrekking RandstadRail (Zoetermeerlijn) naar station Bleizo
11. HOV Rotterdam – Alexander naar Lansingerland
12. HOV Rotterdam – Ridderkerk tot aan de Drechtstedenring
13. HOV Nesselande – Zuidplaspolder
14. Zuidtangent Rotterdam: Schiedam – Stadshavens – Zuidplein – Feyenoord – Kralingse Zoom
15. HOV Hoekselijn verlengen tot het strand
16. HOV buscorridor Rotterdam Zuidplein – Goeree-Overflakkee
17. HOV Drechtstedenring

Vaarwegen

1. Aanlegplaatsen openbaar vervoer over water: Gorinchem – Dordrecht – Rotterdam – Hoek van Holland
2. Bochtafsnijding Delftse Schie – Rotterdam
3. Capaciteitsvergroting Gouwe

2.3.2 Sterke centra met passende voorzieningen

Ruimtelijke ontwikkelingen bij Stedenbaanstations

Operationeel doel	Gemeenten en regio's stimuleren om ruimtelijke ontwikkelingen binnen bestaand stads- en dorpsgebied zoveel mogelijk te realiseren binnen de invloedsgebieden van de stations en haltes van Stedenbaan
Realisatiemix	Afspraken met de partners over ruimtelijke ontwikkelingen rondom de Stedenbaanstations

De doelstelling van Stedenbaan is het verhogen van het aantal reizigers per openbaar vervoer door het verkorten, versnellen en veraangenamen van de reis, waardoor deze aantrekkelijker wordt. Dit draagt bij aan de agglomeratiekracht van de Zuidelijke Randstad. In het kader van Stedenbaan zijn in 2007 en 2011 ruimtelijke ambities vastgesteld door de Zuidvleugelpartners. Deze ruimtelijke ambities zijn geoperationaliseerd in aantallen woningen en omvang van kantoorruimte. Er is meer kennis van Transit Oriented Development (TOD) en een toenemende aandacht voor allianties. Ook vraagt de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van de stations en haltes meer aandacht. De Stedenbaanpartners werken via alliantiegesprekken aan een gezamenlijke ontwikkelstrategie.

Bovenregionale voorzieningen

Operationeel doel	(Boven)regionale voorzieningen realiseren bij multimodale HOV-knooppunten
Realisatiemix	In regulier overleg met gemeenten en regio's aandacht vragen voor locatiekeuze bovenregionale voorzieningen en bestemmingsplannen hierop beoordelen, eventueel inzet Wro-instrumentarium. Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Het provinciaal concentratiebeleid voor kantoren, detailhandel en voorzieningen draagt bij aan de vitaliteit en daarmee de kwaliteit van stedelijke agglomeraties en centra. De provincie vindt het wenselijk dat gemeenten bovenlokale voorzieningen zoveel mogelijk realiseren nabij of in de directe omgeving /invloedsfeer van een multimodaal HOV-knooppunt. Daarbij maakt de provincie op basis van aard en omvang onderscheid naar bovenlokale centrumvoorzieningen (bv musea, bioscopen,

theaters) en overige bovenlokale voorzieningen (bv onderwijsinstellingen, ziekenhuizen, grootschalige sportvoorzieningen en megabioscopen). Bovenlokale centrumvoorzieningen worden zoveel mogelijk in stedelijke centra gerealiseerd. De provincie vraagt hiervoor aandacht in de reguliere overleggen met gemeenten en regio's en zal zo nodig het Wro instrumentarium inzetten.

De aard en omvang van een bovenlokale voorziening (niet zijnde detailhandelsvestigingen en kantoren) moet aansluiten bij de aard en omvang van de locatie.

Daarbij zijn de volgende aspecten van belang:

a) De mate van bereikbaarheid van de locatie;

b) De mate van stedelijkheid van de locatie;

c) Het profiel van de locatie.

Over a): Een bovenlokale voorziening heeft per definitie een groot verzorgings/bedieningsgebied/ bereik. Een goede, multimodale bereikbaarheid (OV, auto, fiets) is een primaire voorwaarde. Bovenlokale voorzieningen liggen daarom bij voorkeur / worden bij voorkeur gesitueerd nabij of in de invloedssfeer / omgeving van een multimodaal HOV knooppunt.

Over b): Bovenlokale voorzieningen kunnen in belangrijke mate bijdragen aan de aantrekkelijkheid en vitaliteit van stedelijke centra. Dat geldt niet voor alle bovenlokale voorzieningen in gelijk mate. Aard en omvang van de voorziening kunnen hierin verschil maken. Voorzieningen als musea, theaters, bioscopen dragen bij uitstek bij aan de kwaliteit en het functioneren van stedelijke centra.(bovenlokale centrumvoorzieningen). Dergelijke voorzieningen liggen daarom bij voorkeur /worden bij voorkeur gesitueerd op multimodaal bereikbare plekken in stedelijke centra.

Echter, bovenlokale voorzieningen als onderwijsinstellingen, ziekenhuizen en grootschalige sportvoorzieningen, dragen niet per definitie bij aan het functioneren van een stedelijk centrum; zijn vaak van een omvang die situering in een centrum lastig maakt en zijn vooral gebaat bij een goede, multimodale bereikbaarheid. Dergelijke voorzieningen liggen bij voorkeur / worden bij voorkeur gesitueerd nabij of in de invloedssfeer / omgeving van een multimodaal HOV knooppunt. Hierbij kan een afweging aan de orde zijn of voorzieningen niet teveel in elkaars verzorgings/bedieningsbereik ingrijpen.

Over c): Profilering van een stad(scentrum) kan clustering van specifieke, op de positionering aansluitende voorzieningen extra legitimeren. Vervolgens blijven de benadering, geschetst onder a) en b) gelden.

2.3.3 Kantoren bundelen op centrale locaties met goed hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)

In de provincie bevindt zich een grote voorraad bestaande kantoren. De leegstand van kantoren is nog steeds aanzienlijk. Van het beschikbare kantorenaanbod is maar een beperkt aandeel kansrijk in termen van verhuurmogelijkheden. De provincie streeft er vanuit haar taak naar om de leegstand te beperken door plancapaciteit te reduceren. Daarnaast willen we vanuit het principe van de uitgestoken hand een bijdrage leveren aan en door het herstructureren of transformeren van bestaande leegstaande kantoren.

Kantoren op concentratielocaties

Concentreren van kantoren op HOV locaties

Operationeel doel	Nieuwe plancapaciteit voor kantoren bundelen op concentratielocaties
Realisatiemix	Verordening ruimte Afspraken in REO verband Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Zuid-Holland zet in op een sterke, internationaal concurrerende economie en de daarbij behorende positie op de kantorenmarkt. Een gevarieerd aanbod van kwalitatief hoogwaardige kantoren is hiervoor noodzakelijk.
De oplopende problematiek op de kantorenmarkt, zoals de structurele leegstand en een overmaat aan plancapaciteit, heeft veel kantorenlocaties tegelijkertijd onder druk gezet. Terughoudendheid in nieuwbouw is nodig. Dit bevordert een actief beheer en exploitatie van bestaande kantoren door duurzame renovatie en transformatie naar andere bestemmingen.

In het landelijk Convenant Leegstand Kantoren (2012) is afgesproken dat partijen zoveel mogelijk de monitor en de prognoses van het EIB zullen hanteren.

Ten aanzien van nieuwbouwbehoefte in Zuid-Holland gaat de provincie uit van een maximale vraag van 1,1 miljoen m² bruto vloeroppervlak (bvo) voor de periode 2013-2020. Voor de periode 2020-2030 gaat de provincie voorlopig uit van een maximale vraag van 1,2 miljoen m² bvo. De ingangsdatum behoefteraming voor kantoren gaat uit van 1 januari 2013. In 2016 gaat de provincie starten met het, samen met de regio's, opstellen van nieuwe behoefteramingen voor kantoren.

Nieuwbouwvraagramingen kantoren 2013 - 2020 en 2020 - 2030, volgens het EIB, in m² bvo

REO-gebied	2013-2020	2020-2030
Holland Rijnland	46.000	49.000
Haaglanden	567.000	752.000
Midden Holland	24.500	26.400
Regio Rotterdam	456.400	353.000
Zuid-Holland Zuid	59.700	64.300
Zuid-Holland	1.153.600	1.245.300
Gemiddeld/ jaar	165.000	124.500

De cijfers in de bovenstaande tabel zijn inclusief een vraag naar vernieuwbouw. Op basis van expertoordelen mag ervan worden uitgegaan dat vernieuwbouw kan voorzien in zo'n 10 tot 20% van de totale vraag in de periode 2013-2020 en 35 tot 45% in de periode 2020-2030. De nieuwbouwvraag voor Zuid-Holland daalt in deze twee perioden dan tot minimaal circa 920.000 respectievelijk 700.000 m² bvo. Deze bandbreedte hangt samen met lastig in te schatten markt(prijs)ontwikkelingen, ontwikkelingen binnen het overheidsbeleid, verduurzamingsontwikkelingen, etc. De percentages kunnen regionaal en lokaal verschillen. Het is derhalve van belang om de marktontwikkelingen goed te blijven monitoren.

Groei op concentratielocaties
Het aantal concentratielocaties wordt in vergelijking met de PSV 2011 verder beperkt. Dit is gebaseerd op meerdere ontwikkelingen. Aan de ene kant conjunctureel vanwege de crisis, aan de andere kant structureel door bijvoorbeeld het nieuwe werken en het telewerken, die leiden tot minder vierkante meter kantoorruimte per werknemer. Vanuit de markt is nadrukkelijk aangegeven dat het aantal locaties beperkt dient te worden om versnippering tegen te gaan. Dit is ook besproken met de grote kantorengemeenten. Deze beperking van het aantal locaties past binnen de provinciale inzet op het vergroten van de agglomeratiekracht. Om dit te bereiken, is concentratie wenselijk van voorzieningen als kantoren, detailhandel en bovenlokale voorzieningen en zijn er goede verbindingen nodig tussen de verschillende centra. Hieruit volgt de keuze voor locaties die gelegen zijn bij belangrijke treinstations langs Stedenbaan.
Het gaat om de volgende concentratielocaties: Leiden CS, Den Haag CS/NOI, Gouda CS, Rotterdam CS, Rotterdam Alexander, Delft CS, en Dordrecht CS. Kantoren kunnen ontwikkeld worden binnen de invloedsgebieden van deze stations. Daarnaast zijn de locaties Den Haag Internationale Zone en Rotterdam Kop van Zuid aangewezen als concentratielocatie voor kantoren. Deze locaties liggen centraal in het stedelijk gebied en zijn - hoewel niet direct gelegen bij een treinstation - goed ontsloten met het openbaar vervoer. Ten slotte zijn ook Leiderdorp Vierzicht en Zoeterwoude Meerburg

aangewezen als concentratielocatie omdat daar in het verleden overeenkomsten over zijn gesloten (W4 resp. HOV-net). Dordrecht-Amstelwijck geldt als uitwijklocatie, omdat de ontwikkelingsruimte bij Dordrecht CS vanwege de externe veiligheid zeer beperkt is. De begrenzing van de concentratielocaties zonder treinstation is vastgelegd in de verordening.

Dit betekent niet dat harde plancapaciteit buiten de concentratiegebieden niet meer gerealiseerd kan worden. Bestemmingsplannen kunnen worden uitgevoerd. Aanpassing daarvan is pas aan de orde indien de locaties niet worden opgenomen in de te actuele kantorenvisies (zie onder).

In aanvulling op deze concentratielocaties is er een aantal scienceparken waar nieuwe kantoren mogelijk zijn ten behoeve van verdere versterking van de Kennisas. Het gaat om Bioscience Park Leiden-Oegstgeest, TIC Delft, (TU/Technopolis, Biotech Park), Estec-Space in Noordwijk, Businesspark en Rotterdam EUR Hoboken en EUR Woudestein. De locaties vormen, samen met de kenniscentra een onderdeel van de Kennisas. De specifieke kantoren ten behoeve van de scienceparken worden niet meegerekend in de planvoorraad van de betreffende regio.

De provincie wil de ontwikkeling van bedrijvigheid op de kenniscentra en scienceparken optimaal faciliteren om zo clustervorming te stimuleren en de economie te versterken. Het gaat om specifieke segmenten van de vastgoedmarkt, zeker op de scienceparken, met een internationale dimensie. In vrijwel alle gevallen gaat het om een combinatie van laboratorium- of testfaciliteiten in combinatie met kantoren. Over de aard en toelaatbaarheid van bedrijven op deze kenniscentra bestaan afspraken of kunnen deze worden gemaakt.

Overige uitzonderingen op de kantorenlocaties worden gemaakt voor onder meer kleinschalige, zelfstandige kantoren tot een bruto vloeroppervlak van maximaal 1.000 m² per vestiging, kantoren met een lokaal verzorgingsgebied zoals banken en gemeentehuizen en bedrijfsgebonden kantoren. Dit is aangegeven in de Verordening ruimte.

Voorzien in behoefte kantoren

Reductie plancapaciteit

Operationeel doel	Voorzien in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan kantoren
Realisatiemix	Verordening ruimte Afspraken in REO verband Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Vraag naar nieuwbouw versus harde en zachte plancapaciteit 2013-2030

REO gebied	Nieuwbouwbehoefte		planaanbod	Saldo planaanbod minus nieuwbouw
Periode	**2013-2020**	**2020-2030**	**2013-2030**	**2013-2030**
Holland Rijnland	46.000	49.000	243.000	148.000
Haaglanden	567.000	752.000	922.000	-397.000
Midden Holland	25.000	26.000	57.000	6.000
Regio Rotterdam	456.000	353.000	1.388.000	579.000
Zuid-Holland Zuid	60.000	65.000	200.000	75.000
Totaal	**1.153.200**	**1.245.000**	**2.810.000**	**411.000**

Bron: EIB 2012, 2013 en PZH
In overeenstemming met het landelijk convenant aanpak leegstand kantoren wordt in de VRM ingezet

op beperking van de plancapaciteit voor nieuwbouwkantoren, op basis van regionale vraag- en aanbod ramingen. De door Gedeputeerde Staten aanvaarde regionale kantorenvisies voor de periode 2015-2018 gaan in totaal uit van ca. 2,4 mln. m2 aan nieuwbouwplannen voor de periode 2016 tot 2030. Dit sluit aan bij de totale vraagraming zoals opgenomen in de VRM. Op basis van de regionale visies is voorgesteld om daarvan 625.100 m2 te schrappen. Dit gebeurt vooral op niet-kantorenconcentratielocaties in Haaglanden. Van de resterende ca. 1,8 mln. m2 aan nieuwbouwplannen ligt 724.000 m2 op de kantorenconcentratielocaties en science parken die in de VRM zijn aangewezen. Daarnaast is er 295.000m2 aan kantoorplannen voor kantoortypen waarvoor in de Verordening Ruimte een uitzondering is gemaakt. Op de regionaal geprioriteerde locaties ligt nog 742.000 m2 aan nieuwbouwplannen.

Twee gebieden hebben voor 2015 bijzondere aandacht gekregen:

- Met de (voormalige) regio Haaglanden en Holland Rijnland is de afspraak gemaakt dat Holland Rijnland voorziet in 50.000 m2 kantoorruimte voor de behoefte van Haaglanden. De ramingen zijn met dit getal afgelaagd voor Haaglanden en opgehoogd voor Holland Rijnland.
- Voor Bleizo is de afspraak gemaakt dat dit een concentratielocatie kan zijn voor de behoefte van Haaglanden, nadat het station in 2018 is gerealiseerd. Het is in 2015 programmatisch overgeheveld van de regio Rotterdam naar Haaglanden.

Deze veranderingen zijn overigens niet verwerkt in de betreffende tabellen.

Er is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de nieuwbouw, waarbij de provincie de concentratielocaties benoemt. De door de regio's in 2015/2016 aangepaste regionale visies, zijn door de provincie per regio beoordeeld. Daarbij is de provincie ervan uitgegaan dat de regio in haar visie:

- De door de provincie vastgestelde regionale randtotalen hanteert, afgeleid van de landelijke EIB prognoses
- Ingaat op het (her)gebruik van het bestaande, beschikbare aanbod kantoren (Ladder voor duurzame verstedelijking; "geen nieuwbouw tenzij") De basis voor een nieuwe regionale programmering is een kwantitatieve en kwalitatieve vraag-aanbod analyse. Door zuinig te zijn met toevoegen van nieuwbouw wordt voorkomen dat de bestaande voorraad verder leegloopt en wordt de kans vergroot dat delen van de bestaande voorraad worden verduurzaamd en weer geschikt gemaakt voor (her)gebruik.
- De afstemming tussen de kantoorgemeenten borgt en de procesregie voert op de totstandkoming van transformatieprofielen van een aantal grote kantoorlocaties. Een indicatie van de omvang van de te realiseren onttrekkingen tot 2020 is gewenst.
- Uitgaat van het benutten van de harde plancapaciteit op de kantorenconcentratielocaties. De provincie biedt ruimte om een resterend deel van de nieuwbouwbehoefte te realiseren door het omzetten van zachte naar harde plancapaciteit op de kantorenconcentratielocaties of door handhaving van (een deel van) de harde plancapaciteit op andere locaties waar die reeds bestemd is.

Kantoorbestemmingen die nog niet zijn gerealiseerd en die noch in de verordening passen, noch zijn opgenomen in de op deze wijze geactualiseerde regionale visie die de instemming heeft van GS, vallen onder de aanpassingstermijn voor bestemmingsplannen. In uitzonderingsgevallen kan nog wel gebruik worden gemaakt van de afwijkingsmogelijkheid voor onbenutte bouw- en gebruiksrechten.

2.3.4 Detailhandel bundelen binnen de provinciale structuur detailhandel

Versterken detailhandelsstructuur

Voorzien in vraag reguliere detailhandel

Operationeel doel	Versterken van de provinciale detailhandelsstructuur en optimaliseren van de ruimtelijke kwaliteit door te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor reguliere detailhandel

Realisatiemix	Verordening ruimte Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

De kern van het provinciaal detailhandelsbeleid ligt in de concentratie en clustering van detailhandel in de centra van steden, dorpen en wijken. Verspreid liggend aanbod draagt niet bij aan het clusteren en concentreren van het detailhandelsaanbod en tast de detailhandelsstructuur in ruimtelijke zin (afname ruimtelijke kwaliteit, toename leegstand) aan.

Het provinciale detailhandelsbeleid is erop gericht om de detailhandelsstructuur zoveel als mogelijk te versterken door deze vooral kwalitatief te verbeteren en de beschikbaarheid en bereikbaarheid van detailhandelsvoorzieningen te garanderen. De dynamiek in de detailhandel wordt bevorderd vanwege het grote economische belang van deze sector. Een optimaal functionerende detailhandelsstructuur draagt bij aan de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit in het stedelijk gebied. Voor alle winkelgebieden, zowel regulier als perifeer, geldt dat kwalitatieve verbetering leidend is ten opzichte van kwantitatieve versterking. Dit ter voorkoming van verdere leegstand en het disfunctioneren van de structuur.

Ruimtelijke ontwikkelingen die met nieuwe detailhandel gepaard gaan, worden in de toelichting op het bestemmingsplan onderbouwd via de ladder voor duurzame verstedelijking. Daarnaast moet inzicht gegeven worden in de eventuele toename van de leegstand en de gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit in het verzorgingsgebied, alsmede mogelijkheden voor saldering. Indien een ontwikkeling bovengemeentelijke effecten met zich meebrengt, is regionale afstemming nodig. De provincie beoordeelt de toelichting op het bestemmingsplan waarin de uitkomsten van deze regionale afstemming zijn opgenomen.

De provinciale detailhandelsstructuur bestaat uit drie categorieën: ‘te ontwikkelen centra’, ‘te optimaliseren centra’ en de ‘overige centra’. De eerste twee categorieën zijn centra met een bovenlokale functie. De overige centra vervullen een lokale functie.

Te ontwikkelen centra
Op basis van het ja mits principe, kan voor deze categorie sprake zijn van uitbreiding van het winkelareaal. Primair wordt voor deze categorie centra gestreefd naar een opwaardering van de detailhandelsfunctie in termen van kwaliteit (winkelbestand en openbare ruimte), parkeren en bereikbaarheid en imago/beleving. Het gaat om de volgende locaties:

- Internationale centra: Den Haag centrum en Rotterdam centrum;
- Nieuwe centra: Zoetermeer Stadshart, Rijswijk in de Bogaard, Rotterdam Alexandrium I, Rotterdam Zuidplein en Leidschendam Leidsenhage;
- Historische binnensteden: Leiden centrum, Delft binnenstad, Dordrecht binnenstad en Gouda binnenstad.

Te optimaliseren centra
Ook de ‘te optimaliseren centra’ hebben een bovenlokale functie. Dit betekent dat vooral zal moeten worden gewerkt aan een kwalitatieve versterking van de centra. Bij voorkeur zonder netto toevoeging van winkelmeters. Ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze categorie dienen vooral gericht te zijn op de ruimtelijke structuurversterking van de centra. Te denken valt aan verbetering van de routing en opzet van het winkelgebied, verdwijnen van incourante leegstaande (kleine) units, mogelijk maken van schaalvergroting van bestaande winkels en het verbinden met andere voorzieningen zoals horeca en leisure. Toevoeging van nieuwe winkelmeters is mogelijk op basis van het nee-tenzij-principe waarbij eventuele nieuwe winkelmeters dienen bij te dragen aan de verbeterde ruimtelijke opzet van de centra. Een overzicht van de ‘te optimaliseren centra’ is opgenomen in de tabel met de provinciale structuur reguliere detailhandel, PDV-en GDV-locaties

Overige centra
De overige centra vervullen een lokale functie en hebben een meerwaarde voor de leefbaarheid van de kleine kernen, wijken en buurten. Het toekomstperspectief is divers: sommige centra functioneren goed, andere centra komen in aanmerking voor een facelift, herprofilering, (gedeeltelijke) transformatie of samenvoeging. Voor deze categorie centra kan eventuele beperkte groei van het

winkeloppervlak aan de orde zijn om de dynamiek in de dagelijkse sector te faciliteren. Beperkte groei van het aanbod in de overige centra is ook mogelijk indien dit aanbod geen gelijke tred houdt met een sterke bevolkingsgroei die recent heeft plaatsgevonden, of aanstaande is, bij achterstand in het voorzieningenniveau of bij feitelijke en planologische saldering van aanwezige detailhandel uit hetzelfde verzorgingsgebied.

In de toelichting op het bestemmingsplan dient ingegaan te worden op eventuele toename van de leegstand en de gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit van het verzorgingsgebied alsmede mogelijkheden voor saldering. Indien een ontwikkeling bovengemeentelijke effecten met zich meebrengt, is regionale afstemming nodig. De provincie beoordeelt de toelichting op het bestemmingsplan waarin de uitkomsten van deze regionale afstemming zijn opgenomen.

Vanwege de bovenlokale ruimtelijke effecten van grootschalige detailhandelsontwikkelingen, vindt de provincie het van belang dat nieuwe grootschalige ontwikkelingen in regionaal verband worden afgestemd. In de Verordening ruimte is aangegeven dat nieuwe detailhandel binnen of aansluitend aan een bestaande winkelconcentratie moet worden gerealiseerd. Voor (ontwerp)bestemmingsplannen die nieuwe detailhandel groter dan 2000 m² bruto vloeroppervlak binnen de centra mogelijk maken, moet worden aangetoond dat het woon- en leefklimaat en de ruimtelijke kwaliteit niet onevenredig wordt aangetast. Het gaat daarbij onder meer om het voorkomen van onaanvaardbare leegstand. Met het oog hierop is advies nodig van de Adviescommissie Detailhandel Zuid-Holland en wordt zo nodig een distributieplanologisch onderzoek (DPO) uitgevoerd.

Een overig centrum kan op een andere centrale en goed bereikbare locatie binnen hetzelfde verzorgingsgebied geaccommodeerd worden indien bij de achterblijvende locatie zicht is op zowel feitelijke als planologische sanering van detailhandel. Hier zou sprake van kunnen zijn op het moment dat meerdere locaties worden samengevoegd op een nieuwe locatie of bij opheffing en verplaatsing van een slecht functionerende aankoopplaats. Indien er als gevolg van de verplaatsing bovengemeentelijke effecten optreden of per saldo sprake is van een toename van het winkelareaal gelden dezelfde toelichtingsvereisten voor het bestemmingsplan zoals hierboven geschetst.

Kleinschalige en ondergeschikte detailhandel
Buiten de centra zijn enkele uitzonderingen mogelijk voor de vestiging van kleinschalige detailhandel, zoals gemakswinkels. Op locaties met veel passanten en bezoekers, zoals de grote treinstations, zijn meerdere vestigingen passend. Op andere locaties, zoals een benzinestation, zal het aantal vestigingen in het algemeen beperkt blijven tot één. Als vorm van kleinschalige detailhandel kan ook detailhandel worden toegelaten die ondergeschikt is aan een beroep aan huis of ondergeschikt aan een ambachtelijk of dienstverlenend bedrijf, bijvoorbeeld de verkoop van producten bij een kapper of een schoonheidssalon. Detailhandel in ter plaatse vervaardigde goederen bij productiebedrijven is mogelijk. Bij agrarische bedrijven is de verkoop van producten uit eigen teelt toegestaan.

Internetdetailhandel
De provincie beschouwt afhaalpunten voor de internetdetailhandel als een vorm van detailhandel, vanwege de hiermee gepaard gaande publieksfuncties. Ze horen daarom thuis in winkelconcentraties. De provincie staat op dit standpunt naar aanleiding van de resultaten van een integraal onderzoek naar de gevolgen van internetdetailhandel, voor de kwaliteit van de leefomgeving en de mobiliteit. Afhaal- en brengpunten voor de internetdetailhandel van niet dagelijkse goederen zonder een etalage/ showroomfunctie kunnen ook gesitueerd worden buiten winkelconcentraties, zoals bedrijfsterreinen, kantoorlocaties en brandstofverkoopplaatsen. Afhaalpunten voor dagelijkse artikelen buiten de winkelconcentraties zijn nooit mogelijk geweest. Deze lijn wordt gehandhaafd.

Voorzien in vraag perifere detailhandel

Operationeel doel	Versterken van de detailhandelsstructuur en optimaliseren van de ruimtelijke kwaliteit door te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor perifere detailhandel
Realisatiemix	Verordening ruimte Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Vanuit ruimtelijke overwegingen en het beleid om bedrijventerreinen voor reguliere bedrijven te behouden, wordt uitbreiding van de perifere, solitaire en verspreide detailhandel zeer terughoudend benaderd. Buiten de centra van steden, dorpen en wijken wordt alleen ruimte geboden aan enkele specifieke branches die vanwege aard of omvang van de goederen niet goed inpasbaar zijn in centra.

PDV-locaties
Er zijn opvanglocaties aangewezen voor grootschalige detailhandel in meubelen (inclusief in ondergeschikte mate woninginrichting) met een minimumoppervlakte van 1000 m² bruto vloeroppervlak en voor detailhandel in keukens, badkamers, vloerbedekking, parket, zonwering en jacuzzi's. Deze zogenaamde PDV-locaties (voor Perifere Detailhandels Vestigingen) zijn aangeduid in de Verordening ruimte. Bij (ontwerp)bestemmingsplannen die nieuwe detailhandel groter dan 1000 m² bruto vloeroppervlak (bvo) op een PDV-locatie mogelijk maken, moet worden aangetoond dat het woon- en leefklimaat en de ruimtelijke kwaliteit niet onevenredig wordt aangetast. Het gaat daarbij onder andere om het voorkomen van onaanvaardbare leegstand. Hiervoor gelden vrijwel dezelfde voorwaarden voor onderzoek en advies als bij nieuwe detailhandel in centra.

Tuincentra en bouwmarkten
Tuincentra en bouwmarkten, met een minimum brutovloeroppervlakte van 1000 m² kunnen op bedrijventerreinen gehuisvest worden. Hiervoor geldt dat moet worden aangetoond dat het woon- en leefklimaat en de ruimtelijke kwaliteit niet onevenredig wordt aangetast. Het gaat daarbij onder andere om het voorkomen van onaanvaardbare leegstand. Hiervoor gelden vrijwel dezelfde voorwaarden voor onderzoek en advies als bij nieuwe detailhandel in centra.

A-B-C-categorie
Detailhandel in auto's, boten, caravans, motoren, scooters, zwembaden, buitenspeel- en fitnessapparatuur, piano's, surfplanken, tenten, grove bouwmaterialen, landbouwwerktuigen en brand- en explosiegevaarlijke vloeistoffen versterkt de detailhandelsstructuur niet en is moeilijk inpasbaar in centra. Vestiging van deze branches kan daarom vanuit ruimtelijke overwegingen zonder verdere voorwaarden buiten de reguliere detailhandelsstructuur plaatsvinden.

GDV-locaties
In Zuid-Holland bevinden zich twee locaties voor Grootschalige Detailhandels Vestigingen (GDV): Alexandrium II en een deel van Haaglanden Megastores. Een GDV-locatie heeft meerdere grootschalige vestigingen, waarbij de branchebeperkingen van het perifere detailhandelsbeleid niet gelden. De omvang van een vestiging is minimaal 1.500 m². De provincie gaat uit van behoud en versterking van de bestaande ruimtelijke detailhandelsstructuur en handhaaft het aantal GDV-locaties in Zuid-Holland tot de bestaande twee.

Terugbrengen plancapaciteit

Operationeel doel	Plancapaciteit en bestaand winkelareaal terugbrengen
Realisatiemix	Verordening ruimte Aanpak leegstand Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Als programmatisch kader zijn onderstaande ontwikkelingsmogelijkheden voor de reguliere detailhandel van toepassing.

Tabel Ontwikkelingsmogelijkheden, huidig oppervlakte en leegstand detailhandel in m² winkeloppervlak per REO-gebied

REO-gebied	Huidige oppervlakte in gebruik	Leegstand	Ontwikkelingsmogelijkheden 2020 (r2013)	Ontwikkelingsmogelijkheden 2030 (r2013)
regio Rotterdam	1.752.000	197.000	-68.000	-79.000
Haaglanden	1.349.000	168.000	274.000	342.000
Zuid-Holland Zuid	849.000	76.000	-156.000	-165.000
Holland Rijnland	807.000	76.000	-96.000	-99.000
Midden Holland	325.000	37.000	-38.000	-32.000
Zuid-Holland totaal	**5.082.000**	**554.000**	**-83.000**	**-33.000**

Bron: Notitie detailhandel Zuid-Holland, actualisatie VRM 2013

Bovenstaand overzicht laat zien dat het huidige winkelvloeroppervlak in omvang verminderd kan worden om de detailhandelsstructuur ruimtelijk optimaal te kunnen laten functioneren. De regio Haaglanden vormt hierop een uitzondering. Door vermindering van winkelvloeroppervlak en planvoorraad wordt verder disfunctioneren van de detailhandelsstructuur voorkomen en de ruimtelijke kwaliteit niet verder aangetast. Het overzicht van de winkelleegstand toont de noodzaak aan om detailhandelsontwikkelingen vooral te concentreren in de provinciale structuur voor reguliere detailhandel en op PDV-locaties en tegelijkertijd het (plan)aanbod te reduceren.

Overcapaciteit
Het is wenselijk om detailhandelsontwikkelingen in een breder regionaal kader te kunnen plaatsen met afspraken over nieuwe ontwikkelingen maar ook bijvoorbeeld over het saneren van overaanbod. De provincie stimuleert daarom het opstellen van regionale detailhandelsvisies met daaraan gekoppeld duidelijke afspraken over uitvoering en monitoring. Elementen die daar onderdeel van kunnen maken zijn: actuele cijfers over aanbod en leegstand, regionale programmering, inventarisatie van kansrijke en kansarme centra, profielen per gemeente, nieuwe ontwikkelingen, schrappen (plan)aanbod en transformatie.

Voor zover een bestemmingsplan mogelijkheden biedt voor nieuwe detailhandel buiten de aangewezen locaties en buiten de genoemde uitzonderingen, is dit niet in overeenstemming met de verordening. De aanpassingstermijn voor bestemmingsplannen is hierop in principe van toepassing. In

uitzonderingsgevallen kan nog wel gebruik gemaakt worden van de afwijkingsmogelijkheid voor onbenutte bouw- en gebruiksrechten.

Tabel Overzicht provinciale structuur reguliere detailhandel, PDV-en GDV-locaties

	status	sinds
Haaglanden		
Den Haag Centrum	ontwikkelen	2007
Delft Binnenstad	ontwikkelen	2007
Zoetermeer Stadshart	ontwikkelen	2007
Rijswijk in de Boogaard	ontwikkelen	2012
Leidschendam Leidsenhage	ontwikkelen	2012
Naaldwijk Centrum	optimaliseren	2007
's-Gravenzande Centrum	optimaliseren	2007
Den Haag Frederik Hendriklaan	optimaliseren	2012
Den Haag Leijweg	optimaliseren	2012
Delft in de Hoven	optimaliseren	2012
Den Haag Megastores	GDV/PDV	2007
Delft Ikea	PDV	2007
Delft Leeuwestein	PDV	2007
Naaldwijk Industriestraat	PDV	2007
Zoetermeer Woonhart	PDV	2007
regio Rotterdam		
Rotterdam Centrum	ontwikkelen	2007
Rotterdam Alexandrium I	ontwikkelen	2007
Rotterdam Zuidplein	ontwikkelen	2007
Rotterdam Keizerswaard	optimaliseren	2012
Rotterdam Hoogvliet	optimaliseren	2012
Spijkenisse Centrum	optimaliseren	2007
Vlaardingen Centrum	optimaliseren	2007
Hellevoetsluis Struytse Hoeck	optimaliseren	2007
Schiedam Centrum	optimaliseren	2007
Krimpen a/d IJssel Centrum	optimaliseren	2007
Maassluis Koningshoek	optimaliseren	2014
Capelle a/d IJssel Koperwiek	optimaliseren	2007
Berkel en Rodenrijs Centrum	optimaliseren	2012

Barendrecht Centrum	optimaliseren	2012
Ridderkerk Centrum	optimaliseren	2012
Rotterdam Alexandrium II & III	GDV	2007
Capelle a/d IJssel - Hoofdweg (Capelle XL)	PDV	2007
Rotterdam Stadionweg	PDV	2007
Barendrecht Reijerwaard / Cornelisland	PDV	2007
Spijkenisse Kolkplein	PDV	2007
Hellevoetsluis Moerman	PDV	2007
Maassluis Electraweg	PDV	2007
Ridderkerk Donkersloot	PDV	2007
Rotterdam Marconiplein	PDV	2007
Vlaardingen Hoogstad	PDV	2007
Barendrecht Vaanpark	PDV	2007
Spijkenisse Schiekamp	PDV	2007

Zuid-Holland Zuid		
Dordrecht historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Gorinchem Centrum	optimaliseren	2007
Oud-Beijerland Centrum	optimaliseren	2007
Zwijndrecht Walburg	optimaliseren	2007
Sliedrecht Centrum	optimaliseren	2007
Middelharnis Centrum	optimaliseren	2007
Hendrik-Ido-Ambacht De Schoof	optimaliseren	2012
Leerdam Centrum	optimaliseren	2007
Papendrecht Centrum	optimaliseren	2007
Sliedrecht Nijverwaard	PDV	2007
Oud-Beijerland De Bosschen	PDV	2007
Dordrecht Mijlweg	PDV	2007
Gorinchem Spijksedijk	PDV	2007
Leerdam Nieuw Schaijk	PDV	2007
Middelharnis	PDV	2007
Numansdorp	PDV	2007
Strijen Woonstrada	PDV	2007

Holland Rijnland

Leiden historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Leiden Luifelbaan	optimaliseren	2012
Leiderdorp Winkelhof	optimaliseren	2007
Katwijk Centrum	optimaliseren	2007
Alphen a/d Rijn Centrum	optimaliseren	2007
Lisse Centrum	optimaliseren	2007
Alphen a/d Rijn Euromarkt	PDV	2007
Leiden Lammenschansweg	PDV	2007
Leiderdorp Baanderij	PDV	2007
Leiderdorp Meubelplein	PDV	2007
Zoeterwoude / Hazerswoude Rijnekeboulevard	PDV	2007
Katwijk 't Heen	PDV	2007
Midden Holland		
Gouda historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Gouda Bloemendaal	optimaliseren	2012
Bodegraven Centrum	optimaliseren	2007
Bergambacht Centrum	optimaliseren	2007
Schoonhoven Centrum	optimaliseren	2007
Nieuwerkerk a/d IJssel Reigerhof	optimaliseren	2007
Goudse Poort	PDV	2007

2.4 Agrologistieke en haven-industriële netwerk

2.4.1 Havenindustrieel Complex (HIC)

Samenwerken aan uitvoering Havenvisie 2030

Operationeel doel	Samenwerking met belangrijke stakeholders van de Haven Rotterdam om de Uitvoeringsagenda Havenvisie 2030 te realiseren. De provincie richt zich daarbij vanuit haar rol en verantwoordelijkheid op onderstaande thema's: 1. bereikbaarheid en mobiliteitsmanagement 2. multimodale inlandterminals 3. slim vergunnen 4. ontwikkeling biobased economy 5. duurzame ruimtelijke ontwikkeling
Realisatiemix	~~Programma ruimte, Agenda ruimte: bestuurlijke afspraken over ruimtelijke reserveringen (bijvoorbeeld voor wind, warmte(net) en biobased economy (biomassa-overslag, bioraffinage, bioLNG terminals, etc.)~~ Afspraken over ruimtelijke reserveringen en biobased economy Strategiekaart behorende bij de Visie ruimte en mobiliteit Programma mobiliteit: regionale infrastructuur Voor zover de bovengenoemde thema's geen ruimtelijke of infrastructurele implicaties hebben, worden de betreffende acties opgenomen in de: • Uitvoeringsstrategie Regionale Economie • Beleidsvisie Duurzaamheid en Milieu • Innovatiestimulering via EFRO (Beleidsvisie regionale economie en energie

De Havenvisie 2030 en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma wijzen de weg naar een toekomstbestendige mainport. De Havenvisie is tot stand gekomen in gezamenlijkheid met alle stakeholders van de Haven Rotterdam. Realisatie van de ambities uit de Havenvisie is alleen mogelijk door een gezamenlijke inzet van publieke en private partijen. Hiervoor is tussen de belangrijkste stakeholders, waaronder de provincie, het 'Convenant Uitvoering Havenvisie 2030' opgesteld. De provincie heeft zich gecommitteerd aan een aantal acties uit het convenant. Daarnaast zet de provincie, aansluitend op haar eigen rol en verantwoordelijkheid, ook andere instrumenten in, ter realisering van de verdere groei van de mainport binnen de milieugebruiksruimte.

Logistiek netwerk

Operationeel doel	Versterken van het (regionaal) logistiek netwerk
Realisatiemix	Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Programma mobiliteit

In de Rijksstructuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) is een (inter)nationaal kernnet logistiek gedefinieerd voor de modaliteiten weg, water en rail. Dit netwerk is door de provincie regionaal aangevuld en gecompleteerd. Beoogd is een logistiek systeem waarbij de keuze tussen de modaliteiten niet bij voorbaat vast hoeft te staan, maar op basis van de actuele omstandigheden kan worden gemaakt. Dit synchromodaal vervoer maakt een flexibele en duurzame inzet van alle modaliteiten mogelijk zodat de beschikbare capaciteit beter wordt benut. Dit is belangrijk voor de versterking van de concurrentiepositie van de economische topsectoren in Zuid-Holland en dan met name voor de greenports en de mainport Rotterdam.
Het logistiek netwerk is opgebouwd uit twee onlosmakelijk met elkaar verbonden componenten. Enerzijds is er het gebruik van het netwerk voor de afwikkeling van goederen door het (logistieke)

bedrijfsleven. Anderzijds zijn er de daarvoor benodigde verbindingen (rail, water en weg) en knooppunten (distributie centra, containerterminals, laad en loswallen, railterminals, etc.).
Een aantal provinciale wegen, vaarwegen en railverbindingen die veelvuldig worden gebruikt door het logistieke bedrijfsleven, is onderdeel van het netwerk. Ook is er een aantal knooppunten in Zuid-Holland belangrijk voor het functioneren van het netwerk. In samenwerking met het bedrijfsleven en andere overheden probeert de provincie het netwerk zo optimaal mogelijk te krijgen.

Voor het functioneren van het netwerk is het essentieel dat de knooppunten waar mogelijk ruimtelijk worden versterkt. Dat kan ook structurerend werken op de omgeving. Het gebruik van een containerterminal zal bijvoorbeeld toenemen bij intensivering of uitbreiding van de bedrijvigheid. Als er voldoende potentie is voor containerterminals in de omgeving van Delft en Gouda, zal de benodigde ruimte langs de vaarweg worden gereserveerd. Bedrijventerreinen aan het water worden dan zo veel mogelijk gebruikt door bedrijven die gebruik maken van vervoer over water. Zand- en grintoverslag blijft mogelijk langs de verschillende vaarwegen. Agrologistieke handels- en transportcentra (Coolport Waal- en Eemhaven, ABC-Westland) aan het kernnet worden waar mogelijk ruimtelijk versterkt. Als er voldoende vraag is vanuit het bedrijfsleven, wordt ruimte gerealiseerd voor een railterminal in Bleiswijk in overleg met de gemeente Lansingerland. Naast locaties voor potentiële terminals, wordt ook gezocht naar potenties voor markt en logistieke concepten
De provincie wil daarnaast de verbindingen tussen de mainport en de handelsgebieden binnen de greenports verbeteren. Deze handelsgebieden zijn Barendrecht, ABC-Westland in Poeldijk, Honderdland in Maasdijk, de veilingen van Naaldwijk, Bleiswijk, Rijnsburg en Aalsmeer en het Pot- en Containerteeltterrein in Boskoop.

Watergebonden bedrijvigheid
In het kader van Deltri werkt de provincie Zuid-Holland samen met de provincie Noord-Brabant, de regio's (de ~~Stads~~regio Rotterdam, de Drechtsteden en West-Brabant), het Havenbedrijf en de gemeente Rotterdam aan de ontwikkeling van een logistieke en maritieme topregio. Binnen dit samenwerkingsverband is een strategie ontwikkeld om voor beide sectoren voldoende bedrijventerreinen aan te kunnen bieden, gekoppeld aan het Havenindustrieelcomplex. Zeker gezien de schaalvergroting, (de vergroting van de binnenvaartschepen en de benodigde kadelengte) zijn ruimtelijke reserveringen voor de maritieme en logistieke sector noodzakelijk.

Efficiënt ruimtegebruik in de haven Rotterdam en omliggende regio

Operationeel doel	Beter afstemmen van de verschillende functies van het gebruik van de ruimte met betrekking tot efficiënt ruimtegebruik in de haven Rotterdam en de omliggende regio
Realisatiemix	Afspraken met betrokken partijen over afstemming functies en efficiënt ruimtegebruik

De provincie Zuid-Holland is onder meer verantwoordelijk voor natuurontwikkeling, de kwaliteit van specifieke woonmilieus en de economische ontwikkeling van de mainport. Om duurzame ontwikkeling van diverse functies mogelijk te maken, zal de provincie daarom actief toezien op de ruimtelijke afwegingen voor hindergevoelige functies (wonen, natuur, recreatie, etc.) ten opzichte van het Havenindustrieelcomplex.

De opgave tot 2030 omvat:

1. het verhogen van de ruimteproductiviteit en zoeken naar verhoging van de toegevoegde waarde van de havenactiviteiten; het faciliteren van de mainport als energieleverancier voor bedrijven binnen de mainport onderling (warmte en stoom), voor de greenport en voor woningen en kantoren (wind, warmte en CO_2)
2. ruimtelijke ontwikkeling faciliteren voor de economische dynamiek (de profilering van de verschillende havengebieden) en nieuwe ontwikkeling (transformatie en uitbreidingsruimte);
3. aandachtszones: het vaststellen van een externe veiligheidscontour in besttemmingsplannen voor de haven. Met een veiligheidscontour ontstaat duidelijkheid over de uitbreidingsmogelijkheden van enerzijds de industrie in de haven en anderzijds de stedelijke bebouwing in de omliggende gemeenten.

Medio 2015 heeft de provincie Zuid-Holland samen met de gemeente Rotterdam, de regiogemeenten, het Havenbedrijf Rotterdam, Deltalinqs en de provincie Zuid-Holland met medewerking van de DCMR Milieudienst Rijnmond het regionaal afsprakenkader geluid en ruimtelijke ontwikkeling ondertekend. De rol van de provincie bij het maken van de afspraken is gebaseerd op de zorg om zorgvuldige afwegingen te maken bij de (milieu-)vergunningverlening voor bedrijven en gemeentelijke wensen voor woningbouw (geluidwetgeving). Dit in relatie met de wens om hinder te verminderen en de ambitie voor een intensiever ruimtegebruik binnen het haven- en industriegebied.

Wat de geur en de stankoverlast betreft, werkt men met een zogenaamde hotspotbenadering met inzet van e-noses.

Risicovolle activiteiten in omgeving burgers

Operationeel doel	Oplossen en voorkomen van knelpunten als gevolg van de combinatie van risicovolle activiteiten en aanwezigheid van grote groepen burgers waarbij er, als gevolg van ruimtelijke ontwikkeling, geen significante toename van het aantal blootgestelden is die kunnen komen te overlijden als gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen.
Realisatiemix	Werkwijze externe veiligheid en RO Beleidsvisie duurzaamheid en milieu

Het beschermen van grote groepen burgers tegen ongevallen met gevaarlijke stoffen is een doel. Onderstaande risicobronnen kunnen in geval van een ongeval of andere calamiteit gevolgen hebben voor grote groepen burgers:

- bedrijven waar op- en overslag, productie, gebruik, opslag- en of verwerking van gevaarlijke stoffen plaatsvindt
- transportassen (weg, water, spoor en buis) waar vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt
- luchthavens
- kerncentrales

Om het ontstaan van nieuwe knelpunten rond deze risicobronnen te voorkomen, vraagt de provincie de gemeenten om aannemelijk te maken dat op termijn aan de oriëntatiewaarde wordt voldaan, wanneer het groepsrisico als gevolg van een ruimtelijke ontwikkeling toeneemt en het berekende groepsrisico boven de oriëntatiewaarde ligt. De provincie vraagt in dat geval aan te tonen dat een maximale inspanning is geleverd om de gevolgen van een ongeval tot een minimum te beperken. Indien in bovengenoemde situatie het aantal blootgestelden toeneemt, dan vraagt de provincie maatregelen te nemen ter voorkoming of mitigatie van de gevolgen.
Daarnaast wordt voor specifieke infrastructuur met een groot economisch belang aanvullend beleid gevoerd om ontwikkelingen nabij deze infrastructuur niet te laten interfereren met de economische ontwikkeling. Dat gaat over de oevers van de Nieuwe Maas en de Nieuwe Waterweg en Rotterdam The Hague Airport.

Veiligheid oevers van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas

Operationeel doel	De veiligheid langs de oevers van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas waarborgen
Realisatiemix	Verordening ruimte

In de Verordening ruimte is een veiligheidszonering opgenomen voor de oevers van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas. De zonering is van toepassing in het gebied tussen Hoek van Holland en de splitsing van de Nieuwe Maas en de Hollandsche IJssel. Voor dit gebied geldt een bebouwingsvrije zone en een zone waarin bebouwing alleen is toegestaan nadat een nadere afweging is gemaakt. Er zijn in de Verordening ruimte enkele uitzonderingen opgenomen. Indien dit speelt moet er advies gevraagd worden aan de Veiligheidsregio Rotterdam, de vaarwegbeheerder of de havenbeheerder.

2.4.2 De Greenports

Greenport Algemeen

Glasareaal Greenport

Operationeel doel	Modernisering en intensivering van het bestaande teeltareaal
Realisatiemix	Afspraken met (samenwerkende) gemeenten en bedrijvenleven om modernisering en intensivering te bevorderen Financiering: subsidieverlening (planvormingssubsidie) Kennisontwikkeling: gereedschapskist instrumentarium modernisering Programma mobiliteit Uitvoeringsstrategie regionale Economie

De provincie streeft naar een greenport waar het accent ligt op specifieke hoogwaardige productie met een centrale plaats voor logistiek, handel, kennis en innovatie. Door modernisering en intensivering van het gebruik van het bestaande teeltareaal, kunnen de greenports zich verder ontwikkelen. Het gaat daarbij om productielocaties en de bijhorende ontsluiting.

Bij modernisering van het teeltareaal is een substantiële private betrokkenheid van belang. De primaire verantwoordelijkheid aan overheidszijde ligt bij de (samenwerkende) gemeenten. De provincie onderzoekt samen met gemeenten en het bedrijfsleven verbetermogelijkheden. Alle mogelijkheden om met andere overheden en het bedrijfsleven tot versnelling van het proces te komen, zijn wat de provincie betreft bespreekbaar. Te denken valt aan private en publieke investeringen in het openbare gebied, onteigening, fiscalisering of andere financieringsconstructies. De provincie stelt een gereedschapskist met instrumenten voor modernisering ter beschikking en draagt via subsidie bij aan planvorming ten behoeve van modernisering van het teeltareaal.

Glas voor glas-regeling

Operationeel doel	'Glas voor glas' regeling toepassen om zo de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren
Realisatiemix	Verordening ruimte

In de Verordening ruimte is de glas-voor-glas regeling opgenomen. De regeling maakt uitbreiding van een bestaand glastuinbouwbedrijf tot meer dan 2 hectare kassen mogelijk, mits elders fysiek glas wordt gesaneerd en de ruimtelijke kwaliteit per saldo wordt verbeterd.

Greenport Westland-Oostland

Functiemenging in glastuinbouwgebieden

Operationeel doel	Versterking van de greenport door weloverwogen functiemenging mogelijk te maken in glastuinbouwgebieden als deze de greenport versterken
Realisatiemix	Verordening ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Greenportgerelateerde bedrijven vestigen zich tot op heden op agrogerelateerde bedrijventerreinen in de regio. De provincie heeft de intentie om hier flexibeler mee om te gaan, door in de Verordening ruimte weloverwogen vormen van functiemenging binnen het glasteeltareaal van de greenport Westland–Oostland mogelijk te maken, mits het gaat om bedrijven die het greenportcluster versterken.

Greenport Aalsmeer

Operationeel doel	Behoud van voldoende en passende ruimte voor de greenport Aalsmeer
Realisatiemix	Verordening ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

De Zuid-Hollandse gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop maken deel uit van de greenport Aalsmeer. Deze omvat verder de Noord-Hollandse gemeenten Haarlemmermeer, Uithoorn, Amstelveen en Aalsmeer en de Utrechtse gemeente de Ronde Venen.

De Stuurgroep Greenport Aalsmeer heeft in februari 2015 met een Ruimtelijke Visie voor de Greenport Aalsmeer ingestemd. Deze Ruimtelijke Visie geeft aan wat de toekomst is van de verschillende productiegebieden binnen de Greenport Aalsmeer. Om de toekomst van de verschillende gebieden te bepalen zijn alle 40 gebieden in de Greenport Aalsmeer bekeken en op basis van 5 criteria ingedeeld in 5 verschillende gebiedscategorieën. Iedere gebiedscategorie heeft zijn eigen opgaven.

Het geplande glastuinbouwgebied Nieuw Amstel Oost 1 blijft opgenomen binnen de begrenzing van het glastuinbouwgebied in de Verordening ruimte. Invulling als glastuinbouwgebied is echter pas aan de orde als de behoefte hiertoe is aangetoond. Het is gewenst in het bestemmingsplan ontwikkeling voor glastuinbouw mogelijk te maken via een wijzigingsbevoegdheid. Zolang de behoefte aan nieuwe glastuinbouw niet is aangetoond blijven de gronden gereserveerd. Dit betekent dat er in deze gebieden geen ontwikkelingen mogen plaatsvinden die een eventueel toekomstige transformatie naar glastuinbouw belemmeren, tenzij het een ontwikkeling betreft die past binnen het huidige agrarische grondgebruik.

De geplande glastuinbouwgebieden Nieuw Amstel Oost 2 en 3 zijn de eerste decennia waarschijnlijk niet nodig. Deze gebieden zijn daarom niet meer opgenomen binnen de begrenzing van het glastuinbouwgebied, zoals dat begrensd is in de Verordening ruimte. Dit neemt niet weg dat het ook voor deze gebieden wenselijk is deze voor de lange termijn beschikbaar te houden voor transformatie naar glastuinbouw mocht daar op termijn behoefte aan ontstaan. Dit kan door deze gronden op een vergelijkbare manier te beschermen als Nieuw Amstel Oost 1. Omdat het gaat om een lange termijn reservering, zou regeling via de Verordening ruimte 2014 in dit geval te belastend zijn. Daarom is gekozen voor een juridisch lichtere, maar inhoudelijk vergelijkbare, tekst hierover in het Programma ruimte. Deze tekst geeft aan dat er geen ontwikkelingen mogen plaatsvinden die een eventuele toekomstige ontwikkeling als glastuinbouwgebied significant beperken, tenzij het een ontwikkeling betreft die past in het huidige agrarisch grondgebruik. Bij het beoordelen van bestemmingsplannen voor deze gebieden zien Gedeputeerde Staten hierop toe. Het opnemen van een wijzigingsbevoegdheid in het bestemmingsplan is niet nodig, nu ontwikkeling voor glastuinbouw de eerste decennia waarschijnlijk niet aan de orde is.

De maatwerkgebieden in Nieuwkoop blijven een functie vervullen voor de greenport. Hoewel het gaat om verouderde gebieden, is er toch ook nog een aantal moderne bedrijven gevestigd. In de Verordening ruimte 2014 zijn deze gebieden opgenomen als glastuinbouwgebied, met de nadere aanduiding ‘maatwerkgebied Greenport Aalsmeer’. Dit betekent dat aan blijvers de ruimte wordt geboden om hun glastuinbouwbedrijf voort te zetten en uit te breiden en dat aan stoppers een andere passende bestemming kan worden toegekend. Belangrijk is dat de sector zelf met initiatieven komt, die onderling en met de omgeving goed zijn afgestemd. In overleg met andere partijen wordt verkend welke ontwikkelingskansen er zijn voor andere functies (agrarisch, wonen, recreatie, natuur, zorg, anders). De uitvoeringsagenda Greenport Aalsmeer zal een voorzet geven.

De belangrijkste opgaven voor de Greenport Aalsmeer zijn de modernisering en indien nodig herstructurering van het teeltareaal van de toekomstbestendige glastuinbouwgebieden, het realiseren van duurzaamheidsvoorzieningen, en de sanering en transformatie van verouderd glasareaal in niet toekomstbestendige glastuinbouwgebieden. Ten behoeve van de uitvoering van deze opgaven van de Ruimtelijke Visie Greenport Aalsmeer wordt een uitvoeringsagenda en -strategie opgesteld. In de uitvoeringsagenda zullen de benodigde projecten en het benodigde instrumentarium worden geformuleerd en uitgewerkt.

Greenport Boskoop

Herstructureren greenport Boskoop

Operationeel doel	Herstructureren van de greenport Boskoop
Realisatiemix	Verordening ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Afspraken over herstructurering met betrokken partijen

De grondgebonden boom- en sierteelt in Boskoop heeft een kleinschalig type veenlandschap opgeleverd, dat uniek is in Zuid-Holland. Het aandeel van de pot- en containerteelt (PCT), die niet grondgebonden is, neemt toe. Deze teelt krijgt, in combinatie met de kennis- en handelsfunctie, ruimte voor concentratie in de droogmakerij in en rond het PCT-terrein. Daardoor kan in het veengebied meer ruimte ontstaan voor hoogwaardige en duurzame opengrondteelt in een aantrekkelijke omgeving. Er is ruimte voor kleinschalig glas in combinatie met deze opengrondteelt. Deze ontwikkeling en een efficiëntere zoetwatervoorziening maken herstructurering noodzakelijk.

Door deze ontwikkelingen zal ook de energievraag in de toekomst substantieel toenemen. Daarom bestaan in de gemeente Alphen aan den Rijn verschillende plannen voor het plaatsen van windmolens. Op dit moment is ruimtelijke inpassing op grond van vigerend ruimtelijk beleid niet mogelijk. Gelet echter op de te verwachten ontwikkelingen in de Greenport, zoals extra kassen en meer mobiliteit, zal in de nabije toekomst meer energie nodig zijn. Alle betrokken partijen in het gebied willen dit duurzaam invullen. Dit zou kunnen met zonnepanelen en windmolens. Een nadere verkenning van de mogelijkheden hiertoe met de gebiedspartijen zou op korte termijn kunnen worden opgestart. In de greenport nieuwe stijl (greenport 3.0) zullen de hiervoor genoemde ontwikkelingen worden ingepast op een wijze die volledig recht doet aan een greenport nieuwe stijl en in evenwicht zijn met de omgeving.

De ruimte voor niet-grondgebonden pot- en containerteelt op het PCT-terrein, naast de grondgebonden boom- en sierteelt, is opgenomen in de Verordening ruimte. Kassen bij volwaardige grondgebonden boom- en sierteeltbedrijven zijn toegestaan tot een derde deel van het bedrijfsoppervlak. Bij volwaardige boom- en sierteeltbedrijven binnen het PCT-terrein gelden ruimere bebouwingsmogelijkheden voor kassen, namelijk tot de helft van het beteelbare oppervlak per bedrijf. Op het PCT-terrein kan in beperkte mate ook ruimte worden geboden aan bedrijven en andere functies indien die een directe binding hebben met de boom- en sierteelt en een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de greenport.

Ontsluiting greenport Boskoop

Operationeel doel	De ontsluiting van greenport Boskoop verbeteren
Realisatiemix	Programma mobiliteit

De provincie vindt een betere ontsluiting van de greenport Boskoop wenselijk. De aanleg van de westelijke randweg en een keuze voor een noordelijke ontsluitingsvariant in Boskoop zijn daarbij belangrijk.

Greenport Duin- en Bollenstreek

Herinrichting greenport Duin- en Bollenstreek

Operationeel doel	Herstructurering Duin en Bollenstreek
Realisatiemix	Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM)

De Greenport Duin- en Bollenstreek heeft een groot economisch belang voor Zuid-Holland. Het is een sterk cluster van productie, handel en kennis dat wereldwijd nieuwe groeimarkten aanboort en daarnaast verbindingen legt met de nabij gesitueerde clusters Life Sciences en Space. Om te werken

aan een goed investeringsklimaat voor een duurzame en vitale greenport, hebben de gezamenlijke gemeenten de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) opgericht. Deze geeft uitvoering aan herstructurering en revitalisering in het gebied.

Voor de Duin- en Bollenstreek is het beleid gericht op verdere ontwikkeling tot een vitale, economisch concurrerende en duurzame greenport, met aanzienlijke verbetering van de landschappelijke kwaliteit. Nauw verweven met het economisch belang van de greenport, is het economisch belang van de regio als toeristische trekker en belangrijk landschappelijk en cultureel erfgoed, met de Keukenhof als exponent. Voor beide economische pijlers is behoud van het bollenareaal van belang. In de Bollenstreek is een herinrichtingsopgave aan de orde, waarin verbetering van de productie-omstandigheden gepaard gaat met aanzienlijke verbetering van de landschappelijke kwaliteit. Hiervoor is een verdergaande schaalvergroting van grondgebonden bollenteeltbedrijven nodig in combinatie met de sanering van vrijkomende bebouwing. Ook wordt op bescheiden schaal een verdere concentratie en herstructurering van bollengerelateerde glastuinbouw en bedrijvigheid nagestreefd. Van belang is dat deze locaties zo goed mogelijk aansluiten op het logistiek netwerk van greenports en mainport. Een ander onderdeel van de herstructurering is de opgave om de zelfvoorziening voor zoetwater te vergroten.

In de Intergemeentelijke Structuurvisie van de gemeenten voor de Greenport Duin- en Bollenstreek (ISG) zijn deze doelstellingen ook neergelegd. Het werkingsgebied van de GOM is in de ISG gedefinieerd. Vertaald naar de terminologie van de Visie ruimte en mobiliteit gaat het om het gebied buiten bestaand stads- en dorpsgebied en buiten de uitleglocaties voor woningbouw zoals opgenomen in de door Gedeputeerde Staten aanvaarde actuele regionale woonvisie, alsmede de woningbouwlocaties die groter zijn dan 3 ha, zoals opgenomen in dit programma.

Binnen het werkingsgebied van de GOM geeft de ISG invulling aan het handelingskader ruimtelijke kwaliteit, zoals opgenomen in visie, programma en verordening. De samenwerkende gemeenten hebben onder meer afgesproken dat binnen het werkingsgebied geen andere woningen worden gebouwd dan ‘Greenportwoningen’ en ‘ruimte voor ruimte’-woningen. De provincie erkent deze afspraak. De GOM verstrekt bouwtitels voor de Greenportwoningen. De opbrengst hiervan wordt ingezet ten behoeve van de projecten uit het meerjarenprogramma van de GOM, waarmee onder meer de ruimtelijke kwaliteit wordt verbeterd. Ook zal er in het beleid ruimte zijn voor de realisering van z.g. clusterlocaties (kleiner en groter dan 3 ha) voor Greenportwoningen. Voorzover de locaties groter zijn dan 3 ha behoeven zij niet als zodanig in het Programma ruimte opgenomen te zijn.

De provincie maakt verdere afspraken met de zes gemeenten in de Bollenstreek in een apart daarvoor opgesteld Afsprakenkader. Hoofdpunten daarin zijn:

- Provincie Zuid-Holland en de zes Bollengemeenten spreken gezamenlijke ambities uit voor belangrijke hoofdzaken voor ruimtelijke ontwikkeling tot 2030 tot een vitale Greenport Duin- en Bollenstreek. Daarbij wordt aangegeven dat VRM en ISG op elkaar aansluiten en dat het Afsprakenkader de gezamenlijke ambities bevestigd.
- Het buitengebied van de Duin- en Bollenstreek is aangegeven op kaart als contramal van BSD en alle uitleglocaties (ook kleiner dan 3 ha) binnen de voormalige rode contour.
- In het buitengebied geldt de herstructureringsopgave voor de Duin- en Bollenstreek. Financiële afdracht of tegenprestatie ruimtelijke kwaliteit kan slechts in drie vormen: het kopen van een bouwtitel voor een Greenportwoning van de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM), het slopen van oude, bestaande bedrijfsbebouwing of kassen conform de Regeling Intergemeentelijk Compensatiefonds 'ruimte voor ruimte en lintbebouwing, waarvan de uitvoering bij volmacht is opgedragen aan de GOM, en de bollengrondcompensatieregeling.

Ondersteunend glas bollenbedrijven

Operationeel doel	Voldoende ruimte voor ondersteunend glas bij opschaling bollenbedrijven
Realisatiemix	Verordening ruimte Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM)

In de Verordening ruimte is opgenomen dat op volwaardige bollenbedrijven ten hoogste 3000 m² ondersteunend glas is toegestaan. De regeling ‘glas voor glas’ maakt het onder voorwaarden mogelijk een groter oppervlak aan kassen te realiseren, mits daar sanering van kassen elders binnen het bollenteeltgebied tegenover staat.

Voor bestaande gemengde bollenteelt- en glastuinbouwbedrijven en stekbedrijven, die in de huidige situatie al beschikken over meer dan 3.000 m² glas, is in de verordening opgenomen dat ten hoogste 6.000 m² glas is toegestaan.

Compensatie bollengrond

Operationeel doel	Handhaven van het teeltareaal bollengrond door het compenseren van bollengrond wanneer grond onttrokken wordt voor andere ontwikkelingen
Realisatiemix	Verordening ruimte GOM

De provincie streeft ernaar om minimaal 2625 hectare eerste klas bollengrond te handhaven. Nieuwe ontwikkelingen of functies in het bollenteeltgebied die ten koste gaan van het areaal bollengrond, moeten worden gecompenseerd. Dit is vastgelegd in de Verordening ruimte. Hierin is tevens opgenomen dat daartoe een financiële afdracht plaatsvindt aan de GOM.

Bescherming graslanden Bollenstreek

Operationeel doel	Bescherming bieden aan de graslanden in de Bollenstreek
Realisatiemix	Verordening ruimte Kwaliteitskaart

De waardevolle graslanden in de Duin- en Bollenstreek vragen om toegespitste vormen van bescherming en ontwikkeling. Ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden zijn mogelijk, maar met inachtneming van de specifieke waarden naast de generieke bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit. Dit omdat deze graslanden een functie vervullen als weidevogelgebied en vanwege de openheid van het landschap. De graslanden zijn in de Verordening ruimte (regeling ruimtelijke kwaliteit) aangeduid als ‘beschermingscategorie 1’.

Glas buiten de greenports

Handhaven duurzaam glas

Operationeel doel	Handhaven (overige) duurzame glaslocaties
Realisatiemix	Verordening ruimte Gebiedsprofielen Subsidie

Naast de vier greenports is er een aantal andere locaties met duurzaam glas. Hier is glas gevestigd dat ook in de toekomst tot het teeltareaal blijft behoren. Voorbeelden zijn locaties in Rijnsburg, Voorne en de recent aangewezen locaties in de Hoeksche Waard en op Goeree-Overflakkee. Deze locaties behouden in de Verordening ruimte de aanduiding duurzaam glastuinbouwgebied.

Verbeteren kwaliteit door saneren verspreid glas

Operationeel doel	Door sanering van verspreide glastuinbouw de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied verbeteren
Realisatiemix	Visie ruimte en mobiliteit: Kwaliteitskaart Gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit Subsidie sanering glastuinbouw

Binnen Zuid-Holland ligt ook een aantal verspreid gelegen glasbedrijven met een beperkte economische waarde, gelegen op locaties die minder wenselijk worden geacht. Deze locaties komen in aanmerking voor sanering en kunnen in principe niet worden uitgebreid. De provincie heeft een faciliterende en stimulerende rol in deze nog te realiseren sanering van 150 hectare verspreid liggende kassen. Zij kan de sanering faciliteren met instrumenten uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en stimuleren door subsidie. De inzet verschilt per gebied. Leidend is de te realiseren verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Het bereiken van de doelstelling hangt vooral af van de mate waarin de gemeenten zelf actie ondernemen en de bereidheid van ondernemers om te saneren. Saneringen die leiden tot verplaatsing van bedrijven, dragen bij aan de concentratie van glastuinbouwbedrijven, waarbij ook duurzaamheidsvoordelen zijn te behalen. Sanering vindt ook plaats via de glas-voor-glasregeling.

2.5 Luchthavens

2.5.1 Rotterdam The Hague Airport

Operationeel doel	Versterken van het zakelijk profiel van de luchthaven. In 2010 vliegt minimaal 50% van de passagiers naar een zakelijke bestemming.
Realisatiemix	Via Bestuurlijke Regiegroep Rotterdam The Hague Airport organiseren van de regionale inbreng rondom ontwikkelingen inzake de luchthaven

Tot 1 mei 2013 functioneerde Rotterdam The Hague Airport (RTHA) op basis van een Aanwijzingsbesluit op grond van de Luchtvaartwet. Met de inwerkingtreding van de wet Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens (RBML) op 1 november 2009 is een nieuw stelsel van bepalingen voor luchthavens, met uitzondering van Schiphol, in werking getreden. Op 1 mei 2013 is het aanwijzingsbesluit van RTHA vervangen door een omzettingsregeling op grond van deze RBML. Vanaf dat moment is het nieuwe stelsel voor burgerluchthavens, zoals dat is opgenomen in hoofdstuk 8 van de Wet Luchtvaart voor RTHA van kracht. Deze omzettingsregeling dient per 1 januari 2018 vervangen te zijn door een geheel nieuw en volledig luchthavenbesluit op basis van de Wet Luchtvaart zoals voorgeschreven in de RBML.

De luchthaven levert een belangrijke directe en indirecte bijdrage aan de economische ontwikkeling van de provincie. Om deze positie te behouden en te versterken heeft de luchthaven aangegeven te willen groeien. Omdat de vraag naar vervoer via Rotterdam The Hague Airport (RTHA) is toegenomen en de grens van de vergunde milieucapaciteit in de omzettingsregeling bereikt is, heeft de luchthaven de behoefte om in het toekomstige luchthavenbesluit meer ruimte te realiseren voor de commerciële en maatschappelijk relevante c.q. spoedeisende luchtvaart, zoals trauma- en politiehelikopters. Ten behoeve hiervan heeft de luchthaven onderzoek laten doen naar de effecten van diverse groeiscenario's, zowel als het gaat om de economische effecten als de effecten op de kwaliteit van de leefomgeving. De luchthaven is voornemens eind 2016 een aanvraag in te dienen voor een luchthavenbesluit voor één van de groeiscenario's zodat dit besluit uiterlijk 31 december 2017 wordt vastgesteld.

De toekomstige ontwikkeling van de luchthaven is afhankelijk van het draagvlak in de regio. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu is het bevoegd gezag over Rotterdam The Hague Airport aangezien het een luchthaven van nationale betekenis is. Bij de vaststelling van het luchthavenbesluit wordt door het Rijk een integrale afweging gemaakt of de negatieve effecten voldoende gemitigeerd worden dan wel opwegen tegen de maatschappelijke baten. Hoewel de provincie geen wettelijke bevoegdheid heeft bij de vaststelling van het luchthavenbesluit, wordt bestuurlijk draagvlak bij de provincie en gemeenten in het beperkingengebied van de luchthaven als voorwaarde gesteld door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De provincie heeft in dit proces een belangrijke rol; zij is namelijk door de staatssecretaris verzocht te toetsen of er draagvlak is voor (één van de) groeiscenario's van de luchthaven.

Bij een standpuntbepaling over het draagvlak hecht de provincie aan een brede consultatie van belanghebbenden. Tevens wordt een zorgvuldige afweging gemaakt tussen het regionaal economisch belang en maatschappelijke baten en lasten. Ter ondersteuning van de besluitvorming zal de provincie een onafhankelijke studie laten uitvoeren naar de economische toegevoegde waarde van RTHA voor de gemeenten, metropoolregio en provincie, aanvullend op de maatschappelijke kosten en baten analyse welke is uitgevoerd in opdracht van de luchthaven.

Ten aanzien van de geluidhinderproblematiek is samen met de betrokken gemeenten het bestaande uitvoeringsplan Maatregelen Geluidhinder Rotterdam The Hague Airport geactualiseerd. Hierbij zijn de voorstellen nader uitgewerkt in samenspraak met belanghebbenden en is een inschatting gemaakt van haalbaarheid, effectiviteit en kosten. De provincie zal op basis van de uitkomsten een standpunt innemen over de uit te voeren voorstellen. Tevens zal de middels een jaarwerkplan uitvoering gegeven worden aan de betreffende voorstellen.

Concrete acties
- Toetsen van draagvlak voor (één van de) door de luchthaven voorgestelde groeiscenario's RTHA.
- Aanvullend onderzoek naar de regionale maatschappelijke baten en lasten van de groeiscenario's van RTHA.
- Besluitvorming over de uitvoering van voorstellen uit het uitvoeringsplan Maatregelen Geluidhinder Rotterdam The Hague Airport en het opstellen van een jaarwerkplan ten aanzien van de betreffende voorstellen (2e kwartaal 2016).

2.5.2 Schiphol

Operationeel doel	In 2020 heeft Schiphol haar groeipotentieel optimaal kunnen benutten tot een maximum van 500.000 vliegbewegingen per jaar. De toename van hinder is zo veel mogelijk tegengegaan of gecompenseerd. Binnen de geluidcontouren rondom Schiphol wordt terughoudend omgegaan met nieuwe woningbouw, echter binnen de regels moet kleinschalige woningbouw mogelijk zijn, indien dit de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid ten goede komt.
Realisatiemix	De provincie neemt actief (bestuurlijk en ambtelijk) deel aan het overleg rondom Schiphol en borgt daarin de Zuid-Hollandse belangen met betrekking tot ruimtelijk-economische ontwikkeling en hinderbeperking.

De provincie hecht waarde aan de luchthaven Schiphol als belangrijke motor voor de economie in de Randstad.

Tegelijkertijd vindt de provincie het van belang dat de toename van de hinder zoveel mogelijk wordt gecompenseerd. Hiervoor is een uitgebreid pakket aan hinder beperkende maatregelen vastgesteld. De

afspraken rondom de groei van Schiphol zijn vastgelegd in het Aldersakkoord 2008 en Aldersadvies 2013. De provincie is betrokken partij bij de totstandkoming en uitvoering van deze afspraken en is dus actief betrokken bij de ontwikkeling van de luchthaven en de aanvliegroutes. Daarnaast draagt de provincie waar nodig en mogelijk bij aan de landzijdige ontsluiting van de luchthaven.

Woningbouwmogelijkheden binnen 20 Ke –contour
De 20 Ke-contour is een planologische contour bedoeld om terughoudendheid te betrachten wat betreft woningbouw buiten bestaand stads- en dorpsgebied. Deze terughoudendheid is enerzijds ingegeven vanuit het oogpunt van de bescherming van mensen tegen vliegtuiggeluid, en anderzijds om voldoende ruimte te laten voor (toekomstige) ontwikkelingen (zoals veranderingen in aanvliegroutes) van de mainport Schiphol.

Op dit moment wordt het Luchthavenindelingbesluit van Schiphol herzien. In dit proces loopt een discussie welke overheidslaag verantwoordelijk is voor het beperkingenregime binnen de 20 Ke-geluidcontour. Het beperkingenregime gaat over de woningbouwmogelijkheden binnen deze geluidscontour. Tot op heden is het Rijk verantwoordelijk voor de ruimtelijke regels binnen de 20 Ke-geluidscontour. Deze regels staan in het Luchthavenindelingbesluit (LiB) dat het Rijk momenteel wijzigt. Na de eerdere decentralisatie van de verstedelijkingsopgave naar provincies en gemeenten is de volgende stap dat de afweging tussen de woningbouwopgave en de geluidhinder binnen de 20 Ke-contour een verantwoordelijkheid van de provincie wordt. Vooruitlopend op de definitieve LiB is het nodig dat de provincie een beperkingenregime van de 20 Ke-geluidscontour opstelt en in de Verordening Ruimte opneemt.

Concrete acties

- Betrokkenheid bij ontwikkeling Schiphol.
- Waar nodig meewerken aan verbetering landzijdige ontsluiting.
- Op basis van het huidige gebruik van de luchthaven zal baanpreferent vliegen ertoe leiden dat Schiphol maximaal kan groeien naar 500.000 vliegbewegingen.

2.5.3 Kleine en recreatieve luchtvaart

Operationeel doel	Zuid-Holland biedt in beginsel ruimte aan kleine en recreatieve luchtvaart maar gaat terughoudend om met nieuwe initiatieven voor commerciële en bedrijfsgebonden luchtvaart. Initiatieven op het gebied van luchtvaart met een maatschappelijk belang worden ondersteund. Bij de beoordeling wordt een integrale afweging gemaakt van het effect op natuur, beschermde diersoorten, geluid en economie.
Realisatiemix	De provincie heeft de bevoegdheid voor het aanwijzen van kleine regionale luchthavens en burgerluchthavens van regionale betekenis.

Voor de uitvoering van het beleid ten aanzien van kleine en recreatieve luchtvaart vormt de Wet Luchtvaart het kader. Sinds 2009 is de provincie het bevoegd gezag voor het verlenen van luchthavenbesluiten of –regelingen voor kleine regionale luchthavens, de burgerluchthavens van regionale betekenis. Dit is vastgelegd in de Regelgeving burgerluchthavens en militaire luchthavens (RBML). De eisen voor de inrichting van een luchtvaartterrein of luchthaven (vastgelegd in de Regeling veilig gebruik luchthavens en andere terreinen) en het luchtzijdig gebruik vallen onder de

bevoegdheid van het Rijk. De bevoegdheid van de provincie reikt tot het landzijdige gebruik van luchthavens of terreinen voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik en de inpassing in de omgeving.

De provincie heeft binnen deze kaders de bevoegdheid om voor luchthaventerreinen luchthavenbesluiten of luchthavenregelingen vast te stellen. De provinciale luchthavenverordening is de basis voor het toezicht op en de handhaving van de vigerende regelingen en besluiten. Gelet op het diverse karakter van de genoemde vormen van luchtvaart gaat de provincie bij de beoordeling uit van maatwerk en zal per initiatief een nadere afweging worden gemaakt met behulp van de beleidskaders uit het Programma Ruimte. Daarnaast vindt toetsing plaats aan de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en Faunawet, de Wet natuur (inzake luchtkwaliteit), de nieuwe Wet Natuurbescherming en Wet ruimtelijke ordening. Tevens vindt een brede belangenafweging plaats van de initiatiefnemer, gemeenten en andere partijen. De provincie maakt in haar beleid onderscheid tussen recreatieve luchtvaart, helikopterluchthavens en onbemande luchtvaart. De volgende paragrafen bieden een beoordelingskader voor deze categorieën.

Daarnaast is de provincie bevoegd ontheffing te verlenen van het verbod om met een luchtvaartuig op te stijgen dan wel te landen anders dan van een luchthaven, de zogenoemde ontheffing voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik (tug-ontheffing). Bij de beoordeling wordt de Beleidsregel landen en opstijgen anders dan van luchthavens Zuid-Holland 2013 toegepast, welke eind 2016 wordt geactualiseerd.

De afweging voor wat betreft natuur en beschermde diersoorten vindt nu bij separate besluitvorming plaats in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 , de Flora- en Faunawet, en per 1 januari in het kader van de nieuwe Wet Natuurbescherming (die de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en Faunawet vervangt).

Concrete acties

- Evalueren en aanpassen Beleidsregel Landen en Opstijgen op terreinen anders dan luchtvaartterreinen ten behoeve van onbemande luchtvaartuigen.

Recreatieve luchtvaart

De recreatieve luchtvaart in Zuid-Holland staat onder druk. Diverse ruimteclaims (als gevolg van verstedelijking en natuurontwikkeling) maken dat locaties verdwenen zijn. Tegelijkertijd is de mogelijkheid om op recreatieve basis te kunnen vliegen een waardevolle toevoeging aan het recreatieve aanbod in Zuid-Holland. Daarom is het van belang dat, indien de provincie een ruimtelijk besluit neemt dat er toe leidt dat een bepaalde vorm van recreatieve luchtvaart moet verdwijnen, er gelijktijdig een besluit wordt genomen over de toekomst van de gebruikers.

Voor geluidsarme gemotoriseerde luchtvaart, zoals het vliegen met Micro Light Aircraft (MLA) motorzwevers (TMG) en ongemotoriseerde luchtvaart, wordt in principe ruimte geboden, mits voldaan wordt aan de vigerende regelgeving. De provincie staat echter geen nieuwe luchthavens toe voor gemotoriseerd vliegen met eenmotorige vliegtuigen (SEP). Deze vorm van luchtsport wordt alleen toegelaten op Rotterdam The Hague Airport.

Schermvliegen, ballonvaren, paramotorvliegen en zeilvliegen zijn overigens vrijgesteld van de verplichting te starten van een terrein met een luchthavenregeling. Toestemming van Provinciale Staten is dus niet benodigd. Wel geldt de bepaling dat de burgemeester van de gemeente waar de luchthaven is gelegen, in verband met de openbare orde en veiligheid, een verklaring van geen bezwaar af dient te geven.

Helikopterluchthavens

Helikopterluchthavens kunnen, afhankelijk van het type helikopterluchthaven, in een maatschappelijke en/ of economische behoefte van de samenleving voorzien en leveren mogelijk een bijdrage aan het vestigingsklimaat van ondernemingen. De provincie gaat echter terughoudend om met nieuwe helikopterhavens. Bij de beoordeling wordt een afweging gemaakt tussen het maatschappelijk en individueel belang van de helikopterluchthaven enerzijds en het effect op de leefomgeving. De provincie definieert hierbij de volgende categorieën:

- Maatschappelijke helikopterhavens (ten behoeve van o.a. trauma- en politiehelikopters
- Bedrijfsgebonden helikopterluchthavens
- Commerciële helikopterluchthavens
- Persoonsgebonden helikopterluchthavens

Aan nieuwe helikopterluchthavens ten behoeve van maatschappelijke vluchten dient ruimte te worden geboden indien dit voorziet in een maatschappelijke behoefte. Bedrijfsgebonden helihavens, die ter ondersteuning dienen bij de algemene bedrijfsvoering, zijn inpasbaar binnen de provincie mits deze voldoen aan de vigerende regelgeving en beleidskaders. De provincie gaat echter terughoudend om met de vaststelling van luchthavenbesluiten en –regelingen voor commerciële helikopterluchthavens. Deze zijn alleen inpasbaar mits deze voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving en deze een aantoonbaar toegevoegde economische waarde hebben voor de gemeente(n) waar binnen de helikopterluchthaven gelegen is. De afweging over commerciële helikopterluchthavens zal mede plaatsvinden op basis van een maatschappelijke kosten en baten analyse. Aan persoonsgebonden helikopterluchthavens wordt in principe geen ruimte geboden tenzij er draagvlak bestaat in de directe omgeving.

Binnen 500 meter van aaneengesloten woningen of andere geluidgevoelige bestemmingen worden nieuwe luchthavens voor gemotoriseerde luchtvaart niet toegestaan. Uitgezonderd zijn luchthavens met een maatschappelijke functie en bedrijfsgebonden helikopterluchthavens gevestigd op een locatie aangewezen als bedrijventerrein.

Onbemande luchtvaartuigen

Er is in toenemende mate sprake van het gebruik van onbemande luchtvaartuigen. Dit betreft zowel het recreatief gebruik van modelluchtvaartuigen en de toepassing van op afstand bestuurde luchtvaartuigen met een professioneel dan wel commercieel karakter. Voor professioneel gebruik worden deze vooral ingezet ten behoeve van:

- Inspectie- en opsporingsactiviteiten (infrastructuur, recherche, etc.)
- Bescherming van de openbare orde en veiligheid (bijvoorbeeld bij grote evenementen en calamiteiten).
- Mediadoeleinden (verslaglegging grote evenementen, reclamemateriaal)

Beide categorieën zijn tot 25 kg vrijgesteld van de verplichting op te stijgen van of te landen op een aangewezen luchthaven.

Momenteel is Europese wetgeving in voorbereiding voor onbemande luchtvaartuigen, waarbij naar verwachting onderscheid gemaakt wordt tussen speelgoed (<1 kg), zeer lichte onbemande luchtvaartuigen (<4 kg) kleine onbemande luchtvaartuigen tot 25 kg.

3 Kwaliteit van landschap, groen en erfgoed

3.1 Inleiding

Een aantrekkelijke groene ruimte is een voorwaarde voor een duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat. De groene ruimte kent kwaliteiten die onderscheidend en uniek zijn vanwege de typisch Zuid-Hollandse combinatie van kustlandschap, veenlandschap en rivierdeltalandschap. De provincie kent een aantal topkwaliteiten die bijdragen aan het behoud van de biodiversiteit en het cultureel erfgoed. Instandhouding en versterking van deze topkwaliteiten is van groot belang. Versterking van de recreatieve kwaliteit in de provincie is eveneens een belangrijke opgave, vooral in en om de stad.

Om de kwaliteit van het landschap, groen en erfgoed te versterken, heeft de provincie onderstaande strategische doelen geformuleerd:

Strategische doelen

- *Instandhouding en zo mogelijk versterking van de ruimtelijke kwaliteit van Zuid-Holland, zodat voor de huidige en toekomstige generaties het onderscheidend karakter van de drie Deltalandschappen herkenbaar en beleefbaar blijft.*
- *Ruimte voor duurzame landbouw en andere passende economische activiteiten in het landelijk gebied, afgestemd op condities vanuit bodem, water, natuur en vanuit gebiedskwaliteiten.*
- *Behoud, herstel en verhoging van de biodiversiteit als intrinsieke waarde van de groene ruimte, zo mogelijk gekoppeld aan andere maatschappelijke doelen.*
- *Instandhouding en versterking van het cultureel erfgoed, vanwege de historische waarde en de betekenis voor de identiteit, variëteit en beleving van de Zuid-Hollandse landschappen en kernen.*
- *Behoud en ontwikkeling van een groenblauwe structuur, die de samenhang tussen stad en land versterkt en de recreatieve gebruiks- en belevingswaarde in en nabij de stad verbetert.*

Beleid en uitvoering groen en cultureel erfgoed
De doelstellingen en prioriteiten van het provinciale groenbeleid zijn opgenomen in de Beleidsvisie Groen. Aanvullend op deze beleidsvisie stelt de provincie jaarlijks een actualisatie van het Uitvoeringsprogramma Groen op. In het programma staan de projecten waaraan de provincie samen met gebiedspartners (grotendeels via cofinanciering) werkt om de groene beleidsdoelen te realiseren, waarbij veelal ook doelen voor water en cultuurhistorie worden meegenomen. Het programma biedt ruimte voor het verkennen van nieuwe projecten en nieuwe realisatie- en beheermethoden via pilots. De ruimtelijk relevante ontwikkelingen zijn opgenomen in dit Programma ruimte. Voor de uitvoering wordt in de realisatiemix verwezen naar het Uitvoeringsprogramma Groen.

Voor het cultuurbeleid heeft de provincie haar doelstellingen en prioriteiten vastgelegd in de beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013-2016. Aanvullend op deze beleidsvisie wordt jaarlijks een Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen opgesteld. Een erfgoedlijn is een geografische structuur die meerdere monumentale stippen verbindt tot een streep of lijn op de kaart. De erfgoedlijnen zijn ensembles van erfgoed, landschap en water die kwaliteit verschaffen aan de ruimte en beschikken over groot recreatief en toeristisch potentieel. In het programma staan projecten voor zeven erfgoedlijnen (Limes, Oude Hollandse Waterlinie, Landgoederenzone, Trekvaarten, Atlantikwall, Waterdriehoek en Goeree-Overflakkee), waaraan de provincie samen met gebiedspartners (grotendeels via cofinanciering) werkt om doelstellingen te realiseren op het gebied van beschermen, benutten en beleven. Daarbij zijn veelal ook doelen voor groen en water meegenomen.
De ruimtelijk relevante ontwikkelingen zijn opgenomen in dit Programma ruimte. Voor de uitvoering wordt in de realisatiemix verwezen naar het Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen.

3.2 De groene ruimte

3.2.1 De drie Deltalandschappen

Het veenlandschap van het Groene Hart

Operationeel doel	Versterken en behouden van het veenweidelandschap in het Groene Hart
Realisatiemix	Veenweideconvenant Gouwe Wiericke Veenweidepact Krimpenerwaard Programma en Kernprojecten Stuurgroep Groene Hart Uitvoeringsprogramma Groen Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Oude Hollandse Waterlinie)

In het veenlandschap kiest de provincie voor behoud en versterking van het waterrijke en open karakter en de kenmerkende afwisseling van veenweidelandschap, rivieren, boezems, plassen en droogmakerijen.
Het Hollands Plassengebied kan zich verder ontwikkelen tot een toeristisch aantrekkelijk watersportgebied, passend ingebed in de waardevolle cultuur- en natuurlandschappen.
In het veenweidelandschap van de Krimpenerwaard ligt de opgave vooral in een goede integratie van landbouw, natuur, landschappelijke kwaliteit en waterbeheersing, mogelijk in combinatie met de dijkversterkingsopgave. In de Alblasserwaard Vijfheerenlanden staat behoud en ontwikkeling van de landbouw centraal, in combinatie met de ontwikkeling van goede stad-landovergangen en versterking van de recreatieve kwaliteit onder meer door de totstandkoming van het regiopark Merwedezone. Ook hier speelt een dijkversterkingsopgave.
Het gebied tussen de Oude Rijn en de Hollandsche IJssel kent een grote verscheidenheid aan kwaliteiten. Een belangrijke opgave is de verbetering van de overgangen tussen stad en land en versterking van de recreatieve kwaliteit. Ook hier ligt een integratie opgave rond landbouw, natuur en waterbeheersing. In Groene Hart verband zet de provincie de samenwerking met de provincies Utrecht en Noord-Holland voort, zoals het Veenweide-Innovatiecentrum en het programme Waterrecreatie Groene Hart. De Stuurgroep Groene Hart is uitgebreid met waterschappen en gemeenten. De overheden werken gezamenlijk in een 10-tal kernprojecten aan een mooi en vitaal Groene Hart. Dit programma omvat uitvoeringsmaatregelen en (beleids)onderzoeksprojecten 2014-2016.

Het Zuid-Hollandse rivierdeltalandschap

Operationeel doel	De instandhouding en de voltooiing van Deltanatuur, het bieden van ontwikkel- en vergroeningsmogelijkheden voor de grondgebonden landbouw en gerichte ontwikkeling van recreatie en toerisme, gekoppeld aan de kust en het waternetwerk van zeearmen en rivieren
Realisatiemix	IRP Goeree-Overflakkee Uitvoeringsprogramma Groen Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Goeree)

In de Zuid-Hollandse delta zijn de wateropgaven en de opgaven voor de eilanden nauw met elkaar verweven.
Op Voorne-Putten richt de opgave zich op versterking van de toeristische- en ecologische kwaliteiten, met een accent op de kustzone, op verbetering van de overgangen tussen stad en land en op versterking van de recreatieve kwaliteit. De kansen voor de landbouw staan in dit perspectief centraal en liggen vooral in verbreding. In de Hoeksche Waard staat behoud en ontwikkeling van de landbouw centraal in combinatie met de versterking van de recreatieve en landschappelijke kwaliteit. Dat geldt ook voor Goeree-Overflakkee, waar bovendien opgaven liggen in versterking van de toeristische kwaliteiten en de instandhouding van bijzondere cultuurhistorische en ecologische waarden. Voor alle drie is versterking van de overgangen tussen land en water een opgave. Daarbij gaat het om gebiedsgerichte verbetering van de samenhang in recreatieve, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten. Voor het Eiland van Dordrecht ligt de opgave in de voltooiing van Deltanatuur en recreatiegebied, in combinatie met de ontwikkeling van goede stad-landovergangen. Voor het Nationaal Park de Biesbosch staat actieve bescherming centraal, in combinatie met versterking van een toeristisch profiel dat past bij de specifieke natuurlijke kwaliteiten

Het Zuid-Hollandse kustlandschap

Operationeel doel	Versterking van de toeristische kwaliteiten, waaronder betere ontsluiting van het kustlandschap
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen (duinen) Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Atlantikwall) Strategische Agenda voor de Kust Suppletieprogramma voor de Kust Impulsprogramma Recreatie en Vrije Tijd

Veel meer dan de andere grote landschappen wordt het kustlandschap gekenmerkt door een afwisseling van stedelijkheid en landelijkheid. Instandhouding van de kwaliteiten van het duingebied is van groot belang, met het oog op biodiversiteit en kustveiligheid. Voor de gehele kustzone is gebiedsgerichte versterking van de toeristische kwaliteiten een centrale opgave. Verbetering van de bereikbaarheid van de kust is hier onderdeel van. Van belang is dat de diverse badplaatsen aan de Zuid-Hollandse kust een eigen, onderscheidend profiel ontwikkelen met bijbehorend aanbod (bijvoorbeeld een zeejachthaven) afgestemd op hun ligging en bereikbaarheid. Op de eilanden staat versterking van de kwaliteit centraal. De randen van de Maasvlakte bieden kansen voor specifieke en dynamische vormen van kustrecreatie. In het Westland ligt de opgave bij de verbetering van de overgangen van het glastuinbouwgebied naar de kustzone en een betere ontsluiting van de kust. In Duin, Horst en Weide ligt het accent op bescherming van de duinen en de landgoederenzone, in combinatie met drinkwaterwinning in de duinen.

3.2.2. Bebouwing in de groene ruimte

Vrijkomende bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied

Operationeel doel	Toelaten van niet agrarische functies in vrijkomende bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied
Realisatiemix	Verordening ruimte

Vrijkomende bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied kan een andere functie krijgen mits de milieugebruiksruimte van omliggende agrarische bedrijven in stand blijft en er geen bovenmatige verkeersaantrekkende werking van de nieuwe functie is. In de Verordening ruimte zijn voor het hergebruik van bestaande bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied aanvullende regels opgenomen. Het gaat daarbij onder andere om hergebruik van voormalige agrarische bedrijfsgebouwen.

Agrarische bebouwing

Operationeel doel	Agrarische bebouwing wordt geconcentreerd binnen het bouwperceel en mag in principe een maximale omvang hebben van 2 hectare
Realisatiemix	Verordening ruimte

De provincie wil nieuwe bebouwing in het landelijk gebied beperken om zo de openheid te handhaven. Daarom heeft de provincie in de Verordening ruimte opgenomen dat een agrarisch bouwkavel een maximale omvang mag hebben van 2 hectare. Indien nodig is extra ruimte voor verbreding van activiteiten (met bijvoorbeeld zorg, recreatie of duurzame energieopwekking door middel van biomassavergisting) met ten hoogste 0,5 ha mogelijk.

Gebleken is dat akkerbouwbedrijven omwille van een duurzame en efficiënte bedrijfsvoering soms behoefte hebben aan schaalvergroting. Voor deze bedrijven is er de mogelijkheid om een nabijgelegen bedrijf over te nemen en een aaneengesloten bouwperceel van meer dan 2 hectare te gebruiken. Het bouwperceel bedraagt in dit geval niet meer dan de omvang die de bouwpercelen van beide bedrijven in eerste instantie omvatten. Voorwaarde is dat het bouwperceel met de opstallen van het achtergelaten bedrijf worden gesaneerd. Voor de bedrijfswoning kan eventueel een uitzondering worden gemaakt als omzetting naar een burgerwoning ter plaatse past in het provinciale beleid voor ruimtelijke kwaliteit.

Agrarische bedrijven voor de intensieve veehouderij kunnen hun bestaande bouwkavel uitbreiden tot maximaal 2 hectare onder voorwaarde van certificering. De in artikel 2.2.2 van de Verordening ruimte bedoelde certificering wordt nader door Gedeputeerde Staten uitgewerkt.

Niet-agrarische bebouwing

Operationeel doel	Niet-agrarische bedrijvigheid moet zo veel mogelijk gevestigd worden op bedrijventerreinen
Realisatiemix	Verordening ruimte

Uitbreiding van een niet-agrarisch bedrijf of een agrarisch aanverwant bedrijf met meer dan 10% is alleen mogelijk als verplaatsing naar een bedrijventerrein geen reële mogelijkheid is. Het gaat daarbij zowel om de beschikbaarheid van ruimte op een bedrijventerrein, als om de praktische en financiële uitvoerbaarheid van verplaatsing van het gehele bedrijf.

Operationeel doel	Nieuwe recreatiewoningen zijn alleen mogelijk op verblijfsrecreatieparken
Realisatiemix	Handreiking ruimtelijke kwaliteit Verordening ruimte

Nieuwe recreatiewoningen zijn alleen toegestaan in bestaande of in nieuwe verblijfsrecreatieparken, teneinde permanente bewoning tegen te gaan.
Het beleid voor ruimtelijke kwaliteit is van toepassing. De uitbreiding van een bestaand verblijfsrecreatiepark zal veelal een vorm van ‘aanpassing’ zijn. De ontwikkeling van een nieuw verblijfsrecreatiepark zal veelal een vorm van ‘transformatie’ zijn. Een recreatiewoning wordt niet gezien als een stedelijke ontwikkeling.
Permanente bewoning van recreatiewoningen beschouwt de provincie als een onwenselijke ontwikkeling.

3.3 Vitale en aantrekkelijke agrarische cultuurlandschappen

Grondgebonden landbouw

Operationeel doel	Behouden van grondgebonden landbouw om openheid van het landschap te garanderen
Realisatiemix	Verordening ruimte Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie heeft een bescheiden rol in het landbouwbeleid. Zij kan faciliteren met haar instrumentarium uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro), zij kan innovatiemaatregelen stimuleren en veranderingen agenderen door te lobbyen bij het Rijk en de Europese Unie. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie stuurt in grote mate de vitaliteit van de sector. De inzet verschilt per gebied:

- topgebieden voor landbouw: verbeteren van de landbouwstructuur, planologische ruimte geven, vergroeningsmaatregelen stimuleren ter ondersteuning van de toplandbouw en daarmee de agrobiodiversiteit;
- rondom de stad: vergroten van de toegankelijkheid tot de lokale en regionale markt, vergroten van afzetmogelijkheden in de stad en de organisatie van de keten en het stimuleren van maatschappelijke diensten;
- gebieden met een opgave: innovatiemaatregelen veenweiden ontwikkelen ten behoeve van het afremmen van de bodemdaling en het stimuleren van maatschappelijke diensten;

In de Verordening ruimte is opgenomen dat er voldoende ruimte wordt geboden voor een vitale landbouw die waar mogelijk bijdraagt aan behoud en versterking van de landschappelijke kernkwaliteiten en de biodiversiteit. Het oprichten van agrarische bebouwing is dan ook alleen mogelijk indien deze noodzakelijk en doelmatig is voor de bedrijfsvoering van volwaardige agrarische bedrijven.

3.4 Behouden en vergroten van biodiversiteit

Biodiversiteit: het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natura2000-gebieden

Operationeel doel	Tegengaan van de achteruitgang van de biodiversiteit: realiseren en beheren van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en uitwerken van beheerplannen voor Natura2000-gebieden
Realisatiemix	Verordening ruimte Uitvoeringsprogramma Groen

In de Realisatiestrategie EHS heeft de provincie aangegeven hoe de opgave voor nieuwe natuur tot 2027 gerealiseerd wordt. Ze voldoet hiermee aan de internationale doelen voor Natura2000 en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het accent ligt op nieuwe natuur in de veenweiden en de delta. In de veenweiden worden naast natuurdoelen ook doelen voor water, recreatie en agrarische structuurversterking gerealiseerd. De opgave voor nieuwe natuur wordt in een aantal fases gerealiseerd. Uitgangspunt is dat de doelen en de middelen in balans zijn. De provincie heeft gebiedspartijen uitgenodigd om met een bod te komen hoe de natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. De begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), voorheen Ecologische Hoofdstructuur(EHS), is op 11 december 2013 door PS vastgesteld en opgenomen in de Visie ruimte en mobiliteit en de Verordening ruimte. Het NNN heeft geen betrekking op de zee. Dat is een verantwoordelijkheid van het Rijk.

In de Verordening ruimte is aangegeven dat er geen bestemmingen mogen worden gerealiseerd die de kenmerken en waarden significant beperken of die leiden tot vermindering van de oppervlakte of samenhang van gebieden die tot het NNN behoren, tenzij daarmee een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moeten mitigerende maatregelen de schade zo veel mogelijk beperken en moet de resterende schade gecompenseerd worden. Toestemming hiervoor wordt alleen verleend als er sprake is van bijzondere omstandigheden. Ook moet voldaan worden aan de overige voorwaarden voor een ontheffing van de Verordening ruimte.

De Europese Unie wil de achteruitgang van de biodiversiteit keren door een samenhangend netwerk van natuurgebieden op Europees niveau: Natura2000. Dit bestaat uit de gebieden die eerder al zijn aangewezen op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Zuid-Holland kent 23 Natura2000-gebieden, allen binnen het Natuurnetwerk Nederland. Het gaat om de grote natuurgebieden zoals de Nieuwkoopse Plassen, de duinen en de Deltawateren. Deze gebieden zijn niet alleen van groot belang voor behoud van de biodiversiteit, maar ook voor de groenbeleving.

Voor elk van de 23 gebieden wordt een Natura2000-beheerplan opgesteld, waarin bepaald wordt hoe de natuurdoelen gerealiseerd gaan worden. De provincie heeft een belangrijke rol bij het opstellen van deze beheerplannen. Maatregelen variëren van het verbeteren van de milieu- en watercondities tot het (her)inrichten van terreindelen en het aanpassen van het beheer en de zonering. Prioriteit gaat uit naar maatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De instandhoudingsdoelen zullen ‘robuust’ gerealiseerd worden, zodat er in en rond Natura2000-gebieden voldoende economische ontwikkelruimte blijft en gebieden niet ‘op slot’ gaan. Over de uitvoering van die maatregelen maakt de provincie afspraken met terreinbeheerders en andere betrokkenen.

De ambitie voor de eerste beheerplanperiode is minimaal het realiseren van de behoudsopgaven en het tegengaan van een verdere verslechtering van de aangewezen habitattypen en leefgebieden van soorten. De verbeter- en/of uitbreidingsopgaven zullen in de daaropvolgende beheerplanperioden hun beslag krijgen.

Behouden van biodiversiteit

Operationeel doel	Behouden van biodiversiteit door het vroegtijdig signaleren of een ruimtelijke ontwikkeling voldoet aan de Natuurbeschermingswet 1998
Realisatiemix	Vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 Bestemmingsplanadvisering

De Natuurbeschermingswet 1998 heeft tot doel gebieden met hoge natuurwaarden en bijzondere plant- en diersoorten te beschermen. De provincie is in de meeste gevallen bevoegd gezag voor de vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen is deze vergunningverlening vaak pas aan de orde nadat het bestemmingsplan is vastgesteld. De provincie vindt het van belang dat het bestemmingsplan al voldoende inzicht geeft in de mogelijke effecten op natuurwaarden en plant- en diersoorten. Zo wordt voorkomen dat een bestemmingsplan ruimtelijke ontwikkelingen toelaat die in strijd zijn met de Natuurbeschermingswet en dus alsnog niet gerealiseerd kunnen worden. Wanneer een bestemmingsplan daar onvoldoende inzicht in geeft, zal de provincie de gemeente daarop aanspreken.

Flankerende maatregelen behoud biodiversiteit

Operationeel doel	Flankerende maatregelen voor behoud biodiversiteit
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De komende jaren richt de provinciale inzet voor het behoud van de biodiversiteit zich vooral op goed beheerde bestaande natuurgebieden en op de ontwikkeling van robuuste kerngebieden binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). De provincie wil aanvullende maatregelen nemen die verder bijdragen aan de realisatie van internationale doelen. Deze richten zich op een groenblauwe dooradering in blijvend landbouwgebied rond de natuurkerngebieden en een effectieve inzet van agrarisch natuurbeheer voor het in stand houden van de weidevogelpopulatie. Verder richt de provincie zich op het stimuleren van inrichtingsmaatregelen die de biodiversiteit versterken in recreatiegebieden om de stad en op het benutten van de mogelijkheden voor tijdelijke natuur op braakliggende terreinen.

Provinciale landschappen en provinciale natuurgebieden

Operationeel doel	Bescherming natuurwaarden en landschappelijke waarden buiten het Natuurnetwerk Nederland
Realisatiemix	Onderzoek naar toegevoegde waarde aanwijzen provinciale landschappen en provinciale natuurgebieden.

De nieuwe Wet natuurbescherming maakt het mogelijk dat Gedeputeerde Staten vanaf 1 januari 2017 gebieden gelegen buiten het Natuurnetwerk Nederland kunnen aanwijzen die van provinciaal belang zijn vanwege hun natuurwaarden of landschappelijke waarden, met inachtneming van hun cultuurhistorische kenmerken. Deze gebieden worden aangeduid als bijzondere provinciale natuurgebieden of provinciale landschappen. Bezien zal worden wat de toegevoegde waarde is van deze nieuwe mogelijkheid, naast het huidige beschermingsniveau en de mogelijkheid tot aanwijzing van waardevolle gebieden in de Visie ruimte en mobiliteit. Daarbij zal ook gekeken worden naar het beschermingsniveau van specifieke gebieden, waaronder Midden-Delfland.

Als proef is in Midden-Delfland gestart met het maken van een gebiedsbeschrijving. Met de gebiedsbeschrijving wordt vastgelegd wat ontwikkelingsmogelijkheden zijn en wat beschermd moet worden.

3.5 Instandhouding en versterking van het cultureel erfgoed

Kroonjuwelen cultureel erfgoed

Operationeel doel	Beschermen en waar mogelijk versterken van de kroonjuwelen cultureel erfgoed
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed Cultuurhistorische Hoofdstructuur

In de Visie ruimte en mobiliteit en op de Kwaliteitskaart zijn dertien 'cultuurhistorische kroonjuwelen' benoemd tot topkwaliteit in de groene ruimte.
Door hun unieke karakter zijn deze gebieden bepalend voor de identiteit van een regio. Vaak hebben ze ook een toeristische waarde. Tegelijk zijn ze kwetsbaar. Daarom is voor deze kroonjuwelen bescherming van kracht, gericht op behoud van de uitzonderlijke kwaliteit. Vanwege het unieke karakter van de kroonjuwelen zijn ruimtelijke ontwikkelingen die strijdig zijn met de schaal en aard van het landschap niet mogelijk. Ontwikkelingen die passen bij de schaal en aard van het landschap wel.
Per gebied is aangegeven hoe invulling gegeven kan worden aan het behoud en eventueel versterking ervan.

Behoud cultuurhistorische kwaliteiten

Operationeel doel	De cultuurhistorische kwaliteiten behouden, beschermen en beleefbaar houden en maken
Realisatiemix	Verordening ruimte, o.a. via de beschermingscategorieën ruimtelijke kwaliteit Uitvoeringsprogramma Groen Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

Cultureel erfgoed is een belangrijke factor voor de kwaliteit van het cultuurlandschap. De cultuurhistorie kan een belangrijke toegevoegde waarde zijn voor de belevings- en gebruikskwaliteit van de groene ruimte. De provincie staat voor de opgave om de cultuurhistorische waarden in het landschap te behouden en ervoor te zorgen dat deze bijdragen aan de belevings- en gebruikskwaliteit. Daarbij gaat het om de waarden die zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS).
In de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013-2016 geeft de provincie haar ambitie aan voor het cultureel erfgoed. Het provinciaal erfgoedbeleid richt zich op twee sporen:

- beschermen via het planologisch spoor (via de Verordening ruimte),
- beleven en benutten via het ontwikkelspoor.

De inzet is om middelen vanuit groen en erfgoed waar mogelijk te bundelen bij de uitvoering van de Beleidsvisie Groen en de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed. De nadruk bij de inzet van de erfgoedmiddelen ligt op de gewenste ontwikkelingen in de erfgoedlijnen.

Molens in het landelijk gebied

Operationeel doel	De windvang en het zicht op de molens in het landelijk gebied voldoende behouden
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

De provincie maakt onderscheid tussen traditionele windmolens in stedelijk en landelijk gebied. In het landelijk gebied geldt voor monumentale windmolens een molenbiotoop. Deze is in de Verordening

ruimte vastgelegd. Op deze wijze is voldoende vrije windvang geborgd en wordt recht gedaan aan de kenmerken en waarden van de windmolen in relatie tot zijn omgeving (de ruimtelijke kwaliteit). Dankzij de molenbiotoop kan de molen blijven draaien en blijft de bouwkundige (functionele) staat behouden.

Molens in het stedelijk gebied

Operationeel doel	De windvang voor molens in het stedelijk gebied voldoende behouden
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen Bestuurlijke afspraken

In het stedelijk gebied is het moeilijker om de vrije windvang en het zicht op de molen te garanderen. Dit met name vanuit het oogpunt van de vele andere belangen die hier een rol spelen. Voor molenbiotopen binnen bestaand stads- en dorpsgebied is daarom de zogenaamde 1:30 regel van toepassing, terwijl voor molenbiotopen buiten bestaand stads- en dorpsgebied de zogenaamde1:100 regel van toepassing is. De 1:30 regel houdt in dat per 30 meter de toegestane hoogte met 1 meter toeneemt. De 1:100 regel houdt in dat per 100 meter afstand de toegestane hoogte voor bebouwing en beplanting met 1 meter toeneemt.

Landgoed- en kasteelbiotoop

Operationeel doel	Nieuwe ontwikkelingen binnen de biotoop van de afzonderlijke landgoederen en kastelen, moeten de waarden van de landgoed- en kasteelbiotoop beschermen en waar mogelijk versterken.
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

Het provinciaal beleid is gericht op de bescherming en versterking van de historische landgoederen en de ontsluiting voor een breed publiek. De provincie wil de waarden van de historische landgoederen en kastelen integraal meewegen in ruimtelijke ordenings- en ontwikkelingsprocessen. De ‘landgoed- en kasteelbiotoop’ heeft betrekking op de bescherming van de historische buitenplaats of het kasteel en de kasteellocatie

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Operationeel doel	Het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie
Realisatiemix	Verordening ruimte Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een voormalige verdedigingslinie, opgenomen op de voorlopige lijst van Werelderfgoed van de Unesco, waarbij water werd gebruikt als verdedigingswapen. Slechts een klein deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie ligt in Zuid-Holland.

De provincie vindt het belangrijk dat de betrokken gemeenten de kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie behouden en versterken door ze op te nemen in bestemmingsplannen. In overleg met de regio en de gemeenten zijn de kernkwaliteiten als handreiking uitgewerkt in het Gebiedsprofiel Ruimtelijke Kwaliteit voor de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden.

Unesco Werelderfgoedcomplex Kinderdijk

Operationeel doel	Het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van Unesco Werelderfgoedcomplex Kinderdijk
Realisatiemix	Verordening ruimte Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen Gebiedsvisie Kinderdijk

De molens, boezems en gemalen van Kinderdijk zijn van grote betekenis. Het ensemble van negentien molens, twee lage boezems en twee hoge boezems vormen een icoon van het vernuft van het Nederlandse waterbeheer door de eeuwen heen.

De provincie vindt het belangrijk dat de betrokken gemeenten de kernkwaliteiten van het werelderfgoedcomplex Kinderdijk behouden en versterken door ze op te nemen in bestemmingsplannen. In overleg met de regio en de gemeenten zijn de kernkwaliteiten uitgewerkt in het Gebiedsprofiel Ruimtelijke Kwaliteit voor de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. Het gaat hierbij vooral om het behouden en versterken van de zichtlijnen van en naar het complex Kinderdijk, door de openheid van het gebied te bewaren en de samenhang tussen alle onderdelen van het ensemble in stand te houden.
Daarnaast ligt er een ontwikkelopgave om een verbinding te leggen tussen historisch en hedendaags waterbeheer, door het watersysteem zichtbaar en begrijpelijk te maken. Ook ligt er een opgave om bezoekers een rijke ervaring van dit bijzondere erfgoed te bieden, alsmede om de bereikbaarheid en voorzieningen voor bezoekers te verbeteren.

3.6 Stad en land beter verbonden

Recreatie rond het stedelijk gebied

Operationeel doel	Het realiseren van voldoende recreatiemogelijkheden rond het stedelijk gebied door het afronden van Recreatie om de Stad en overige groenprojecten rond de stad
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie heeft met de gebiedspartners afspraken gemaakt over de realisatie van het projectenpakket Recreatie om de Stad (RodS). De RodS-projecten zijn al ver in de uitvoering. Ze moeten in 2016 klaar zijn. Op dit moment bereidt de provincie nieuwe projecten voor. Deze projecten zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Groen.
Naast het projectenpakket RodS realiseert de provincie samen met partners 750 hectare groen rond Rotterdam (Project Mainportontwikkeling Rotterdam, waaronder 600 hectare in het Buijtenland van Rhoon) en de kwaliteitsprojecten groen in het kader van de Integrale Ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS, waaronder 100 hectare nieuwe natuur en nieuwe recreatieve verbindingen). Op grond van het Advies Veerman (die een inhoud en aanpak met meer draagvlak heeft voorgesteld) zal de 600 ha groen in het Buijtenland van Rhoon middels een programmatische aanpak en in nauwe samenwerking met de partijen uit het gebied worden ingevuld. Landbouw, natuur en recreatie zullen in harmonie binnen het bestaande cultuurlandschap worden ontwikkeld. Ruimtelijk is het gebied globaal in tweeën te delen: ten noorden van de Essendijk zal het accent op recreatie liggen, ten zuiden van de Essendijk op natuur en natuurbeleving. In het hele gebied is er ruimte voor combinaties met aangepaste agrarische bedrijvigheid. Met het faciliteren van dit advies door de provincie is het voor het Rijk mogelijk om uitvoering te geven aan dit deel van de afspraken die zijn gemaakt rond de aanleg van de Tweede Maasvlakte. Indien nodig zal het vigerende bestemmingsplan Buijtenland van Rhoon in een herziening worden aangepast. Ook realiseert de provincie een aanvullend pakket voor kwaliteitsverbetering van groengebieden rond de stad (Versnellingsprojecten Groen).
Tot de belangrijke recreatieve landschappen behoren de groene buffers. Daarnaast zijn er recreatiegebieden die door hun maat, schaal, ligging en recreatieve gebruikswaarde als belangrijk recreatief landschap geduid kunnen worden. Voorbeelden zijn het complex van Bieslandse Bos en

Balij, de Rottemeren, het Bentwoud en de Brielse Maas.
Met de realisatie van deze projecten en de projecten uit het herijkte projectenpakket RodS is er voldoende aanbod aan recreatief groen rond het stedelijk netwerk. Binnen de projecten worden veelal ook doelen voor water gerealiseerd.

Recreatieve poorten en de Toeristische Overstap Punten

Operationeel doel	Versterken van het toeristische en recreatieve netwerk door het realiseren van recreatieve poorten en de Toeristische Overstap Punten
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

Recreatieve poorten en Toeristische Overstap Punten (TOP's) dragen bij aan de verbeterde ontsluiting van het landelijk gebied voor wandelen, fietsen en varen. De afgelopen jaren zijn vooral TOP's ontwikkeld in de veenweidegebieden. De komende jaren wil de provincie in de overige gebieden TOP's (laten) ontwikkelen, zodat er een provinciebreed netwerk ontstaat.

Recreatietoervaartnet

Operationeel doel	Het oplossen van knelpunten in het recreatietoervaartnet
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie Zuid-Holland is de meest waterrijke provincie van Nederland. Jaarlijks varen hier gemiddeld 150.000 recreatievaartuigen. Een goed functionerend netwerk van recreatieve vaarwegen is van groot economisch belang. Voor een deel van de Zuid-Hollandse vaarwegen heeft de provincie de verantwoordelijkheid voor onderhoud en beheer. Dit is op basis van de Waterwet in de nieuwe provinciale Vaarwegverordening geregeld en betreft de vaarwegen uit het Basis Recreatie Toervaart Netwerk (BRTN).

Het Zuid-Hollandse netwerk van vaarwegen met recreatief belang is uitgebreider dan alleen het BRTN. De verantwoordelijkheid voor ontwikkeling, onderhoud en beheer van deze andere vaarwegen ligt bij de waterschappen en gemeenten.

Er wordt onderscheid gemaakt wordt in 3 categorieën recreatieve vaarwegen, te weten:

1. Recreatieve vaarwegen die deel uitmaken van het BRTN-netwerk: aan deze vaarwegen wordt in de provinciale Vaarwegverordening op basis van de Waterwet een functie toegekend en regelt de provincie ontwikkeling, onderhoud en beheer;
2. Recreatieve vaarwegen buiten het BRTN netwerk, van belang voor de recreatievaart in Zuid-Holland, niet behorend tot categorie III. De bevaarbaarheid van deze vaarwegen wordt vastgelegd in de Verordening ruimte. Waterschappen en gemeenten zijn verantwoordelijk voor ontwikkeling, onderhoud en beheer van deze vaarwegen;
3. Recreatieve vaarwegen van lokaal belang zoals stadswateren, poldersloten en boezemwateren. Ontwikkeling, onderhoud en beheer van dit deel van het netwerk valt onder de verantwoordelijkheid van de lokale partijen.

In de Verordening ruimte is opgenomen dat nieuwe activiteiten in en om deze recreatieve vaarwegen (uit categorie II) niet mogen leiden tot achteruitgang van de bestaanbare recreatieve bevaarbaarheid. Voor ingrepen van zwaarwegend maatschappelijk belang kan via een ontheffingsclausule een uitzondering worden gemaakt.

Er worden in de nieuwe regeling geen hoogte/breedte/dieptematen maten voor de recreatieve vaarwegen opgenomen. Er wordt als uitgangspunt voor de ruimtelijke bescherming de "huidige bevaarbaarheid" gehanteerd (deze moet minstens gelijk blijven) omdat ieder type vaarweg afhankelijk van het soort recreatieve gebruik zijn eigen eisen aan afmetingen stelt en de verantwoordelijkheid voor ontwikkeling, beheer en onderhoud, bij andere overheden ligt.

Fietsinfrastructuur

Operationeel doel	Aanleggen van ontbrekende schakels fietsinfrastructuur en beter benutten van bestaande fietsinfrastructuur
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Fiets

In het Uitvoeringsprogramma Fiets is opgenomen dat tussen 2012 en 2016 veertig stad-landverbindingen aangepakt worden. Bij de fietsprojecten is nadrukkelijk aandacht voor ruimtelijke kwaliteit. Bij de voorbereiding wordt gezocht naar een route die optimaal ingepast kan worden in het landschap. Verder wordt gekeken naar een goede aanhaking op het stedelijk fietsnetwerk.
De inzet is de komende jaren daarnaast gericht op routes met een 'snelfietskarakter'. Een completering en opwaardering van dit netwerk, van kern tot kern, is noodzakelijk om de fiets als alternatieve vervoerswijze te kunnen faciliteren.

Wandelnetwerk

Operationeel doel	Realiseren van een provinciebreed wandelnetwerk
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

Voor wandelaars wil de provincie de komende jaren samen met gebiedspartijen het provinciaal wandelroutenetwerk realiseren. Op deze manier ontstaat een provinciedekkend netwerk met nieuwe verbindingen en bewegwijzering.

Noordrand Goeree

Operationeel doel	Ontwikkelen van 75 ha natuur en recreatie inclusief ontwikkeling van 40 woningen (Nieuwe Marke)
Realisatiemix	Woonvisie, IRP Goeree-Overflakkee

In de Noordrand van Goeree-Overflakkee wordt een bijzonder woonmilieu gerealiseerd. Het gaat om 40 woningen (geen recreatiewoningen). De woningen worden gebouwd op een terp aan de dijk van het Haringvliet, waarbij de rest van de Eerste Bekading als natuur wordt ontwikkeld. De gronden voor de terp komen uit het door het waterschap Hollandse Delta aan te leggen zoetwaterkanaal. Het kanaal is een van de compenserende maatregelen kierbesluit Haringvliet (CMK). De aan te leggen 75 ha natuur sluit aan en is vergelijkbaar met de buitendijkse natuur aan het Haringvliet. Deze natuurontwikkeling zal voor publiek toegankelijk zijn en wordt gefinancierd uit de woningbouwontwikkeling.

4 Strategie voor water, bodem en energie

4.1 Inleiding

Vanuit de ambitie om Zuid-Holland een duurzame, concurrerende en leefbare Europese topregio te laten zijn, streeft de provincie naar groei met een duurzaam karakter, die gebaseerd is op de aanwending van hernieuwbare grondstoffen, energie efficiency en zuinig ruimtegebruik In samenhang met de water- en energie opgave wil de provincie de kansen en natuurlijke kwaliteiten van bodem en ondergrond meer en duurzamer benutten, bij ruimtelijke keuzen, planvorming en/of gebiedsprocessen.

Strategische doelen

- *Duurzame bescherming van Zuid-Holland tegen overstroming, door primaire inzet op preventie, in combinatie met een gebiedsgerichte, kwalitatief hoogwaardige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting en goede rampenbeheersing.*
- *Grond- en oppervlaktewater van goede ecologische en chemische kwaliteit, dat structureel in de behoeften van alle gebruikers kan blijven voorzien, en verbetering van de bodemkwaliteit afgestemd op de gebruiksfunctie.*
- *Duurzame zoetwatervoorziening uit grond- en oppervlaktewater voor maatschappelijke en economische benutting, met inzet op een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid/ aanbieders en gebruikers.*
- *Betere benutting van bodem en ondergrond voor energietransitie en andere maatschappelijke en economische doelen.*
- *Transitie naar een energie-efficiënte samenleving, waarbij op termijn grotendeels duurzaam en CO2-neutraal kan worden voorzien in de energiebehoefte.*

Genoemde strategische doelen worden in dit programma nader geconcretiseerd in onderstaande operationele doelen.

4.2 Water: versterking van de samenhang in veiligheid, identiteit en kwaliteit

Primaire waterkeringen (en compartimenteringskeringen)

Operationeel doel	Waterveiligheid realiseren door middel van primaire waterkeringen (en compartimenteringskeringen)
Realisatiemix	Onderzoek naar de rol van compartimenterende dijken en de ruimtelijke kwaliteit van dijken

Het Rijk is de kadersteller voor de primaire keringen (rivierdijken, zeekeringen en duinen) en de waterschappen voeren het beheer en onderhoud van de waterkeringen uit. Primaire keringen beschermen tegen overstromingen vanuit de zee en de grote rivieren. Uitgangspunt is een basisveiligheidsniveau voor gebieden, dat wordt vertaald in normen voor delen van dijkringen. Vooral de combinatie met compartimenteringskeringen binnen een dijkring kan een effectieve manier zijn om gevolgen van een eventuele overstroming te beperken. Aanvullend op dijkversterking kunnen ook meerlaagse maatregelen de waterveiligheid vergroten, waaronder maatregelen voor waterrobuust inrichten (zie beperking overstromingsrisico's)

De provincie onderzoekt de invloed van bestaande compartimenterende keringen op de potentiële gevolgen van overstromingen. Ook zal de provincie de ruimtelijke kwaliteit van dijken (als structurerend element in het landschap) onderzoeken. Voor de vertaling van de voorkeursstrategieën die binnen het Deltaprogramma zijn ontwikkeld, voorziet de provincie nadere uitwerkingen in integrale gebiedsvisies of -plannen. Dit geldt in ieder geval voor het Eiland van Dordrecht, de Albasserwaard-Vijheerenlanden (met de Merwedes) en de Krimpenerwaard (met de Hollandsche IJssel en de Lek).

Regionale keringen

Operationeel doel	Waterveiligheid realiseren door middel van regionale keringen
Realisatiemix	Verordening ruimte Afzonderlijke waterverordeningen per waterschap

De provincie is de kadersteller voor de regionale keringen en de waterschappen voeren het beheer en onderhoud uit. Het gewenste beschermingsniveau van de genormeerde regionale keringen is vastgelegd in de afzonderlijke waterverordeningen per waterschap. In de Verordening ruimte is opgenomen dat gemeenten verplicht zijn om de zones, die bij een regionale kering horen, vast te leggen in hun bestemmingsplannen. De provincie legt na overleg met de waterschappen afspraken over de uitvoering van verbeteringsmaatregelen vast in een uitvoeringsbesluit.

De provincie wil samen met de waterschappen en andere provincies verkennen op welke wijze de afzonderlijke normstelsels voor regionale keringen en wateroverlast kunnen worden geïntegreerd waarbij het uitgangspunt is dat meer doelgericht en gebiedsgericht wordt gewerkt.

Ontwikkelingen in buitendijkse gebieden

Operationeel doel	Risico's minimaliseren bij nieuwe ontwikkelingen in buitendijkse gebieden
Realisatiemix	Verordening ruimte Instrument RisicoApplicatieBuitendijks

In buitendijkse gebieden langs de grote rivieren neemt de druk op de ruimte toe. De provincie ziet het als haar rol om te zorgen dat gemeenten bij ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden, ook gezien de klimaatverandering, een goede afweging maken van de hoogwaterrisico's. In de Verordening ruimte wordt aan gemeenten gevraagd bij nieuwe ontwikkelingen en herstructureringen in buitendijkse gebieden een inschatting te maken van het slachtofferrisico bij overstromingen en te verantwoorden hoe zij daarmee zijn omgegaan. Gemeenten kunnen de RisicoApplicatieBuitendijks (RAB) gebruiken, een instrument dat de provincie hiervoor heeft ontwikkeld. Het staat gemeenten vrij om ook de risico`s op functie-uitval, economische schade en milieuschade in beeld te brengen.

Beperken overstromingsrisico's

Operationeel doel	Beperken overstromingsrisico's in binnendijkse gebieden, door waterrobuust (her)inrichten
Realisatiemix	Nadere beleidsuitwerking, waaronder het aanwijzen van aandachtsgebieden overstromingsrisico's

De provincie zal in overleg met alle betrokken partijen 'aandachtsgebieden overstromingsrisico's' aanwijzen. De provincie wil dat de mogelijkheden van waterrobuust inrichten hier expliciet worden meegewogen bij ruimtelijke (her)ontwikkeling, aanvullend op landelijk regelgeving.
Aandachtsgebieden kunnen om twee redenen worden aangewezen: ten eerste om nieuwe waterveiligheidsopgaven in de toekomst te voorkomen, en ten tweede om de gevolgschade bij een eventuele overstroming te beperken.
Het voorkómen van nieuwe waterveiligheidsopgaven is van belang in gebieden waar de mogelijkheden voor een nieuwe ronde van dijkverbeteringen beperkt zijn. Toekomstige dijkverzwaringen kunnen tegen grenzen aanlopen vanwege ruimtegebrek, technische of andere belemmeringen en aanwezige gebiedskwaliteiten. In deze situaties is het beter om een toename van het risico zoveel mogelijk te beperken door een waterrobuuste inrichting. De provincie inventariseert ook in welke gebieden de gevolgschade van een eventuele overstroming onaanvaardbaar hoog is.

Risico op wateroverlast minimaliseren

Operationeel doel	Risico op wateroverlast minimaliseren door te voldoen aan de normen die hiervoor gelden
Realisatiemix	Afzonderlijke waterverordeningen per waterschap

Wateroverlast vanuit het oppervlaktewatersysteem kan leiden tot overlast en schade aan functies en eigendommen. Het garanderen van een bepaald beschermingsniveau is voor bewoners en bedrijven een belangrijke economische vestigingsfactor. De provincie stelt het beschermingsniveau vast in normen. Een groot deel van Zuid-Holland voldoet aan deze normen. Deze normen zijn gedifferentieerd naar gebruiksfunctie en vastgelegd in de waterverordening Zuid-Holland. Maar er zijn knelpunten. In sommige stedelijke gebieden en glastuinbouwgebieden staan de mogelijkheden om water af te voeren of te bergen nu al onder grote druk. Dit zal in de toekomst toenemen door verdere verdichting en de effecten van klimaatverandering. De provincie zet hier in op alternatieve vormen om water af te voeren en te bergen. Ook in de natste, laagste gedeelten van de veenweidegebieden is het soms lastig om extra neerslag te bergen. De relatief beperkte schade die hier optreedt, staat in de regel in geen verhouding tot de hoge kosten om het te voorkomen. De provincie wil flexibeler, integraler en innovatiever om kunnen gaan met de aanpak van de wateroverlast. Een aanpassing van het normstelsel moet het mogelijk maken om meer doelgericht en gebiedsgericht te gaan werken. Samen met de waterschappen en de buurprovincies wordt dit nader uitgewerkt. In het kader van de wateragenda zijn voorstellen uitgewerkt om voor specifieke gevallen gebiedsnormen mogelijk te maken, die vaak onder de categorie innovatief geschaard kunnen worden en kunnen afwijken van de generieke norm. Daaraan ligt een gebiedsproces ten grondslag waarbij publieke en private partijen betrokken worden. Het initiatief voor zo een gebiedsproces ligt bij de waterschappen. De provincie wil actief meedenken.

Verbeteren waterkwaliteit en onderzoeken energieopwekking

Operationeel doel	De waterkwaliteit verbeteren en de mogelijkheden van innovatieve energieopwekking onderzoeken door een getijdencentrale in de Brouwersdam te realiseren
Realisatiemix	Onderzoek naar de mogelijkheden voor een getijdencentrale in de Brouwersdam

De waterkwaliteit en de ecologische kwaliteit van de Grevelingen kunnen sterk verbeterd worden door de getijdenwerking terug te brengen. Het getij kan daarnaast duurzame energie leveren. De provincie onderzoekt samen met de provincie Zeeland, het Rijk en private partijen de mogelijkheid voor een getijdencentrale in de Brouwersdam.

Voorzieningenniveau zoet water

Operationeel doel	Duidelijkheid verschaffen aan gebruikers van zoet water door het voorzieningenniveau vast te leggen
Realisatiemix	Afspraken met partijen over voorzieningenniveau voor zoetwater

Binnen de context van de landelijke Deltabeslissing Zoetwater zal de provincie samen met de betrokken partijen het voorzieningenniveau bepalen. Dat is een middel om aan te geven wat de gebruikers van zoet water in een bepaalde regio kunnen verwachten van de overheid, zowel onder normale omstandigheden als in droge jaren. Als een gebruiker hogere eisen stelt aan de waterkwaliteit of de leveringszekerheid, kan hij hier zelf voor zorgen en/of zijn investeringen hierop afstemmen. Het voorzieningenniveau maakt transparant wat de verschillende gebruikers in verschillende gebieden onder normale omstandigheden aan zoet water kunnen verwachten van de overheid en dat er grenzen zijn aan wat geleverd kan worden.

Strategische grondwatervoorraad

Operationeel doel	Reserveren gebieden voor strategische grondwatervoorraad
Realisatiemix	Provinciale Milieuverordening

Om de drinkwatervoorziening op langere termijn te kunnen blijven garanderen, wijst de provincie een aantal gebieden aan als strategische zoetgrondwatervoorraad. Het grondwater in deze gebieden wordt gereserveerd voor de toekomstige drinkwatervoorziening. Gebieden zijn indicatief aangegeven en bevinden zich aan de weerszijden van de Lek en delen van de Vijfheerenlanden, Alblasserwaard en het eiland van Dordrecht. Hierbij is aansluiting gezocht bij de al bestaande winningen. De reservering heeft tot gevolg dat in deze gebieden een aantal functies en ontwikkelingen worden uitgesloten en dat zorgvuldig met overige functies moet worden omgegaan die een nadelige invloed hebben op de kwaliteit van het grondwater en een risico vormen voor de drinkwatervoorziening. Exacte uitwerking van het beschermingsniveau voor deze gebieden vindt plaats bij de herziening van de Provinciale Milieuverordening (PMV).

De bron voor de duinwaterwinning is buiten Zuid-Holland gelegen in de Afgedamde Maas. Voor de bescherming van deze bron is het van belang dat er afstemming is met provincies Gelderland en Brabant

Duurzame gietwatervoorziening in greenports

Operationeel doel	Duurzame gietwatervoorziening in greenports realiseren door hier in principe het eerste watervoerend pakket voor te reserveren
Realisatiemix	Afspraken over reserveren eerste watervoerend pakket in greenports

De overheid blijft zich inspannen om de greenports te voorzien van voldoende zoet water, maar kan geen garanties geven. De sector zal zelf op tijd met besparingen en innovaties moeten anticiperen op (eventuele) situaties van minder zoet water in de toekomst.

Vanwege het belang van een duurzame gietwatervoorziening in de greenports, heeft ondergrondse opslag in het eerste watervoerend pakket daar prioriteit boven andere gebruiksvormen in dit deel van de ondergrond. Van deze prioritering kan worden afgeweken als in een door de gemeente vastgesteld plan een integrale afweging heeft plaatsgevonden van ondergrondse en bovengrondse belangen en in dat plan ruimte wordt gecreëerd voor een andere functie in het eerste watervoerend pakket, bijvoorbeeld warmte-koudeopslag).

De provincie wil dat gemeenten met intensieve glastuinbouw in bestemmingsplannen voldoende ruimte reserveren voor ondergrondse opslag in het eerste watervoerend pakket. Als hulpmiddel heeft de provincie een ‘kansenkaart ondergrondse hemelwaterberging’ gemaakt voor zes concentratiegebieden in de greenports.

4.3 Bodem en ondergrond: benutten en beschermen in afstemming met ruimtelijke ontwikkeling

De begrippen bodem en ondergrond worden in de praktijk verschillend en door elkaar gebruikt, waardoor er een verschil in interpretatie kan ontstaan over de reikwijdte van onderdelen van de beleidsvisie. Wij zien de ondergrond als het deel van de aarde vanaf het maaiveld tot grote diepte waarbij de bodem dat gedeelte van de ondergrond is waarin zich de bodemvormende processen afspelen. Het begrip ondergrond omvat tevens de ondergrondse ruimte. Het begrip ondergrond omvat tevens de ondergrondse ruimte.

Efficiënt en effectief gebruik van de ondergrond

Operationeel doel	Efficiënt en effectief gebruik van de ondergrond door verbetering en bundeling van kabels en leidingen
Realisatiemix	Afspraken met gebruikers van de ondergrond

De provincie streeft naar een betere bundeling van ondergrondse kabels en leidingen primair op regionaal niveau, waarbij afstemming plaatsvindt met bovengrondse structuren zoals wegen en spoorwegen. De drukte in de ondiepe ondergrond manifesteert zich in een wirwar van kabels en leidingen. Bij bouwwerkzaamheden worden regelmatig hoge kosten gemaakt voor het tijdelijk omleggen van deze kabels en leidingen. Bovendien wordt voor een nieuwe toepassing vaak een eigen nieuw netwerk aangelegd en is voor de directe omgeving rond de tracés sprake van beperkingen en belemmeringen in het gebruik. Om hier meer structuur in aan te brengen, wil de provincie afspraken maken met de gebruikers van de ondergrond over afstemming van gebruik en informatie-uitwisseling. Het ontwikkelen van een (boven)regionaal leidingnet behoort tot de mogelijkheden. Hierbij moet rekening worden gehouden met archeologische waarden.

Natuurlijke hulpbronnen

Operationeel doel	Verantwoord omgaan met natuurlijke hulpbronnen door een integrale afweging te maken bij de winning van fossiele brandstoffen
Realisatiemix	Overleg en afspraken met het Rijk Toepassen Bodemladder Advisering Mijnbouwwet

De provincie wil een bijdrage leveren aan de transitie naar duurzame energie. De provincie wil dat bij besluitvorming over winning van fossiele brandstoffen deze transitiegedachte meegenomen wordt. Bovendien is het van belang dat bij de keuzes voor nieuwe winlocaties, de regionale (ruimtelijke) belangen worden meegewogen. De provincie is geen voorstander van het boren naar schaliegas en is kritisch ten aanzien van de winning van andere nieuwe vormen van fossiele energie, vanwege mogelijke milieueffecten op korte en lange termijn. De provincie zal in een later stadium een standpunt bepalen over deze nieuwe vormen van fossiele energie. Dat doet zij mede op basis van onderzoeksresultaten bij proefprojecten. Dit standpunt zal worden bepaald met toepassing van de Bodemladder, waarbij nut en noodzaak van de winning prominenter dan voorheen aan de orde zullen komen, en het instrumentarium voor ruimtelijke kwaliteit. De provincie streeft ernaar dat decentrale ruimtelijke belangen worden meegewogen bij de besluitvorming over vergunningsaanvragen op grond van de Mijnbouwwet. In IPO-verband wil de provincie afspraken maken met het Rijk over de winning van fossiele brandstoffen.

Duurzaam gebruik van de ondergrond

Operationeel doel	Duurzaam gebruik van de ondergrond door het afwegen van bodembelangen via het toepassen van de bodemtoets en de Bodemladder als procesinstrumenten bij ruimtelijke planvorming en gebiedsontwikkeling
Realisatiemix	Uitwerking bodemladder in overleg met betrokkenen Staat van Zuid-Holland: Bodematlas

De provincie onderzoekt de introductie van een instrumentarium om de bodem op een transparante en betrouwbare wijze bij beleidskeuzes te betrekken (vergelijkbaar met de watertoets). Wij streven daarbij naar een balans tussen het benutten en het beschermen van de kwaliteiten van bodem en ondergrond. Een mogelijk instrument om die balans te vinden, is de bodemtoets en daarbinnen de Bodemladder. De terminologie van de bodemtoets is inmiddels in de praktijk vervangen door de ondergrondwijzer. De ondergrondwijzer is bedoeld als een instrument dat de kwaliteiten van bodem en ondergrond expliciet en op evenwichtige wijze meeneemt bij het opstellen van ruimtelijke plannen en besluiten. Het is een procesinstrument waarmee de partners in het proces met elkaar de belangen van bodem en ondergrond in een zo vroeg mogelijk stadium in beeld brengen en meewegen. Als

handreiking voor het uitvoeren van de ondergrondwijzer heeft de provincie de Bodemladder ontwikkeld. De ondergrondwijzer en de Bodemladder zijn nieuwe instrumenten die door concrete toepassingen verder kunnen worden uitgewerkt. Het is van belang dat ervaringen met concrete toepassingen worden uitgewisseld. De benodigde (regionale) informatie over bodem en ondergrond wordt opgenomen in de Bodematlas, als onderdeel van de Staat van Zuid-Holland.

Om de balans te kunnen bepalen tussen benutten en beschermen, kan aansluiting worden gezocht bij bestaande handreikingen en methoden.

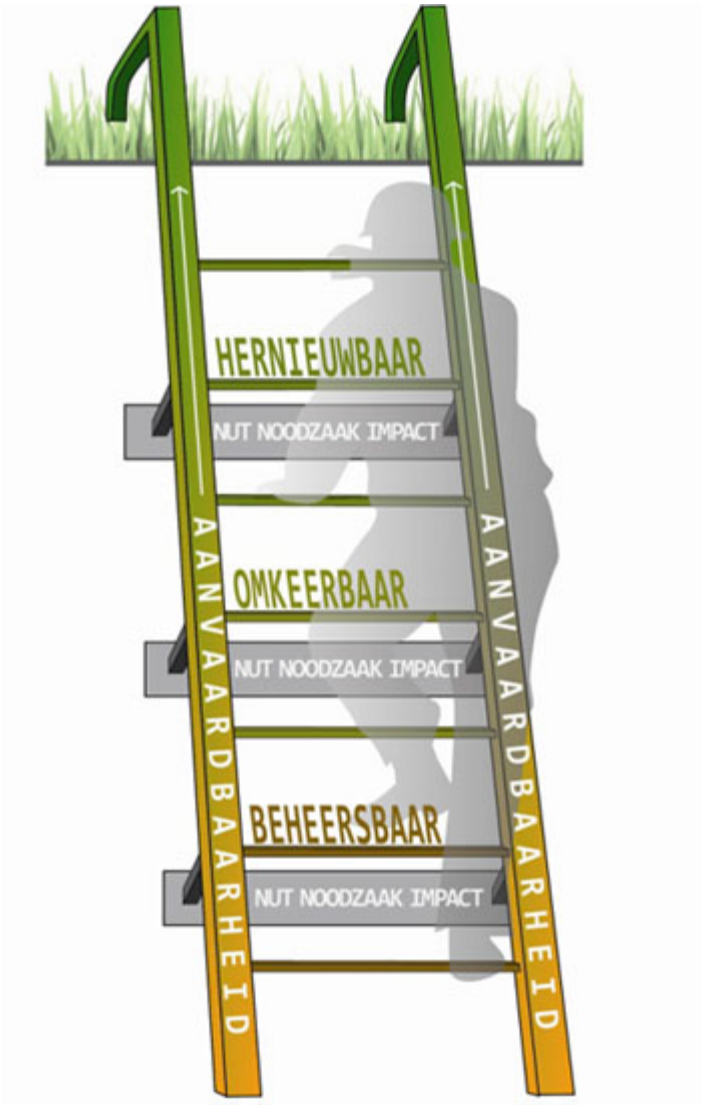

Voor het maken van keuzes rond het gebruik van bodem en ondergrond, introduceert de provincie een handelingsperspectief en afwegingssystematiek in de vorm van de Bodemladder. In deze ladder staan twee benaderingen centraal. Enerzijds is het de primaire voorkeur dat het gebruik hernieuwbaar is, als dat niet mogelijk is omkeerbaar en in laatste instantie beheersbaar. Anderzijds moet het gebruik in alle gevallen aanvaardbaar zijn. De Bodemladder wordt toegepast bij het maken van afwegingen voor het gebruik van de bodem en de ondergrond bij gebiedsopgaven en wanneer zich conflicterende functies/claims op de bodem aandienen. De onderdelen van de Bodemladder worden hieronder toegelicht.

Hernieuwbaarheid, omkeerbaarheid, beheersbaarheid

Hernieuwbaarheid
Hernieuwbaarheid betreft de mate waarin natuurlijke processen een ingreep of verandering in bodem of ondergrond terugbrengen in de oorspronkelijke toestand, en de termijn waarop. De redelijkheid van de termijn voor herstel kan van functie tot functie verschillen. In de Bodemladder is sprake van hernieuwbaar gebruik wanneer de periode voor natuurlijk herstel niet meer dan dertig jaar bedraagt.

Omkeerbaarheid
Indien herstel van het bodemsysteem niet op natuurlijke wijze mogelijk is, heeft het de voorkeur dat de consequenties van het gebruik omkeerbaar zijn. Door aanvullende maatregelen te treffen kunnen de bodem en de ondergrond in een toestand worden teruggebracht die vergelijkbaar is met de oorspronkelijke situatie, ofwel kunnen de gevolgen van het bodemgebruik worden hersteld. Omkeerbaarheid gaat ook over de mate waarin het technisch en financieel mogelijk is om de bodem na een ingreep terug te brengen in de oorspronkelijke toestand of in een nieuwe, gewenste toestand te brengen.

Beheersbaarheid
Beheersbaarheid betreft de mate waarin risico's rondom initiatieven en projecten (technisch en/of financieel) beheerst kunnen worden. Het gaat primair om de milieuhygiënische gevolgen voor bodem en ondergrond zelf, maar ook om de gevolgen voor andere milieucompartimenten, de veiligheid en de fysieke leefomgeving. De huidige wet- en regelgeving met het daarbij geldende normenstelsel en de beleidskaders vormen de referentie. Op ondergeschikte punten kan een beperkte normoverschrijding aanvaardbaar zijn als er een groot maatschappelijk belang aan een functie wordt gehecht en er - het totaal overziend - een positieve bijdrage wordt geleverd aan de fysieke leefomgeving ('positieve evenredigheid'). Van belang is in hoeverre de normoverschrijding kan en zal worden gemitigeerd en/of gecompenseerd.

Als effecten en risico's onbekend zijn, wordt per geval afgewogen of met toepassing van het voorzorgsprincipe niets mag gebeuren of dat door beheersmaatregelen (bijvoorbeeld intensieve monitoring en bepalen van acceptabele grenswaarden) toch gestart kan worden met een project of initiatief. Het gaat om verantwoord omgaan met onzekerheden, waarbij het aanvaarden van onzekerheden mede afhankelijk is van de aard en omvang van de risico's en de mogelijkheid om te monitoren op de risico's. Om nieuwe ontwikkelingen van de grond te krijgen, is het juist relevant om ruimte te bieden, bijvoorbeeld in de vorm van pilots, om nieuwe inzichten te verkrijgen.

Aanvaardbaarheid
Bepalende factoren bij de beoordeling van de aanvaardbaarheid zijn nut, noodzaak en impact.

Nut
Onder 'nut' wordt verstaan de mate van meerwaarde die een functie of ingreep heeft voor belangrijke maatschappelijke opgaven. Dit wordt in principe primair beoordeeld tegen de provinciale maatschappelijke opgaven, maar opgaven van mede-overheden kunnen hierin ook bepalend zijn. De mogelijke functies van de bodem en de ondergrond kunnen sterk bijdragen aan de strategische doelstellingen uit de Visie ruimte en mobiliteit. De provincie streeft ernaar de kansen van de bodem te (laten) benutten. Bij een beoogd nieuw gebruik is het noodzakelijk vooraf goed te doordenken of de ingreep in de bodem noodzakelijk is of dat er wellicht een andere (bovengrondse) mogelijkheid is om het beoogde doel te bereiken, waarbij effecten en kosten meegewogen worden.

Veenbodemdaling in Veenweidepactgebieden

Operationeel doel	Omgaan met veenbodemdaling: inzetten op behoud veennatuur en veenbodem (CO_2) in veenweidepactgebieden
Realisatiemix	Veenweidepact Krimpenerwaard Veenweideconvenant Gouwe Wiericke Veenweide Innovatie Centrum Uitvoeringsprogramma Groene Hart Systeeminnovatie landbouw Afspraken over aanpak bodemdaling in de Veenweidepacten

Veengebieden hebben continu te maken met bodemdaling. Het verschil tussen land- en zeeniveau en het onderlinge verschil tussen polderniveaus worden daardoor groter, de (zoute) kwel neemt toe en gebouwen en infrastructuur (dijken, wegen, riolering, kabels en leidingen) kunnen verzakken. Het proces van bodemdaling kan niet volledig worden gestopt zonder ingrijpende vernatting. De provincie geeft voor het behouden van het veenweidelandschap en de daarbij behorende landschappelijke en cultuurhistorische waarden, prioriteit aan de landbouwgronden in drie veenweide(pact)gebieden: de Krimpenerwaard, Gouwe-Wiericke en De Venen/Nieuwkoop met het inliggend Natura2000-veengebied de Nieuwkoopse Plassen. Hier wordt getracht om met verschillende (waterbeheer)maatregelen de bodemdaling zo veel mogelijk tegen te gaan. De provincie is trekker van deze pactgebieden en werkt daarin intensief samen met andere overheden en belangenorganisaties.

Veenbodemdaling: transitie of adaptatie in knikpuntgebieden

Operationeel doel	Omgaan met veenbodemdaling: inzetten op transitie of adaptatie in knikpuntgebieden
Realisatiemix	Integraal gebiedsproces in knikpuntgebied doorlopen of starten Aanpak knikpuntgebieden

In een aantal gebieden nadert het kritieke moment waarop de bodemdaling het moeilijk maakt om de huidige (meestal agrarische) functie op dezelfde wijze te handhaven. Dit zijn de ‘knikpuntgebieden bodemdaling’. De nu benoemde knikpuntgebieden zijn door de waterschappen aangedragen en te beschouwen als oefen- of leergebieden. In knikpuntgebieden waar nog geen gebiedsproces loopt, start de provincie samen met de betrokken partijen een verkenning om de problematiek in beeld te brengen en om te bepalen op welke wijze en wanneer een transitie of adaptatie nodig is c.q. kan plaatsvinden. Aangedragen als knikpuntgebied zijn het restveengebied bij Moordrecht, de Middelburg Tempelpolder bij Boskoop, de polder Achttienhoven naast de Nieuwkoopse Plassen en de polder Lange Weide.

Benutten van natuurlijke bodemkwaliteiten

Operationeel doel	Beter benutten van natuurlijke bodemkwaliteiten voor een klimaatbestendige inrichting, voor natuur en voor agrarische functies
Realisatiemix	Afspraken over benutten van de natuurlijke bodemkwaliteit in gebiedsprocessen Financiën/procesgeld voor actualisatie en ontsluiting van informatie Toepassing ondergrondwijzer en Bodemladder Risicokaart ondergrondverdichting met betrekking tot agrarisch gebruik

De bodem is vanwege natuurlijke kwaliteiten bijzonder geschikt voor bepaalde functies zoals landbouw, natuur, drinkwatervoorziening en waterregulatie. De provincie wil dat de geschiktheid van de bodem voor specifieke functies nadrukkelijk wordt betrokken bij de ruimtelijke planvorming, bijvoorbeeld voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen.
De provincie vindt het van belang dat specifieke bodemkwaliteiten voor bijvoorbeeld de landbouw of de natuur in stand blijven en waar mogelijk worden versterkt. Te denken valt hierbij aan het behouden

en versterken van een goede bodemstructuur door behoud van organische stof en het behouden van de bodembiodiversiteit. Bij een te sterke bodemverdichting zal de doorlatendheid en het vochtbergend vermogen van de bodem afnemen. Dit kan onder meer leiden tot wateroverlast, oppervlakkige afstroming en piekbelasting bij poldergemalen. Ook is er meer kans op uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater. Er is een risicokaart ondergrondverdichting met betrekking tot agrarisch landgebruik.

Saneren of beheersen spoedlocaties

Operationeel doel	Saneren of beheersen spoedlocaties en adequate nazorg van rest verontreinigingen
Realisatiemix	Afspraken met gemeenten en omgevingsdiensten over de aanpak van spoedlocaties Bodemconvenant 2010-2014: financiën (procesgeld, subsidies) Provinciale Milieuverordening

De provincie heeft op grond van de Wet bodembescherming de verantwoordelijkheid voor de aanpak van bodemverontreiniging. Samen met andere overheidspartijen is het Bodemconvenant 2010-2014 afgesloten. Daarin is vastgelegd dat locaties die een risico vormen voor de mens, uiterlijk in 2015 beheerst of gesaneerd zijn. Locaties die spoedeisend zijn vanwege verspreidingsrisico's of ecologische risico's, zullen eind 2015 in beeld zijn gebracht en waar mogelijk beheerst of gesaneerd zijn. De verwachting is dat de aanpak van de overige spoedlocaties doorloopt tot 2018. Over de aanpak van de spoedlocaties worden afspraken gemaakt met de gemeenten en omgevingsdiensten. Verwacht wordt dat de sanering van niet-spoedlocaties plaatsvindt als er ook een ruimtelijke herontwikkeling aan de orde is. Op deze manier verbetert in de loop van de tijd de totale bodemkwaliteit.
Bodemsanering vindt vaak 'functioneel' plaats, dus met het oog op het bovengrondse ruimtegebruik. Het gevolg is dat er restverontreinigingen in de bodem achterblijven. Deze vragen om nazorg en/of gebruiksbeperkingen. De provincie heeft op grond van de Wet bodembescherming de verantwoordelijkheid om toe te zien op de naleving.

Herontwikkeling van locaties met bodemverontreiniging en voormalige stortplaatsen

Operationeel doel	Herontwikkeling van locaties met bodemverontreiniging en voormalige stortplaatsen door deze beter af te stemmen op ruimtelijke ontwikkelingen
Realisatiemix	Onderzoek en overleg met betrokkenen Toepassing ondergrondwijzer en Bodemladder Financiën (procesgeld)

De provincie wil beter gebruik maken van de mogelijkheden om via ruimtelijke planprocessen of gebiedsontwikkeling te komen tot een aanpak van verontreinigde locaties. Dit vanuit twee invalshoeken. Ten eerste door de juiste functie op de juiste plaats te plannen, rekening houdend met de chemische bodemkwaliteit. De kosten voor bodemsanering zijn bijvoorbeeld hoger bij de ontwikkeling van een gevoelige functie zoals wonen, dan bij een minder gevoelige functie zoals een bedrijventerrein. Ten tweede is de inzet om ruimtelijke ontwikkelingen aan te grijpen om de bodem te saneren. Daarvoor is van belang dat verontreinigde locaties actief worden betrokken bij een beoogde ontwikkeling, dus niet vanwege de verontreiniging worden ontweken.
Daarnaast is het wenselijk om de mogelijkheden te onderzoeken om de aanpak van de bodemverontreiniging gebiedsgericht te benaderen, mogelijk in afstemming met de ruimtelijke ontwikkeling. Het begrip 'bodemkwaliteit' wordt dan verbreed naar de fysische en biologische kwaliteit.

In Zuid-Holland bevinden zich meerdere locaties waar in het verleden afvalmateriaal is gestort en die nog braak liggen. De provincie zet zich in om de schaarse ruimte zo goed mogelijk te benutten. Dat geldt ook voor deze stortplaatsen. Ruimtelijke ontwikkeling geeft de kans om ze aan te pakken en een andere bestemming te geven, bijvoorbeeld door zonnepanelen te plaatsen. Door bij gebiedsontwikkeling de voormalige stortplaatsen voor in het planproces mee te nemen, wordt

bijgedragen aan een verbetering van de bodemkwaliteit. De provincie maakt hierover afspraken met partijen in de publieke en private sector.

Archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden

Operationeel doel	De archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden behouden en waar mogelijk ontwikkelen door deze te betrekken in het beleid voor ruimtelijke kwaliteit en bij gebiedsontwikkelingen
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed (incl. de Cultuurhistorische Hoofdstructuur) en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen Werkwijzer Servicepunt Archeologie Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Visie ruimte en mobiliteit: kwaliteitskaart Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie

De identiteit van Zuid-Holland wordt mede bepaald door de in de bodem aanwezige archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden. De provincie wil de ruimtelijke kwaliteit versterken door deze waarden nadrukkelijk te betrekken in het beleid voor ruimtelijke kwaliteit en bij gebiedsontwikkelingen. Dit geldt in ieder geval voor terreinen met vastgestelde archeologische waarden. Door deze waarden mee te nemen, te behouden of zelfs te accentueren, wordt de ruimtelijke kwaliteit van het terrein verhoogd.

De provincie vindt de bescherming van zowel bekende als verwachte waarden van belang. De gebieden waar het om gaat zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS).

De bescherming van bekende waarden is opgenomen in de Verordening ruimte. Uitgangspunt is behoud ‘in situ’, dat wil zeggen dat het archeologisch erfgoed in principe onverstoord behouden blijft, tenzij andere belangen prevaleren. Dan kan gekozen worden voor het opgraven van het archeologisch erfgoed, oftewel voor behoud ‘ex situ’.

De gemeenten hebben het voortouw bij de bescherming van verwachte waarden. Het gemeentelijk archeologiebeleid is hierop van toepassing. Voor gemeenten die geen eigen archeologiebeleid hebben geformuleerd, gelden de regels van de CHS. Dit betekent dat bij ontwikkelingen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm archeologisch onderzoek nodig is. Dit is ook vastgelegd in de Verordening ruimte. Dit archeologisch onderzoek vindt ook plaats bij gemeentegrensoverschrijdende projecten en wanneer de provincie zelf opdrachtgever, (mogelijk) verstoorder of vergunningverlener is. De provincie maakt haar afwegingen vervolgens op grond van de Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie (POA) met betrekking tot de zogenaamde selectiebesluiten archeologie.

De provincie neemt haar besluiten inzake de archeologische monumentenzorg op basis van vastgesteld provinciaal beleid, dat gebaseerd is op kennis en inzicht in de aard en staat van de bekende en verwachte archeologische waarden, verantwoord is vanuit het perspectief van zorg voor het bodemarchief en transparant is voor alle gebruikers en belanghebbenden. De provinciale werkwijze is beschreven in de Werkwijzer Servicepunt Archeologie.

Beschermen Romeinse Limes

Operationeel doel	De hoge en zeer hoge waarden van de Romeinse Limes beschermen
Realisatiemix	Verordening ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

De Limes, de noordgrens van het voormalige Romeinse Rijk, bevindt zich langs de zone van de Oude Rijn en langs het Rijn-Schiekanaal (de Vliet) tussen Leiden en Voorburg. De archeologische waarden betreffen: forten, burgerlijke nederzettingen, grafvelden, scheepswrakken en militaire infrastructuur,

bestaande uit wegen, waterwerken en wachttorens De Limes is opgenomen op de voorlopige lijst van Unesco-werelderfgoed.

De provincie vindt bescherming van de Limes van groot belang. Daarom is bescherming van zowel de bekende als de verwachte hoge tot zeer hoge waarden opgenomen in de Verordening ruimte. De Limes is voorts onderdeel van de ontwikkelopgave voor cultureel erfgoed die is opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen.

4.4 Energietransitie als integrale opgave

Duurzamer in 2020

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020, reduceren uitstoot CO_2 en energieverbruik reduceren
Realisatiemix	Opstellen van (regionale) ruimtelijke Actie-agenda's Energie, waarbij besparen, opwekken en CO_2-reductie integraal worden benaderd

Nederland heeft met de Europese Unie de afspraak om in 2020 14% duurzame energie op te wekken. De provincie werkt aan de realisatie van de doelstelling. Voor Zuid-Holland betekent dit dat in 2020 tussen de 6 en 10% hernieuwbare energie wordt geproduceerd. De provincie wil dit bereiken door in te zetten op windenergie, warmte, biomassa en zonne-energie. Daarnaast werkt de provincie mee aan Europese en nationale energiedoelen om de CO_2-uitstoot te verminderen en het energieverbruik te reduceren. Het gaat om een CO_2-reductie van 20% in 2020 ten opzichte van 1990 en om een energie-efficiëntiebesparing van 20% in 2020 ten opzichte van 2007. Als de besparingsambities niet gehaald worden, betekent dit automatisch dat ingezet moet worden op een hoger aandeel hernieuwbare energie. Vanwege deze onderlinge relaties, wordt onderzocht of de provincie, samen met haar partners op regionaal niveau, ruimtelijke Actie-agenda's Energie kan opstellen die ingaan op besparing, opwekking en CO_2-reductie per gemeente, regio of sector.
Het kabinet zet in de EU in op ten minste een emissiereductie van 40% in 2030 ten opzichte van 1990.

Windenergie op land

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door het mogelijk maken van een opgesteld vermogen van 735,5 MW windenergie op land
Realisatiemix	Verordening ruimte Faciliteren en stimuleren van de realisatie van de aangewezen windlocaties Opstellen van inpassingsplannen indien noodzakelijk Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie

Met het Rijk zijn afspraken gemaakt om in 2020 te voorzien in 735,5 MW opgesteld vermogen op land. Hiervoor zijn 'locaties windenergie' aangewezen. Deze locaties zijn opgenomen op de kaartbijlage van de verordening. De locaties zijn het resultaat van een afweging tussen eisen vanuit windenergie en voorwaarden vanuit landschap en ruimtelijke kwaliteit. De locaties combineren windenergie met technische infrastructuur, grootschalige bedrijvigheid en grootschalige scheidslijnen tussen land en water. Mede door de grote omvang en ruimtelijke invloed van moderne windturbines is het van belang om deze geconcentreerd te plaatsen in daarvoor geschikte gebieden en versnippering over de hele provincie te voorkomen. Daarbij wordt voorkeur gegeven aan enkelvoudige lijnopstellingen en clusters, in samenhang met en evenwijdig aan de betreffende infrastructuur en scheidslijnen. Bestaande opstellingen binnen de 'locaties windenergie' kunnen ter plaatse vervangen en opgeschaald worden. In gebieden die vanuit landschappelijk, cultuurhistorisch, ecologisch of recreatief oogpunt kwetsbaar zijn, is plaatsing uitgesloten.

Ook zijn er nadere afspraken gemaakt met gemeenten. De rol van de provincie is het ruimtelijk faciliteren van deze opgave en gemeenten te stimuleren om deze locaties te ontwikkelen. Daarnaast heeft de provincie bevoegdheden vanuit de Wet ruimtelijke ordening en de Elektriciteitswet inzake het vergunnen en bestemmen van windparken. Indien een gemeente niet wil meewerken aan de ontwikkeling en realisering van een locatie windenergie, zal de provincie gepast gebruik maken van

haar bevoegdheden die de Elektriciteitswet biedt om de locaties windenergie mogelijk te maken en stelt zij een inpassingsplan vast. Provinciale Staten hebben voor een aantal locaties de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld. Hieronder wordt per regio ingegaan op de locaties windenergie. Private partijen zijn aan zet voor initiatieven tot plaatsing van windturbines. Het totale bestaand opgesteld vermogen komt momenteel uit op circa 270 MW.

Bij de plaatsing van windturbines dienen op projectniveau effecten ten aanzien van o.m. natuur, flora en fauna, bescherming van waardevolle cultuurhistorische stads- en dorpsgezichten, geluid, externe veiligheid, slagschaduw, lichtschittering, vaarwegen en waterstaatswerken, landschappelijke inpassing, watertoets en archeologie te worden onderzocht. Het voorgaande dient in een MER en/of een ruimtelijke onderbouwing te worden vastgelegd.

In principe wordt voor het behalen van de windenergieopgave vastgehouden aan de door Provinciale Staten vastgestelde locaties. Mochten die om technische of andere redenen niet haalbaar zijn, dan zullen locaties, die niet eerder door Provinciale Staten waren afgewezen, door de provincie alsnog worden overwogen. Daarvoor is dan aanpassing van de verordening nodig.

In de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden staat 9 MW bestaand opgesteld vermogen op de locatie Giessenlanden. Bedrijventerrein Gorinchem Noord (9 MW) is als locatie windenergie opgenomen in het provinciaal beleid. Met de gemeente Gorinchem wordt samengewerkt om zo spoedig mogelijk een bestemmingsplan voor het bedrijventerrein Gorinchem-Noord vast te stellen, met de daarin opgenomen locatie windenergie. De windenergie dient in combinatie met het bedrijventerrein ontwikkeld te worden.

In de Drechtsteden zijn nog geen windturbines opgesteld. In het provinciaal beleid is de locatie Nedstaal (12 MW) in de gemeente Alblasserdam opgenomen. Onder meer voor deze locatie hebben Provinciale Staten de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld. Bij de ontwikkeling van de locatie Nedstaal is de impact op het werelderfgoed Kinderdijk een belangrijk aandachtspunt. Gedeputeerde Staten zullen een impact study laten uitvoeren en via de Rijksdienst Cultureel Erfgoed contact opnemen met Unesco over de locatie windenergie Nedstaal.

Daarnaast is een locatie opgenomen langs de Dordtsche Kil, op de bedrijventerreinen Dordtsche Kil I, II, III, IV tot aan Duivelseiland (20 MW), mits voldoende doorzichten worden gegarandeerd. De locatie Merwedehaven Dordrecht (3-9 MW) kan worden gerealiseerd in samenhang met de locatie Oosteinde Papendrecht (3 MW, eveneens opgenomen in de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie). In Zwijndrecht heeft de provincie de locatie Groote Lindt opgenomen in de Verordening ruimte (6-9 MW).

Op Goeree-Overflakkee staat zo'n 60 MW aan bestaand opgesteld vermogen op land. De provincie heeft afspraken gemaakt over de realisatie van maximaal 260 MW (inclusief bestaande en/of reeds vergunde windturbines) met de gemeente in het bestuursakkoord 'Duurzame Energie op Goeree-Overflakkee' en met de gemeente en de Coöperatie Windgroep Goeree-Overflakkee in de samenwerkingsovereenkomst 'Wind Werkt voor Goeree-Overflakkee'.

Voor de locatiekeuze is het planMER Windenergie Goeree-Overflakkee opgesteld. In het planMER geniet de plaatsingsvisie clusters in de randzone afgewisseld met vides de voorkeur. Aan deze plaatsingsvisie wordt door de provincie en gemeente grotendeels vastgehouden. Niet op alle locaties is een volwaardig cluster te realiseren. In deze locaties wordt een lijnopstelling toegestaan. De locaties die voor windenergie worden aangewezen zijn: de Noordrand, Van Pallandtpolder, Anna Wilhelminapolder en Battenoert. Binnen deze locaties mogen windparken in clusters of lijnopstelling worden gerealiseerd. Naast deze nieuw aangewezen locaties, bevinden zich in de gemeente drie locaties waar al windturbines staan of zijn vergund. Deze locaties Herkingen, Piet de Wit en Hellegatsplein, zijn in de Verordening ruimte eveneens als locatie windenergie aangegeven.

Voor Battenoert worden in het planMER Windenergie Goeree-Overflakkee aanzienlijke negatieve landschappelijke effecten verwacht, vanwege de interferentie met het beoogde windpark op de Krammersluizen in de gemeente Schouwen-Duiveland. Omdat op de locatie Battenoert al windturbines aanwezig zijn en interferentie met het windpark Krammer dus reeds een gegeven is, is ook deze locatie aangewezen als locatie windenergie.

In tegenstelling tot het bestuursakkoord 'Duurzame Energie op Goeree-Overflakkee' mag in de Noordrand meer dan 60 MW gerealiseerd worden. De exacte situering van de te plaatsen windturbines

in de locatie Noordrand dient in goed overleg met de gebiedspartijen van de beoogde gebiedsontwikkeling Noordrand te worden afgestemd.

In de locaties windenergie op Goeree-Overflakkee kan met de huidige stand der techniek redelijkerwijs voor circa 225 MW windenergie gerealiseerd worden.

Bij het realiseren van de locaties windenergie op Goeree-Overflakkee zijn cumulatieve effecten mogelijk op beschermde natuurgebieden (Natura 2000-gebieden) en plant- en diersoorten (Flora- en faunawet) en op het landschap. De invulling van de locaties vereist daarom in de volgende fase van besluitvorming (projectMER) een integrale aanpak. Effecten van de locaties windenergie op beschermde gebieden en soorten moeten in samenhang worden onderzocht en getoetst. Bij de ontwikkeling van één van de locaties windenergie dient onderzoek te worden uitgevoerd, waarin alle op het eiland te ontwikkelen locaties windenergie worden meegenomen. Er dient te worden voorkomen dat ontwikkeling van één locatie windenergie de ontwikkeling van andere locaties windenergie onmogelijk maakt.

Ten aanzien van de plaatsingsvisie ‘robuuste clusters in de randzone afgewisseld met vides’ moet worden gezocht naar logische cluster-opstellingen met aandacht voor de onderlinge afstanden tussen en hoogtes van windturbines. Ook van belang zijn de mogelijke interferentie met de andere locaties windenergie en de aansluiting bij de overgang van land en water.

Door o.a. de geluidsproductie en slagschaduw beïnvloeden windturbines de leefomgeving. Voor de vervolgfase zijn daarom thematische aandachtspunten geformuleerd voor de leefomgeving. Dit zijn:

- Stiltegebieden. Het gebied Noordrand ligt deels in een stiltegebied.
- Vrijliggende woningen.
- Waterkeringen: afstemming met Rijkswaterstaat en Waterschap als tussenstap naar de projectMERfase is noodzakelijk, vanwege aanwezigheid waterkeringen.
- Netaansluiting: voorbereidende afspraken met Stedin en TenneT over locaties en benodigde capaciteit van infrastructuur.
- Radar: in verband met mogelijke impact van de windturbines op de radar van Defensie is tijdig overleg met Defensie/TNO noodzakelijk.

Bij de bovenstaande algemene punten zullen gemeente en provincie, gezien de aard van de stakeholders en de wens om integraal vorm te geven aan windenergieontwikkeling op Goeree-Overflakkee, zich waar nodig inzetten voor het bereiken van de doelstelling.

Naast deze thematische aandachtspunten leiden de planMER-resultaten tot aandachtspunten per locatie. Deze specifieke aandachtspunten zijn:

Locatie windenergie	Aandachtspunten
Noordrand	Ecologische effecten Scheelhoek Buisleiding Gasunie Relatie project Noordrand Effecten op woonkern Sommelsdijk/Middelharnis
Van Pallandtpolder	Bestaande windturbine-opstelling Effecten op woonkern Stad aan ’t Haringvliet Demagnetiseringsgebied mijnenvegers Defensie voor de kust
Anna Wilhelminapolder	Ecologische effecten Krammer Slikken Landschappelijke interferentie met locatie Piet de Wit
Battenoert	Landschappelijke interferentie met project Krammersluizen Landschappelijke interferentie bestaande turbines Herkingen Bestaande windturbine-opstelling

In de regio Haaglanden staat 10,5 MW bestaand opgesteld vermogen (Zoetermeer). Voor de locatie Maasland (9 MW, Westland en Midden-Delfland) hebben Gedeputeerde Staten de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld. De provincie heeft daarnaast de locatie A4 CEVA Den Haag (3MW) opgenomen in de Verordening ruimte. Het voormalige zoekgebied windenergie A4-A12-A13 is vervallen.

In de Hoeksche Waard staat 8,3 MW bestaand opgesteld vermogen (Westerse Polder Cromstrijen en Mariapolder Strijen). De provincie gaat ervan uit dat deze locaties worden opgeschaald tot zo'n 15 MW per locatie, aangezien de locaties landschappelijk aanvaardbaar worden geacht, mits binnen de locaties een lijnopstelling wordt gerealiseerd. Daarnaast zijn de locaties Piershil-Spui (15 MW), de Hogezandse Polder (30 MW) en bedrijventerrein Hoeksche Waard langs de Oude Maas bij de Heinenoordtunnel (15 MW) opgenomen als locatie windenergie in de Verordening ruimte. De locatie aan de Oude Maas dient in samenhang met de locatie aan de Oude Maas in Barendrecht te worden ontwikkeld.

In de regio Holland-Rijnland staat 16 MW bestaand opgesteld vermogen (Zoeterwoude en Rijnwoude). Op dit moment werkt de provincie samen met de gemeente Zoeterwoude aan de realisering van windturbines op het terrein van Heineken (12 MW). Daarnaast heeft de provincie de locatie Valkenburgse Meer (9 MW), die binnen de afspraken van de energieneutrale woonwijk Valkenburg kan worden ontwikkeld, en de locatie A44 Akzo Nobel (4-6 MW) opgenomen in de Verordening ruimte. Het voormalige zoekgebied windenergie A44/Valkenburgsmeer is vervallen.

In de regio Midden-Holland staat 12 MW bestaand opgesteld vermogen (Waddinxveen). Deze locatie is opgenomen in de Verordening ruimte. Het Distripark Doelwijk is aangewezen als locatie windenergie (3-6 MW), aansluitend op de bestaande turbines. Indien mogelijk mag hier een cluster windenergie gerealiseerd worden. Een eventuele vijfde turbine ten oosten van de bestaande 4 turbines dient geen belemmering te vormen voor de realisatie en beheer van het project Parallelstructuur A12 en de reeds geplande infrastructuur in Zuidplas Polder.

In de ~~Stads~~regio Rotterdam staat circa 150 MW bestaand opgesteld vermogen. In de regio zijn twee windenergieconvenanten van kracht, te weten het Convenant Realisatie Windenergie Rotterdamse Haven (2009) en het Convenant Realisatie Windenergie Stadsregio Rotterdam (2012). De provincie heeft beide convenanten ondertekend. Het havenconvenant betreft het haven- en industriegebied van Rotterdam en heeft als doelstelling een extra opgesteld vermogen van 150 MW in 2020. Het totale in onderzoek zijnde aantal MW in 2020 voor het havengebied komt daarmee op 283-300 MW. Het convenant voor de voormalige Stadsregio Rotterdam heeft als doelstelling 150 MW in 2020 op het grondgebied van de Stadsregio buiten het haven- en industriegebied. Beide convenanten zijn vertaald in het provinciaal beleid. Een aantal locaties uit het windenergieconvenant van de voormalige stadsregio Rotterdam is technisch niet haalbaar. In de stadsregio doorloopt de provincie een proces waarbij wordt gezocht naar alternatieve locaties voor windenergie om de opgave in dit gebied te realiseren. Hierin zijn de gemeente betrokken. De resultaten van dit proces leiden tot een aanpassing/ aanvulling van de in deze regio aangewezen locaties voor windenergie in de Verordening ruimte. De provincie participeert bij beide convenanten in de ambtelijke project- en evaluatiegroep. Voor het Havenconvenant vervult de provincie een secretarisrol.

Realisatiestrategie
De provincie streeft naar maximale invulling van de vastgestelde locaties windenergie. Gelet op de afspraken met het Rijk, ziet de provincie toe op de voortgang. De provincie zal overeenkomsten sluiten met gemeenten die willen meewerken aan de realisatie van de locaties windenergie en zelf de ruimtelijke inpassing en vergunningverlening van de locaties willen regelen. De provincie zal in dat geval geen gebruik maken van de bevoegdheid tot coördinatie en besluitvorming omtrent de omgevingsvergunning en eventueel andere benodigde vergunningen die zij op basis van de Elektriciteitswet heeft. De provincie hanteert daarbij de lijn dat op 31 december 2015 de besluitvorming voor de betreffende locatie(s) windenergie bij de gemeente zover gevorderd is dat het ontwerp bestemmingsplan voor de realisatie van de windturbines ter inzage ligt of reeds heeft gelegen of op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht een (herroepelijke) omgevingsvergunning voor het realiseren van de windturbines is verleend. Mocht de gemeente op 31 december 2015 niet aan deze lijn kunnen voldoen zal de provincie de bevoegdheid voor de omgevingsvergunning en ruimtelijke inpassing zelf uitvoeren. Als een initiatiefnemer een locatie windenergie wenst te ontwikkelen en na ambtelijk en bestuurlijk overleg blijkt dat de betreffende gemeente daar niet aan wil meewerken, dan behoudt de provincie haar bevoegdheid. In dat geval zal

de provincie een provinciaal inpassingsplan vaststellen en de vergunningen verlenen, ook wanneer het om een locatie windenergie van minder dan 5 MW gaat. De provincie gaat ervan uit dat de exploitant bij de ontwikkeling van een locatie windenergie een participatieplan opstelt en daar de omgeving direct bij betrekt. Afhankelijk van de situatie kan bijvoorbeeld gezorgd worden voor een vorm van maatschappelijk rendement voor de omgeving. Ook valt te denken aan aandelen, obligaties of andere vormen van mede-eigendom.

Particuliere initiatieven plaatsing windturbines

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door initiatieven vanuit de samenleving te faciliteren om windturbines te mogen plaatsen.
Realisatiemix	Verordening ruimte

Buiten de aangewezen locaties voor windturbines, biedt de provincie ruimte voor initiatieven vanuit de samenleving voor kleine en middelgrote windturbines. Buiten bestaand stads- en dorpsgebied is de ashoogte voor deze windturbines begrensd op maximaal 15 meter. Binnen bestaand stads- en dorpsgebied en binnen het glastuinbouwgebied is de ashoogte voor deze windturbines begrensd op maximaal 45 meter. Voorwaarde is dat de plaatsing van kleine of middelgrote windturbines passend is bij de lokale situatie. Dit is ter beoordeling van de gemeente. Het provinciaal beleid voor ruimtelijke kwaliteit is van toepassing. De provincie kan dus nog wel een zienswijze indienen als te weinig rekening is gehouden met het omringende landschap en de cultuurhistorische, ecologische en recreatieve kwaliteiten. Een regeling voor kleine en middelgrote windturbines is opgenomen in artikel 2.4.1, derde lid, van de Verordening ruimte.

Ten slotte is er voor bestaande turbines buiten de locaties windenergie een lid aan artikel 2.3.1. van de Verordening ruimte toegevoegd, waarin staat opgenomen dat vervanging van bestaande windturbines buiten de aangewezen locaties voor windenergie mogelijk is mits de ashoogte niet toeneemt. Indien het voornemen bestaat de ashoogte te verhogen, dient een studie te worden gedaan naar de landschappelijke inpasbaarheid ervan. Op basis van de uitkomsten hiervan kunnen Provinciale Staten de locatie aanmerken als nieuwe locatie voor windenergie.

Windenergie op zee

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door het produceren van 4450 MW windenergie in 2023 op zee
Realisatiemix	Programma ruimte, Agenda ruimte: overleg met Rijk en de kustgemeenten

In het SER-energieakkoord is afgesproken om extra windparken op zee te realiseren. Het gaat vooralsnog om een totaal opgesteld vermogen van 4450 MW in 2023. De vergunningverlening voor dergelijke parken op zee is een rijksaangelegenheid. Mogelijk heeft de provincie wel een rol bij het bepalen van de locaties waar de energie aan land komt. In het overleg tussen Rijk, provincie en kustgemeenten over de wenselijkheid en mogelijkheid richt de provincie zich met name op het borgen van belangen vanuit ruimtelijke kwaliteit en natuur en de relatie met windenergie op land.

Zonne-energie binnen bestaand stads- en dorpsgebied

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door binnen bestaand stads- en dorpsgebied meer zonne-energie op te wekken
Realisatiemix	Visie ruimte en mobiliteit

De provincie staat positief tegenover het opwekken van zonne-energie in bestaand stads- en dorpsgebied. Zij wil mogelijke initiatieven zo veel mogelijk faciliteren en stimuleren, als de plaatsing van zonnepanelen niet ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteit.
De aanleg van zonnepanelen door particulieren en bedrijven neemt sterk toe. In de meeste gevallen gaat het om plaatsing op gebouwen. Binnen het bestaande stads- en dorpsgebied ligt de verantwoordelijkheid voor de plaatsing van zonnepanelen bij de gemeenten.

Operationeel doel	Zonnepanelen stimuleren op bebouwde ruimten buiten bestaand stads- en dorpsgebied en terughoudend zijn met zonnepanelen in het landschap
Realisatiemix	Visie ruimte en mobiliteit, kwaliteitskaart

Bij de plaatsing van zonnepanelen buiten bestaand stads- en dorpsgebied gaat de voorkeur van de provincie uit naar meervoudig ruimtegebruik door benutting van bebouwing, agrarische bouwblokken, infrastructuur, stortplaatsen en (nader te bepalen) restruimtes. Bij plaatsing worden richtlijnen vanuit ruimtelijke kwaliteit in acht genomen.

Zonnevelden zijn een vorm van enkelvoudig ruimtegebruik. Ze sluiten andere functies op dezelfde plaats nagenoeg uit. Ze hebben in beginsel een duidelijke invloed op de kwaliteit van het landschap en beperken de ruimte voor voedselproductie. Afhankelijk van de omvang zijn zonnevelden te beschouwen als een vorm van aanpassing dan wel transformatie van het landschap. In een provincie waarin onbebouwde ruimte een schaars en waardevol goed is, is een terughoudende benadering in die open ruimte op zijn plaats, in combinatie met een stimulerende benadering voor de bebouwde ruimte.

Omdat zonnevelden een relatief nieuw fenomeen zijn, wil de provincie experimenteerruimte bieden voor zonne-initiatieven buiten bestaand Stedelijk en dorpsgebied. Daarbij gaat de voorkeur uit naar initiatieven waarvan de plek nog niet exact is bepaald en er ruimte is om te zoeken naar de juiste plek voor het initiatief afhankelijk van de lokale situatie. Bij voorkeur ligt het experiment op locaties waar op termijn een andere functie is voorzien, maar waar die bestemming om diverse redenen vooralsnog niet wordt gerealiseerd.

Deze initiatieven moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Aan het initiatief voor het experiment moet een duidelijke onderzoeksvraag te koppelen zijn.
- Vooraf is duidelijk dat er draagvlak is bij betreffende gemeenten en omwonenden/ belanghebbenden.
- Het ruimtelijk kwaliteitsbeleid is van toepassing (generiek en het specifieke beleid voor de beschermingscategorieën 1 en 2). Dit betekent dat de initiatiefnemer in een beeldkwaliteitsparagraaf inzicht moet geven in de effecten, invloed en aanvaardbaarheid van het voorgenomen zonneveld op de (wijde) omgeving.
  Hierbij wordt gebruik gemaakt van het ruimtelijk kwaliteitsinstrumentarium van de provincie (Kwaliteitskaart, gebiedsprofielen, werkboek ruimtelijke kwaliteit).
- De initiatiefnemer legt in overleg met de provincie schriftelijk vast wat de onderzoeksvragen zijn die met het experiment worden beantwoord, heldere go-no-go momenten, een evaluatie, monitoring, inzicht in de realiseerbaarheid van het project en hoe om te gaan met maatschappelijk draagvlak.
- Na buitenbedrijfstelling van het zonneveld dient de initiatiefnemer het zonneveld weer weg te halen.

De ervaringen met de experimenten kunnen aanleiding zijn om te bezien of zonnevelden in de onbebouwde ruimte in bepaalde gevallen structureel mogelijk gemaakt kunnen worden, indachtig de richtlijnen voor ruimtelijke kwaliteit.

Operatoneel doel	Een bijdrage leveren aan de transitie naar een duurzame economie door het benutten van restwarmte, aardwarmte en warmte-koudeopslag (WKO) voor 20PétaJoule in 2020 door de aanleg van een warmtenet voor het transporteren van restwarmte van de haven en geothermie naar de greenports en het stedelijk gebied.
Realisatiemix	SER-akkoord Programma ruimte, Agenda ruimte: opstellen (regionale) warmteplannen Ruimtelijke reservering warmtenet (indicatief)

De provincie werkt aan het tot stand brengen van nieuwe koude- en warmtenetwerken om op (boven)regionale schaal vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Hiervoor gaat de provincie in gesprek met haar partners om te bezien of er op (boven)regionale schaal ruimtelijke reserveringen in de ondiepe ondergrond kunnen worden gemaakt.
Kansen liggen vooral in een betere verbinding tussen de mainport Rotterdam en de greenport Westland-Oostland. Aanbieders van restwarmte zijn vooral kolencentrales, afvalverbrandingsinstallaties en andere grote industriële complexen in de mainport. Daarnaast kan de glastuinbouw lokaal restwarmte leveren. Die komt voort uit geothermiebronnen of uit bedrijven die nog via warmtekrachtkoppeling elektriciteit, warmte en CO_2 opwekken.
Uitwisseling van reststromen kan een grote bijdrage leveren aan de transitie naar een energie-efficiënte samenleving. Op dit moment wordt al warmte geleverd aan glastuinbouwbedrijven in Oostland en aan het stadsverwarmingsnet in Rotterdam. De netten in Leiden en Den Haag kunnen op termijn ook vervangen worden door rest- of aardwarmte.

Realisatie van het warmtenetwerk houdt meer in dan het aanleggen van een warmteleiding. Er moet ook voorzien worden in een retourleiding voor de afvoer van het afgekoelde water. Bovendien gaat de levering van rest- of aardwarmte aan de greenports bij voorkeur gepaard met de levering van CO_2 voor de plantengroei, die eveneens uit de mainport kan komen. Ook daar is een leiding voor nodig. Verder wordt nagedacht over een netwerk van koudeleidingen. De provincie heeft de ruimte gereserveerd die nodig is voor het transporteren van restwarmte van de haven en geothermie naar de greenports en het stedelijk gebied. Hiermee geeft de provincie invulling aan het SER-akkoord, waarin is opgenomen dat er regionale warmteplannen dienen te worden opgesteld.

Ruimtelijke afstemming van energie in de ondergrond

Operationeel doel	Een bijdrage leveren aan de transitie naar duurzame economie door het verbeteren van de ruimtelijke afstemming tussen vraag en aanbod van energie in de ondergrond
Realisatiemix	Afspraken in IPO verband met het rijk over gebruik van de ondergrond en het versterken van de provinciale positie bij vergunningprocedures voor mijnbouwactiviteiten. Het faciliteren van het maken van bodemenergieplannen door gemeenten en andere initiatiefnemers

Het gebruik van bodem en ondergrond kan een bijdrage leveren aan de energietransitie. Door de drukte in de ondergrond is een betere afstemming tussen vraag en aanbod van bodemenergie essentieel. De provincie neemt de regie om deze afstemming te operationaliseren.

Wanneer het gaat om winning van warmte uit de diepe ondergrond (aardwarmte, tot enkele kilometers diep) is het Rijk vergunningverlener. Voor Zuid-Holland ligt hier een groot potentieel. De afstemming tussen vraag en aanbod voor aardwarmte, mede in relatie tot het totstandbrengen van de elders genoemde warmte- en koudenetwerken, is beter te realiseren wanneer de provinciale ruimtelijke aspecten een sterkere positie krijgen in de besluitvorming op vergunningaanvragen op grond van de Mijnbouwwet. Het toetsingskader van de Mijnbouwwet moet daartoe verbreed worden en de belangen van de decentrale overheden moeten beter in de procedure worden ingebed. De provincie zet dan ook in op een zware adviesrol, zo mogelijk bindend advies in de Mijnbouwwetprocedures, ook voor

vergunningverlening voor aardwarmtewinning. De provincie wil hierover - in IPO-verband - met het Rijk in overleg treden.

De provincie zet in op een betere benutting van de potenties van de ondergrond voor bodemenergiesystemen (warmte-koudeopslag en aardwarmte), door deze op een planmatige manier te clusteren in een Bodemenergieplan. De provincie verkent de mogelijkheden om deze Bodemenergieplannen te verbreden naar geothermie. In de Greenports wordt daarbij de ondergrondse gietwateropslag in het eerst watervoerend pakket betrokken.

Toename energie neutrale woningen en gebouwen

Operationeel doel	Toename energie neutrale woningen en gebouwen. Er wordt naar gestreefd alle nieuwe gebouwen in 2020 energieneutraal te laten zijn
Realisatiemix	EU-richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD)

Om aan de provinciale ambities voor duurzame energie te voldoen, is de inzet op warmte, wind en zon alleen niet voldoende. Meer en meer zal de provincie samen met de partners ook inzetten op energiebesparing in bestaand stedelijk gebied, zoals bij renovatie en nieuwbouw van woningen en herstructurering van bedrijventerreinen, kantorenlocaties en glastuinbouw.
De Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD) schrijft voor dat alle nieuwe gebouwen in de EU per 31 december 2020 'bijna energieneutraal' moeten zijn en de energie voor een zeer groot deel uit hernieuwbare bronnen moet komen. Voor nieuw te bouwen overheidsgebouwen geldt deze regel al vanaf 2018. In het SER-akkoord is de ambitie aangegeven om jaarlijks 300.000 bestaande woningen en andere gebouwen energieneutraal te maken. Dit is een landelijk cijfer. Voor de situatie in Zuid-Holland is een nadere analyse nodig. Middelen die hiervoor ingezet kunnen worden zijn: isoleren, aansluiten op een warmtenetwerk, cascaderen van lokale warmte, co-siting (bijeenbrengen en plannen van bedrijven met aansluitende warmtebehoeften) en efficiënter gebruik van energie.

De provincie volgt het EU-beleid voor energie-efficiency bij nieuwbouw en het bestaand stedelijk gebied. De Energy Efficiency Directive (EED) wordt gehandhaafd door de omgevingsdiensten. Het EU-beleid houdt in dat bedrijven verplicht zijn elke maatregel op het gebied van energie-efficiency door te voeren, mits deze een terugverdientijd heeft van vijf jaar of korter. Daarnaast geldt sinds 2012 de EMG (energieprestatienorm maatregelen op gebiedsniveau), waardoor maatregelen zoals aansluiting op een warmtenet ook meetellen.

Nieuwbouwlocaties bieden de grootste kans om energie-efficiency te realiseren. Energiebesparing bij transformatie of herstructurering van het stedelijk gebied kan gerealiseerd worden door oude woningen te vervangen door woningen met een hoge energieprestatiecoëfficiënt (EPC).

5 Sturingsfilosofie

5.1 Naar een andere manier van samenwerken

Ruimte geven aan initiatiefnemers

Operationeel doel	Ruimte geven aan initiatiefnemers voor ruimtelijke ontwikkelingen vanuit de samenleving door een andere manier van sturen
Realisatiemix	Samenwerking met initiatiefnemers en andere partijen Participeren bij initiatieven met inachtneming van de verantwoordelijkheid van de provincie als kadersteller op het gebied van de ruimtelijke ordening

De provincie kiest voor een nieuwe sturingsfilosofie, die ruimte biedt aan initiatieven vanuit de samenleving.
De maatschappij kan en wil meer betrokken worden bij ruimtelijke ontwikkelingen. De aanwezige creativiteit en innovatiekracht van burgers en bedrijven biedt kansen voor groei in Zuid-Holland. Een grotere betrokkenheid van de samenleving vraagt een aanpassing in het denken en doen van de provincie.

Grootschalige ruimtelijke programma's zijn verleden tijd. Dit komt onder meer door een daling van de bevolkingsgroei waardoor er minder woningen nodig zijn, door de groei van het thuiswerken waardoor er minder kantoorruimte nodig is en door de groei van het internetwinkelen waardoor de behoefte aan winkelvloeroppervlakte vermindert. Hierdoor zal er minder sprake zijn van grootschalige nieuwe verstedelijking, maar veel meer van kleinschalige transformatie.
Deze veranderingen vragen een andere rol en houding van de overheid. De provincie zal veel minder vaak eigen ruimtelijke projecten alleen uitvoeren. Ze krijgt meer een rol als partij tussen de partijen. Dat betekent meewerken in netwerken, allianties zoeken, maar ook actief op zoek gaan naar nieuwe initiatieven en deze de ruimte geven. Dat neemt niet weg dat de provincie haar verantwoordelijkheid behoudt als kadersteller op het gebied van de ruimtelijke ordening, waar het gaat om belangen op bovenlokaal niveau.

De provincie heeft in haar nieuwe sturingsfilosofie gezocht naar de juiste balans tussen enerzijds flexibiliteit en anderzijds het sturen op een goede ruimtelijke ontwikkeling. De provincie is van mening dat de strikte regelgeving in de verordening heeft plaats gemaakt voor meer ruimte voor andere overheden en maatschappelijke partijen. Dit gebeurt door aan ontwikkelingen in de verordening vaker doelbepalingen te koppelen in plaats van verbodsbepalingen. Daarnaast is in de Visie ruimte en mobilieit de regelgeving in de verordenig op een aantal punten verruimd.

Voor de toepassing en uitvoering van de VRM zal de samenwerking nadrukkelijk worden gezocht

5.2 Werkprogramma strategische verkenningen

De provincie Zuid-Holland biedt de ruimte om de aanpak van maatschappelijke en strategische vraagstukken, waar mogelijk en zinvol, samen met partners uit de regio (medeoverheden, maatschappelijke initiatieven, kennisinstituten en bedrijfsleven) te verkennen. Een instrument om gezamenlijk tot gefundeerde (politieke) agendering te komen is het Werkprogramma van de strategische verkenningen. Een eerste invulling van het Werkprogramma gebeurt in 2014. De vier rode draden en strategische doelen vormen hiervoor het vertrekpunt.

5.3 Initiatieven vanuit de samenleving

Initiatieven uit de samenleving

Operationeel doel	Omgaan met initiatieven uit de samenleving
Realisatiemix	Participeren bij initiatieven

Wanneer de provincie gevraagd wordt om mee te werken aan een ingebracht initiatief, besluit zij of en hoe ze hiermee omgaat. Wanneer het initiatief een provinciaal doel dient, kan de provincie voor een participerende rol kiezen en samen met de initiatiefnemer en andere betrokkenen onderzoeken hoe dit initiatief tot een goed resultaat gebracht kan worden. Wanneer het initiatief strijdig is met een provinciaal doel, zal de provincie niet meewerken. Wanneer het om een initiatief gaat dat geen provinciaal doel dient maar ook niet strijdig is met een provinciaal doel, zal de provincie een afweging maken. De rol van de provincie kan dan per initiatief verschillen. Wanneer het geen provinciaal doel dient maar de provincie toch meewerkt, zal het bijna altijd om een faciliterende rol gaan.

5.4 Samenwerking met andere overheden

De provincie kan het grootste deel van de operationele doelen die in dit programma genoemd worden, niet alleen bereiken. Ze heeft andere overheden en de samenleving hard nodig.

De gemeenten blijven de belangrijkste (gespreks)partners voor de provincie. Veel initiatieven vanuit de energieke samenleving zullen eerder van lokale dan van provinciale aard zijn en via een gemeente de provincie bereiken. Bovendien wil de provincie samen met de gemeente optrekken in geval een initiatiefnemer als eerste de provincie benadert.
Natuurlijk zijn er ook vraagstukken die de gemeentegrenzen overstijgen. De provincie zal dan de samenwerking zoeken die het best bij het vraagstuk past. Dat kan (een samenwerkingsverband van) een groep gemeenten zijn of een regio of bovenregionaal samenwerkingsverband (zoals het portefeuillehoudersoverleg Wonen en Verstedelijking voor de Zuidvleugel). Voor veel algemene ruimtelijke vraagstukken of onderwerpen die gemeentegrensoverschrijdend zijn, zal de regio of subregio de meest geschikte en logische partner zijn.

In 2010 zijn de samenwerkingsafspraken tussen provincie, de gemeenten en regio's vastgelegd in het Procesconvenant Ruimtelijke Ordening Zuid-Holland. Dit is in de eerste helft van 2013 geëvalueerd. Belangrijkste conclusie is dat de gemeenschappelijke doelstellingen van het convenant nog steeds gedeeld worden. De provincie werkt samen met de partners aan een herijking van het convenant.

Naast de samenwerkingsverbanden in gemeentelijk en (sub)regionaal verband werkt de provincie ook nauw samen met waterschappen en met de partners van de Zuidvleugel, het Groene Hart en de Zuidwestelijke Delta.

Waterschappen
Provinciale ambities in het domein water – die nauw gerelateerd zijn aan de ruimtelijke opgaven – wil de provincie verwezenlijken in overleg en samenwerking met de waterschappen, elk vanuit de eigen verantwoordelijkheid. In het najaar van 2012 heeft de provincie met alle Zuid-Hollandse waterschappen een aantal afspraken over samenwerking vastgelegd in de Wateragenda Zuid-Holland 2012-2015.

Zuidvleugel
Om samenhang in de ruimtelijke ontwikkeling te bevorderen heeft het Rijk besloten samen met provincies en regio's een adaptieve agenda voor de Zuidelijke Randstad op te stellen. De adaptieve agenda is een belangrijk hulpmiddel en kader voor het Rijk, de provincie en de regio's bij het maken van afspraken over onderzoeken, programma's en projecten in plansystematiek van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT).

In de adaptieve agenda schetsen het Rijk, de provincie en de regio's een gezamenlijk beeld van de

ruimtelijk-economische toekomst van de Zuidelijke Randstad. Bij de adaptieve agenda wordt ook een uitvoeringsstrategie opgesteld. De provincie heeft aangegeven voor een aantal thema's de regie te willen nemen en de opgaven samen met de andere partijen uit te willen werken.

Groene Hart
Voor de ontwikkeling van het Groene Hart werkt de provincie samen met de provincies Utrecht en Noord-Holland aan het Uitvoeringsprogramma Groene Hart. De provincie zet in op versterking van de samenwerking, om invulling te geven aan de door het Rijk gevraagde regierol.

Zuidwestelijke Delta
Op het niveau van de Zuidwestelijke Delta werkt de provincie samen met het Rijk, de waterschappen en de provincies Zeeland en Noord-Brabant. Voor dit gebied is een uitvoeringsprogramma opgesteld, gericht op verbetering van de veiligheid, de waterhuishouding, de ecologie en het economische perspectief voor de hele (Vlaams-Nederlandse) Delta.

6 De Staat van Zuid-Holland

	monitor Visie ruimte & mobiliteit		**tweejaarlijks**
|		|	
monitor Programma ruimte		monitor Programma Mobiliteit	**jaarlijks**

De provincie monitort de voortgang van haar beleid. In de Monitor Visie ruimte en mobiliteit wordt de voortgang van strategische doelen op het gebied van ruimte en mobiliteit beschreven. Deze monitor wordt iedere twee jaar geactualiseerd en heeft als functie te signaleren, informeren en agenderen. De monitors van beide uitvoeringsprogramma's worden jaarlijks uitgebracht en hebben als functie te agenderen, verantwoorden en bij te sturen. In het onderstaande schema zijn de functies van de verschillende monitors weergegeven.

	monitor Visie ruimte en mobiliteit	monitor Programma ruimte	monitor Programma mobiliteit
informeren	**X**	**X**	
agenderen	**X**	**X**	
verantwoorden	**X**	**X**	**X**
bijsturen		**X**	**X**

De monitors worden gepubliceerd in de Staat van Zuid-Holland. De nulmetingen van de monitors van de visie en uitvoeringsprogramma's verschijnen in het najaar van 2014.